

VESTNIK

delavcev
na
področju
socialnega
dela

Vsebina

	Stran
Sezoda uredništva	3
Mag. Franc Brinc IN MEMORIAM - dr. BRONISLAV SKABERNE	5
Prof. Ferdo Vaupotič Prispevek dr. Bronislava Skaberneta za področju obravnavanja vedenjsko in oseb- nostno motene mladine	10
VESTNIK DELAVCEV NA PODROČJU IZBOR IZ OBJAVLJENIH SOCIALNEGA DELA SKABERNETA	
- Stan Ribičinski, pionir slovenske mladinske kriminologije	15
- Nekaj vprašanj glede kazenskega postopka soper mladostnike	23
- Aspekti vzgojne znanstvenosti	31
- Združbe mladostnih storilcev kaznivih dejanj	35
- Kriminalna pregleda	44
- Izvrševanje kazenskih sankcij za mladostnike	53
- Kriminaliteta in obravnavanje mlajših pololetnih oseb v SR Sloveniji	74
- Pomembnost pravičnega obravnavanja otrok in mladostnikov, ki so bili žrtve kaznivih dejanj	86

Vsebina

	Stran
Beseda uredništva	3
Mag. Franc Brinc	
IN MEMORIAM - dr. BRONISLAV SKABERNE	5
Prof. Ferdo Vaupotič	
Prispevek dr. Bronislava Skaberneta na področju obravnavanja vedenjsko in oseb- nostno motene mladine	10
IZBOR IZ OBJAVLJENIH DEL dr. B. SKABERNETA	
- Fran Milčinski, pionir slovenske mladinske kriminologije	15
- Nekaj vprašanj glede kazenskega postopka zoper mladoletnike	23
- Aspekti vzgojne zanemarjenosti	31
- Združbe mladoletnih storilcev kaznivih. dejanj	35
- Kriminalna prognoza	44
- Izvrševanje kazenskih sankcij za mladoletnike	53
- Kriminaliteta in obravnavanje mlajših polnoletnih oseb v SR Sloveniji	74
- Pomembnost pravilnega obravnavanja otrok in mladoletnikov, ki so bili žrtve kaznivih dejanj	86

Vsebina

	Stran
- Razvoj vzgojnih zavodov v Sloveniji	94
- Pobegi gojencev iz vzgojnih zavodov	97
- Mladinsko kazensko pravo v novem ustavnem sistemu	105
- Prva otroška vas v Jugoslaviji	115

DODATEK

Objavljena dela dr. Bronislava Skaberneta (bibliografija)	121
- Kajenje vprašanih glede kazenskega postopka sopoz. mladostnike	15
- Aspekti vzgojne sanarništenosti	23
- Zdravje mladostnih storilcev kaznivih dejav	31
- Kriminalna prognoza	44
- Izvrševanje kazenskih sankcij za mladostnike	52
- Kriminalizeta in opravljanje mladostnih pomočnikov v SR Sloveniji	70
- Pomembnost pravilnega opravljanja otrok in mladostnikov, ki so bili žrtve kaznivih dejanj	88

Beseda uredništva

To številko Vestnika posvečamo spomину in delu pokojnega dr. Bronislava Skaberneta. Njegovo široko in plodno delovanje je imelo močan odmev tudi na področju socialnega dela. Njegova pisana in v spomin nas vseh, ki smo se z njim srečevali ter ga poslušali, zapisana živa beseda in misel, pa bo aktualna še dolgo po njegovem preranem odhodu. Pričujoči prispevek je le skromen izraz hvaležnosti, ki jo dolgujemo temu velikemu strokovnjaku.

Zahvaljujemo se mag. Franciju Brincu in prof. Ferdu Vaupotiču za prispevka, ki prikazujeta življenjsko pot in delo, pa tudi pobjže predstavita osebnost dr. Skaberneta.

Z izborom iz njegovega obširnega dela želimo strokovni javnosti ne le predstaviti znane in priznane strokovne tekste, temveč zlasti tudi poudariti glavno značilnost misli in prizadevanj dr. Skaberneta - njegovo izredno strokovno širino in razgledanost, vseskozi prežeto s humanizmom in izjemnim razumevanjem mladih ljudi, za katere pravimo, da so "drugačni". Pri izbira-nju objavljenih del smo želeli zaobseči značilne prispevke na področju zakonodaje in prava, kriminologije, pedagogike, sociologije, socialnega dela; v posameznih člankih določeni vidiki le nekoliko izstopajo, sicer pa se medsebojno prepletajo v vsakem delu. Umestno se nam je zdelo upoštevati zlasti izvirnost, aktualnost, uporabnost in trajnejšo vrednost zapisanih misli, zato smo pri selekciji oziroma prirejanju (krajšanju) tekstov želeli slediti predvsem tem smotrom. Kot so pač vsakemu izboru imanentna tudi subjektivna stališča tistega, ki izbor opravlja, je treba tudi pričujočega presoјati v tem okviru. Posamezne članke pa je seveda treba razumeti v času in prostoru, v katerem so nastali, čeprav aktualnost tudi nekaterih starejših še danes ni izključena.

Priložena bibliografija bo, upamo, koristila vsem tistim, ki se bodo želeli podrobneje seznaniti s strokovnimi teksti dr. Bronislava Skaberneta, oziroma s širšo literaturo zlasti s področja mladinske kriminologije. Bibliografske podatke je, ob pomoči sodelavcev Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, zbral in uredil Marjan Conč, ki je tudi

Uredništvo

opravi izbor člankov in jih priredil za objavo v tej številki. Bralce smo dolžni opozoriti, da citiranje po teh prirejanih sestavkih ni možno.

Zavedamo se, da s predstavljenimi deli ne moremo povedati mnogo o celotnem opusu dr. Bronislava Skaberneta. Če pa bomo našim bralcem na ta način vsaj nekoliko približali del naše strokovne in znanstvene misli ter vzbudili zanjo še večje zanimanje, bo dosežen tudi širši namen te številke Vestnika.

UREDNIŠTVO

Uredništvo Vestnika je pripravilo to številko v želji, da bi našim bralcem približala del našega znanstvenega in strokovnega opusa. Vsebine so izbrane tako, da predstavljajo širok spekter raziskav in razprav, ki so pomembne za razumevanje našega zgodovinskega in kulturnega dedstva. Vsebine so razporejene v štiri sklopke: zgodovina, književnost, umetnost in družba. Vsebine so napisane v jasni in pregledni obliki, ki omogoča lažje razumevanje in sprejemanje. Uredništvo seveda ne more zagotoviti celotnega opusa, vendar upamo, da bodo te številke pomagale bralcem pri razumevanju našega znanstvenega in strokovnega opusa.

Priloga k Vestniku je pripravljena po vzoru, kot je to videti v prejšnjih številkah. Priloga vsebuje vsebine, ki so povezane s temi, ki jih obravnavamo v glavnem besedilu. Priloga je namenjena bralcem, ki želijo večje razumevanje in sprejemanje našega znanstvenega in strokovnega opusa. Priloga je pripravljena v želji, da bi našim bralcem približala del našega znanstvenega in strokovnega opusa.

IN MEMORIAM

dr. Bronislav Skaberne

" ... glej, rojstvo -- smrt, en pomišljaj je vmes.

En pomišljaj samo, ena minuta,
da naglo vzklije cvet opojne nade,
ljubezni, bolečine in naslade;
en pomišljaj -- čaroba je osuta.

... in mi? Izteka dnevov se število,
pogled nazaj -- in vse je kot en dan."

(Župančič: Enodnevnice)

Komaj se je začela pomlad, se je od nas tiho poslovil. Odšel je za vedno. Narava se je komaj začela prebujati po zimskem počitku. Gozdovi so znova ozeleneli in travniki so oživelili v tisočerih barvah. Vendar tega ni več videl. "Katarina", znana izletniška točka ljubljancanov je znova pričela vabiti svoje ljubitelje in stalne obiskovalce, naj jo obiščejo in si na njenih pobočjih spočijejo telo in dušo od vsakodnevnih naporov in si naberejo moči za vsakdanje naporno življenje. Dr. Skaberne se temu klicu narave ne more več odzvati, čeprav je bil njen dolgoletni obiskovalec. Ob ponedeljkih, je nam, svojim sodelavcem in prijateljem rad pripovedoval, kaj vse je doživel med nedeljskim izletom v naravo. Vse življenje je bil velik ljubitelj narave. V naravi je iskal in našel svoj telesni in duševni mir. V naravo je najraje zahajal sam, se ves predajal njenim čarom in v samoti popolno doživljal njeno lepoto. To pomlad se je za vedno vrnil v naročje narave. Končno je našel svoj popolni telesni in duševni mir.

Dne 30. marca 1977 smo se na ljubljanskih Žalah še zadnjikrat poslovili od dr. Bronislava Skaberneta, znanstvenega svetnika

Opomba uredništva: Prispevek o življenju in delu pokojnega dr. Bronislava Skaberneta je na prošnjo uredništva pripravil Franci Brinc

na inštitutu za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani. Od njega smo se poslovili pravniki, pedagogi, defektologi, socialni delavci in drugi, ki smo ga poznali ali bili njegovi sodelavci ali učenci. Vsi, ki se kakorkoli ukvarjamo s problemi mladih ljudi, z njihovimi težavami in stiskami, smo izgubili z dr. Skabernetom svojega mentorja, pobudnika in organizatorja.

Dr. Skaberne je bil rojen 9. februarja 1913 na Dunaju. Osnovno šolo je končal v Ljubljani, srednjo šolo pa v Zagrebu. Diplomiral je na pravni fakulteti v Ljubljani 24. maja 1937 in bil 12. marca 1938 promoviran za doktorja prava.

Takoj po promociji, je marca 1938 leta kot notarski pripravnik vstopil v brezplačno sodno prakso pri sodišču v Ljubljani. Avgusta 1939 je postal sodniški pripravnik in je oktobra 1941 opravil sodniški izpit. Aprila 1944 je postal sodnik okrajnega sodišča v Ljubljani. Na tem mestu je bil do avgusta 1945, ko je bil izvoljen za sodnika okrožnega sodišča v Ljubljani.

Od leta 1942 je opravljal posle varstvenega in mladinskega kazenskega sodnika. Od januarja 1944 do septembra 1945 pa je poleg tega opravljal tudi še posle generalnega varuha pri okrajnem sodišču v Ljubljani. Na okrožnem sodišču je takoj po osvoboditvi opravljal posle kazenskega sodnika, nato pa nekaj časa posle civilnega sodnika. Leta 1947 je v Kopru vodil pravne posle agrarne reforme na Svobodnem tržaškem ozemlju. Sodeloval je pri organizaciji sodišč v Koprskem okraju in pri organizaciji skrbništva v Sloveniji. Vodil je različne tečaje za sodnike - laike in za sodnike - porotnike pri okrožnem sodišču v Ljubljani.

Ko so bili posli skrbništva preneseni od sodišč na ljudske odbore, je oktobra 1947 nastopil službo na ministrstvu za socialno skrbstvo LR Slovenije kot pomočnik načelnika oddelka za skrbništvo.

Aprila 1955 je nastopil službo tajnika na vrhovnem sodišču LR Slovenije, kjer je opravljal posle kazenske sodne evidence. Od aprila 1958 je pri inštitutu za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani honorarno vodil posle načelnika oddelka za neprilagojeno in prestopniško mladino. Junija 1959 je bil na Univerzi v Ljubljani izvoljen za znanstvenega sodelavca in je s prvim septembrom istega leta nastopil redno službo pri inštitutu za kriminologijo. Junija 1963 je bil izvoljen za višjega znanstvenega sodelavca in je prevzel vodenje skupine za raziskovanje problemov neprilagojene in prestopniške mladine ter oddelka za dokumentacijo. Septembra 1969 je bil zaradi svojega uspešnega znanstvenega delovanja izvoljen v najvišji znanstveni naziv,

to je za znanstvenega svetnika.

Poleg raziskovalnega dela na inštitutu za kriminologijo se je dr. Skaberne ukvarjal tudi s pedagoškim delom. Od leta 1960 je vsako leto redno predaval v okviru postdiplomskega študija iz kazensko pravnih predmetov na pravni fakulteti v Zagrebu o kriminoloških problemih mladinskega prestopništva. Leta 1965 je pričel predavati na tretji stopnji kazensko pravne smeri na pravni fakulteti v Ljubljani o mladinskem kazenskem pravu. Več let je predaval na višji šoli za socialno delo v Ljubljani. Vse do svoje smrti pa je predaval na pedagoški akademiji v Ljubljani na oddelku za specialne pedagoge predmet osnove mladinske kriminologije.

Že od prvih let svojega poklicnega dela se je dr. Skaberne vsestransko odlikoval. Iz spričeval, ki mu jih je dalo predsedništvo okrožnega sodišča v Ljubljani v letih 1940 in 1941 je razvidno, da je med pripravniško dobo dosegel odličen uspeh, bil je vzornega vedenja, izredno vesten, marljiv in pri delu zanesljiv, njegovo znanje je bilo zelo temeljito in obširno in je znatno presegalo povprečno mero. Tak je bil tudi kasneje kot sodnik. Iz odločbe iz leta 1945 je razvidno, da je bil ocenjen kot "odličen", ker se je z izredno strokovno sposobnostjo, marljivostjo in zanesljivostjo v službi izkazal kot odličen sodnik, ki vidno nadkriljuje ostale prav dobro ocenjene sodnike".

Dr. Skaberne je vse svoje življenje posvetil mladim ljudem. Osnovna misel njegovega življenja je bila pomagati mladim, da bi z manjšimi težavami prebrodili mladostne krize in bili bolj pripravljeni za spopade, ki jih čakajo v življenju. Vse življenje si je prizadeval spoznati probleme mladih ljudi ter odpravljati in preprečevati kvarne vplive okolja na mladino. Čeprav je bil po osnovni izobrazbi pravnik, je vse svoje življenje bolj deloval kot vzgojitelj in socialni delavec. Osrednje področje njegovega delovanja so bili problemi otrok in mladoletnikov kot potencialnih ali resničnih storilcev kaznivih dejanj in prekrškov. Te probleme je obravnaval iz kazensko pravnega, rodbinsko pravnega, kriminološkega, kriminalno političnega, socialno varstvenega, vzgojnega in prevzgojnega vidika. Bil je vsestransko razgledan strokovnjak in poznavalec mnogih področij, zato je tudi užival ugled ne le med pravniki, temveč tudi med vzgojitelji, socialnimi delavci in vsemi, ki so z njim prihajali v stik pri reševanju mladinskih problemov.

Poznali smo ga kot člana uredniških odborov strokovnih revij, pobudnika, sodelavca in organizatorja številnih stro-

kovnih posvetovanj in seminarjev, člana raznih strokovnih komisij in organov upravljanja v šolskih in vzgojnih zavodih ter kot aktivnega člana in vodjo strokovnih društev.

Njegova družbena in strokovna dejavnost je prihajala najbolj do izraza v društvu defektologov Jugoslavije, posebno v sekciji vzgojiteljev neprilagojene mladine. Dolga leta je bil vodja te sekcije in je sodeloval pri pripravi številnih kongresov in posvetovanj doma in v tujini. Bil je član odbora mednarodnega združenja vzgojiteljev neprilagojene mladine in se je udeležil številnih mednarodnih kongresov in posvetovanj. Pomembno je bilo njegovo sodelovanje v zvezi prijateljev mladine, v društvu socialnih delavcev in v republiškem koordinacijskem odboru za boj proti alkoholizmu. Sodeloval je pri ustanovitvi in urejanju kriminalističnega muzeja v Ljubljani in tudi sam je z veliko prizadevnostjo zbiral gradivo zanj.

Socialni delavci so se pogosto srečevali z dr. Skabernetom na različnih seminarjih, posvetovanjih in strokovnih sestankih. Poznali smo ga kot dobrega organizatorja seminarjev, kot pobudnika in vodjo mnogih razprav o aktualnih problemih varstva otrok in mladoletnikov in kot neizprosna borca za uresničevanje sprejetih sklepov in nalog. Ker je bil sam natančen in je čutil veliko odgovornost do izpolnjevanja sprejetih obvez in nalog, je to pričakoval in zahteval tudi od drugih. Bili smo toliko navajeni nanj, da si nismo več znali predstavljati seminarja ali posvetovanja brez njegove udeležbe. Kadar je bilo najtežje, je znal vspodbuditi razpravo in jo s svojimi mislimi usmeriti v pravo smer. Bil je nenadomestljiv v razpravah o obravnavanju mladoletnih prestopnikov, vedenjsko in osebnostno motenih otrok in mladoletnikov ter v razpravah o usposabljanju telesno in duševno prizadetih otrok. Kot dolgoletni predsednik in član republiške komisije za izvrševanje vzgojnih ukrepov in republiške komisije za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je s svojim bogatim znanjem veliko prispeval k oblikovanju predpisov s področja izvrševanja vzgojnih ukrepov, predpisov o varstvu begavcev in predpisov o usposabljanju otrok in mladostnikov. Njegove zamisli so danes vtakane v delo socialne službe, vzgojnih zavodov, vzgojnih posvetovalnic in drugih zavodov za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Za vse, ki so iskali pri njem nasvete in pomoč je vedno našel čas. Razdajal je nesebično svoje bogato strokovno znanje, pa tudi samega sebe in vse svoje velike človeške vrline. Zato tudi ostaja za njim tako globoka vrzel.

Kot strokovni publicist in raziskovalec je dr. Skaberne

napisal in objavil nad 100 strokovnih in znanstvenih člankov, razprav in sestavkov ter vodil 11 raziskav ali sodeloval pri njihovi izdelavi. Največ njegovih del je iz področja mladinskega kazenskega prava in kriminologije.

Najpomembnejše raziskave, ki jih je vodil ali pri njih sodeloval, so naslednje:

- Kriminalna prevencija in osnovnošolski otroci (1963)
- Oddaja mladoletnikov v tujo družino ali zavod (1964)
- Obravnavanje mladinske kriminalitete na Poljskem in Jugoslaviji (1964)
- Kriminaliteta in obravnavanje mlajših polnoletnih oseb v SR Sloveniji (1966)
- Analiza in uspešnost izvajanja vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa (1969)
- Spreminjanje vzgojnih metod v vzgojnem zavodu v Logatcu (1973)
- Pobegi gojencev iz vzgojnih zavodov (1974).

Ob njegovi smrti pa je ostala na njegovi delovni mizi nedokončana obsežna raziskava o obravnavanju mladoletnih storilcev prekrškov.

Dr. Skaberne je bil tudi urednik številnih strokovnih publikacij. Tako je uredil leta 1960 publikacijo inštituta za kriminologijo: "Življenske razmere delinkventne mladine"; leta 1961 publikacijo društva socialnih delavcev Slovenije: "Socialno delo v mladinskem sodstvu"; leta 1962 publikacijo društva socialnih delavcev Slovenije: "Socialno delo v šolstvu". Bil je dolgoletni urednik dveh pomembnih zbirk v katerih je zvezna sekcija vzgojiteljev neprilagojene mladine objavljala strokovna in znanstvena dela. To sta zbirki: "Priručnici" in "Osvrti". Mnoge izmed teh izdaj so poznane tudi socialnim delavcem in vsem tistim, ki se kakorkoli ukvarjamo z vzgojo in prevzgojo otrok in mladostnikov.

Za svoje delo je prejel dr. Skaberne leta 1959 zlati znak zveze prijateljev mladine Slovenije; leta 1965 je bil odlikovan z redom dela z zlatim vencem; leta 1974 je prejel posebno priznanje republiške konference SZDL Slovenije za dolgoletno in zaslužno delo na področju boja proti alkoholizmu in narkomaniji; leta 1975 je skupaj s sodelavci prejel nagrado sklada Borisa Kidriča za raziskavo: "Eksperiment v Logatcu" in leta 1977 je bil odlikovan z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki.

Vsem, ki smo ga poznali osebno ali le po njegovih delih, bo še dolgo ostal v spominu kot odkrit, pošten, plemenit in skromen človek, ki je svoj življenski cilj dodobra izpolnil. Njegovemu spominu se bomo najboljše oddolžili, če bomo iz njegovega dela črpali optimizem in vero v mladega človeka in če bomo pri svojem delu z mladimi sledili načelom, katerim je bil on sam zvest vse svoje življenje.

PRISPEVEK DR. BRONISLAVA SKABERNETA NA PODROČJU
OBRAVNAVANJA VEDENJSKO IN OSEBNOSTNO MOTENE
MLADINE

prof. Ferdo Vaupotič

S smrtjo dr. Bronislava Skaberneta je zapustil vrste slovenskih in jugoslovanskih defektologov - strokovnjakov za delo z vedenjsko in osebnostno moteno mladino, eden njihovih najvidnejših predstavnikov.

Že na začetku svoje poklicne poti, se je dr. Skaberne kot sodnik za mladoletnike, srečal z mladoletnimi prestopniki in tako lahko rečemo, da je postalo delo s to populacijo bistven del njegovega življenja in ustvarjanja.

Posebno intenzivno pa se je pričel ukvarjati s to problematiko, ko je bil leta 1959 izvoljen za znanstvenega sodelavca inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani.

Med svojim znanstveno-raziskovalnim delom je bil nosilec mnogih raziskovalnih nalog s tega področja, zavzet sodelavec svojim kolegom in ploden publicist.

V svojem raziskovalnem delu je iskal nove poti pri obravnavanju vedenjsko in osebnostno motene mladine. Pri tem ga je vedno vodila misel, da je potrebno to vrsto oškodovanosti odpravljati ali omiljevati z najhumanejšimi oblikami in metodami prevzgojnega dela. Zastopal je misel, da ne bi smeli vedenjsko in osebnostno motene mladine v večji meri izločati iz njihovega življenskega okolja in da bi naj bilo zaprtih oblik strokovnega obravnavanja čim manj.

Zato mu pripada tudi velik del zaslug, da je v noveli kazenske zakonodaje za obravnavanje mladoletnih prestopni-

kov v kazenskem in prekrškovnem pravu bilo sprejetih veliko oblik ambulantnega obravnavanja mladoletnih prestopnikov.

Odločilno je sodeloval pri sprejetju republiškega zakona o usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Ta zakon je postal kasneje tudi nekak vzorčni model za sprejemanje predpisov s tega področja v drugih jugoslovanskih republikah in pokrajinah.

V zavodskem obravnavanju se je zavzemal za majhne zavode, v katerih bi lahko diferencirano obravnavali moteno mladino z upoštevanjem stopnje in vrste motenosti. Zagovarjal je uvedbo majhnih vzgojnih skupin, takoimenovani družinski sistem in je skrbel za to, da so se teoretična spoznanja o grupnem delu uveljavila in razširila po vsej Jugoslaviji. Pravilno je spoznal, da je za uspešno grupno delo potrebno usposobiti najprej strokovne delavce v vzgojnih zavodih in druge strokovne delavce, ki se ukvarjajo s tovrstno dejavnostjo. Začela se je najdaljša in najbolj kontinuirana akcija strokovnega usposabljanja v obliki takoimenovanega grupnega treninga, ki je zajela veliko število strokovnih delavcev in ki še vedno traja.

Med raziskovalnimi nalogami, katerih nosilec je bil pokojni dr. Skaberne, izstopa med ostalimi raziskava o begavcih, v kateri je temeljito in argumentirano obdelal vzroke in posledice tega družbenega fenomena.

Pravtako je sodeloval v strokovni skupini inštituta za kriminologijo v Ljubljani, ki je pripravila in izvedla eksperiment v vzgojnem zavodu v Logatcu. Cilj tega eksperimenta je bilo ugotavljanje in uveljavljanje novih oblik in metod dela z vedenjsko in osebnostno moteno mladino v terapevtskem tretmanu v vzgojnem zavodu s permissivno naravnostjo in z aktivnim vključevanjem gojencev v kreiranje njihovega resocializacijskega procesa. Pri tem eksperimentu so bile v veliki meri upoštevane tudi splošne intencije reforme vzgoje in izobraževanja v naši družbi. Ta raziskava je doživela veliko odmevnost tako v naši domovini, kot tudi v tujini. To dokazuje tudi dejstvo, da je bila knjiga s poročilom o tem eksperimentu prevedena v srbohrvatski in angleški jezik. Skupaj z ostalimi člani strokovne skupine, ki je vodila logaški eksperiment, je bil tudi dr. Skaberne nagrajen z nagrado Kidričevega sklada.

Svoje znanje in svoje izkušnje je dr. Skaberne prenašal na mlajše rodove tudi kot pedagoški delavec - predavatelj na pravnih fakultetah v Ljubljani in Zagrebu, na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani in na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Mirno lahko trdimo, da je bil mentor mnogim

generacijam slovenskih in jugoslovanskih defektologov.

Tvorno je sodeloval tudi pri načrtovanju in izgradnji novih objektov za zavodsko varstvo družbeno neprilagojene mladine. Zlasti velik je bil njegov prispevek pri izgradnji vzgojnega zavoda v Titogradu.

Veliko truda je vložil v realizacijo ideje o izgradnji otroške vasi v Sloveniji oziroma v Jugoslaviji (SOS Kinderdorf), vendar pri tem ni uspel.

Pri vsem tem nikakor ne gre pozabiti pokojnikovega ogromnega deleža pri organizacijskem delu na področju obravnavanja otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti. V okviru zveze društev defektologov Jugoslavije (Savez društava defektologa Jugoslavije), je vrsto let sodeloval v okviru slovenskega republiškega združenja in uspešno vodil slovensko sekcijo vzgojiteljev družbeno neprilagojene mladine. V prvih povojnih letih je bila v tej sekciji skoncentrirana vsa strokovna dejavnost na tem področju. V sekciji lahko iščemo zametke mnogim kasnejšim oblikam strokovnega dela in obravnavanja tovrstno oškodovane populacije. Tudi v republiškem odboru društva defektologov Slovenije je bil med vodilnimi člani in soustvarjalci na področju razvijanja defektološke teorije in prakse v Sloveniji.

Vendar se ni zadovoljil samo z delom v okviru naše republike. Želel je razširiti svoje misli in dognanja tudi na ostala področja Jugoslavije. Tako je bil tudi dolgoletni predsednik zvezne sekcije vzgojiteljev družbeno neprilagojene mladine in član zveznega odbora zveze društev defektologov Jugoslavije.

Posebno plodno in uspešno je bilo njegovo delo na področju izdajanja strokovne literature.

Bil je dolgoletni urednik strokovne revije Osvrti, ki je izhajala pri zveznem odboru zveze društev defektologov Jugoslavije. V tej reviji so bili objavljeni vsi materiali zveznih in drugih pomembnejših strokovnih posvetov, simpozijev in seminarjev. V njej so sodelovali s svojimi prispevki vsi najvidnejši strokovnjaki iz vse države, za področje dela z vedenjsko in osebnostno moteno mladino. Tudi sam je v njej objavil veliko svojih prispevkov.

Poleg tega je bil pobudnik in strokovni sodelavec za tiskanje cele vrste strokovnih priročnikov in razprav. Vse te edicije so bile znane tudi izven meja naše domovine in so žele priinjanje cele vrste inozemskih strokovnjakov, ki so jih želeli imeti in so jih tudi prevajali. Poleg tega je ta literatura koristno služila tudi študentom višjih in

visokih šol v Ljubljani in Zagrebu ter v zadnjem času tudi v Beogradu, kot dopolnilno študijsko gradivo.

Pred svojo prerano smrtjo je načrtoval na tem področju še nekaj večjih nalog, ki jih je sicer pričel, vendar jih žal ni mogel izpeljati do konca. Sodeloval je v redakciji defektološkega slovarja, ki bo v kratkem izšel. Sestavil je osnutek častnega kodeksa zveze društev defektologov, ki je še v obravnavi. Skupno z dr. L. Savićem in M. Markovićem pa je zasnoval zgodovinski opis razvoja posebne vzgoje, zlasti za vedenjsko in osebnostno moteno mladino, za celotno področje SFR Jugoslavije. Svoj delež v tej nalogi pa je lahko izpolnil le dr. Ljuba Savić, za vzhodni del naše domovine, medtem ko sta ostala sodelavca pri tem projektu še pred dokončanjem naloge umrla. Prav bi bilo, da bi to delo nadaljevali in dokončali, saj je pokojnik zanj zbral in pripravil potrebni material.

Posebno pomembno je tudi, da je bil med prvimi jugoslovanskimi defektologi, ki so po končani vojni in obnovi naše domovine začeli navezovati stike z inozemskimi strokovnjaki in asociacijami za delo z vedenjsko in osebnostno moteno mladino. Včlanil se je v Association international des éducateurs de jeunes inadaptes s sedežem v Parizu. Pridobil si je veliko število znancev in prijateljev med tujimi strokovnjaki, ki delajo na tem področju. Med njimi so mnoga znana imena kot na primer Capulle, Drillich, Joubrel, van Pelt in mnogi drugi. Z njimi je sodeloval in skrbel za prevajanje njihovih del v naš jezik.

V začetku so to bili samo individualni stiki, kasneje pa je povezal v to mednarodno asociacijo tudi jugoslovansko sekcijo vzgojiteljev družbeno, neprilagojene mladine. V tej organizaciji so se srečevali jugoslovanski defektologi s predstavniki mnogih narodov na svetu, saj se v njej združujejo ne oziraje se na ideološko, politično ali rasno pripadnost in so tudi povezani z Organizacijo združenih narodov (UNESCO). Iz te povezave se je rodila koristna izmenjava izkušenj, delo na tem področju pa je postalo bolj strokovno in naprednejše usmerjeno.

Pogosto je zastopal našo sekcijo in s tem našo državo na mnogih mednarodnih zborih in srečanjih kot predavatelj in priznan strokovnjak na tem področju.

O življenjski poti dr. Bronislava Skaberneta ni težko pisati, saj je tako bogata z delom in uspehi, da jih je potrebno samo najti in opisovati. Poznali smo ga kot človeka polnega energije, zavzetega delavca, odličnega organizatorja in aktivista, ki je tudi od drugih pričakoval in

zahteval enako zavzetost in delavoljnost.

Mogoče pa ga vendarle nismo dovolj poznali kot človeka, občutljivega in krhkega, ki se je skrival za trdo skorjo formalnih zahtev in obveznosti. Veliko je delal, naši družbi je ogromno dal, njegovih žrtev in naporov pa mogoče nismo znali vedno dovolj ceniti in upoštevati ter je zato tudi prerano izgorel.

Generacije mladih ljudi, ki jih bo ritem današnjega življenja in neusmiljena dirka za vedno novimi in težjimi cilji in dosežki oškodovala v osebostnem razvoju in jim otežkočila prilagajanje v človeško družbo, bodo uživale plodove njegovega dela. Ne bodo ga poznale, ne bodo se ga mogle spomniti in mu biti hvaležne, toda s svojim delom je soustvarjal pogoje za njihovo reintegracijo v družbo pod humanimi in človeka vrednimi pogoji. Mislim, da nisem v zmoti če trdim, da je za to delal in živel !

Izbor iz objavljenih del dr. B. Skaberneta

FRAN MILČINSKI,
PIONIR SLOVENSKE MLADINSKE KRIMINOLOGIJE

Franc Milčinski se je rodil 3. decembra 1867 v Ložu na Notranjskem kot sin davkarja češkega rodu. Od leta 1871 je živel družina v Ljubljani, kjer je Milčinski končal osnovno šolo in gimnazijo. Leta 1885 se je vpisal na pravno fakulteto univerze na Dunaju. Kot diplomiran pravnik je lo. marca 1890 nastopil prakso pri deželnem sodišču v Ljubljani. 17. decembra 1890 je bil imenovan za sodnega avskultanta. Nekaj časa je nadomestoval sodnika v Skofji Loki, Radovljici, Litiji in na Brdu. 21. septembra 1895 je bil imenovan za sodnega pristava v Idriji, kjer je ostal do 29. septembra 1897, ko je bil premeščen spet v Ljubljano. Dne 27. februarja 1898 je postal sodni tajnik. Na okrajnem sodišču v Ljubljani slušbuje Milčinski kot sodni tajnik do 3. decembra 1909, ko postane svetnik deželnega sodišča, vendar še dela na okrajnem sodišču. K deželnemu sodišču je bil premeščen šele leta 1913 in je tja odšel 1. maja tega leta. Po prevratu je bil postavljen na razpolago oddelku za socialno skrbstvo narodne vlade v Ljubljani. Dne 3. novembra 1918 je bil pozvan na novoustanovljeno višje deželno sodišče v Ljubljani. Dne 30. januarja 1920 je bil imenovan za svetnika pri Stolu sedmerice v Zagrebu. Po doseženih letih je bil leta 1925 na lastno željo upokojen. Kot upokojenec je odprl v Ljubljani odvetniško pisarno. Umril je zadet od možganske kapi 24. oktobra 1932 v Ljubljani.

Milčinski je bil prvi pravnik, ki se je v slovenskem strokovnem slovstvu ukvarjal z vprašanji mladinske kriminologije. Z njimi se je začel ukvarjati leta 1905, ko je sprejel nalogo pripraviti poročilo za prvi avstrijski kongres za otroško varstvo. Druga sekcija tega kongresa je imela nalogo, obravnavati vzroke in pojavne oblike zanemarjenosti otrok in mladine. Milčinskega poročilo za pripravljalni odbor dunajskega kongresa je bilo najprej objavljeno v Laibacher Zeitung (od 83. št. z dne 11. aprila do 93. št. do 24. aprila 1906) z naslovom Verwahrloste und entartete Jugend in Krain (Zanemarjena in izprijena mladina na Kranjskem). "Razumeti moramo, da je bilo poročilo namenjeno predvsem oblastem. Zato ga je Milčinski tudi objavil v tedanjem uradnem listu za Kranjsko. Razen tega pa mu je bilo predvsem do tega, da država izda mladinsko-skrbstveni zakon, "čigar težišče bi bilo v rešitvi vprašanja, na kakšen način bi se krili stroški

skrbstvene vzgoje tistih otrok, katerih starši je ne morejo kriti iz lastnih sredstev. Takrat se je namreč ravno ob tem vprašanju razbilo marsikatero prizadevanje v prid zanemarjenemu otroku, če niso priskočila na pomoč zasebna dobrodelna društva in posamezniki. Milčinski pa je za Kranjsko terjal tudi reformo poboljševalnic, razširitev in ureditev obstoječih vzgajališč tudi kot zavod za mladoletnice, ki ga Kranjska tedaj ni imela. V tem poročilu je pomembna tudi njegova zahteva po prehodnem mladinskem domu kot "ustanovi za provizorični sprejem zanemarjenih otrok do njihove definitivne drugačne preskrbe".

Prvi avstrijski kongres za otroško varstvo je bil na Dunaju od 18. do 20. marca 1907. Ko se je Milčinski vrnil s kongresa, je začel široko in načrtno delo za neprilagojeno slovensko mladino. Zanimanje za mladinsko skrbstvo v najširšem pomenu besede je skušal vzbuditi v najširših krogih ljudi. Zato je sodeloval in predaval v različnih društvih. S predavanji in razpravami je opozarjal na probleme tedanje neprilagojene slovenske mladine in se boril za njeno vsestransko varstvo.

V tem času pripravlja Milčinski z njemu lastno vneto ustanovitev Društva za otroško varstvo in mladinsko skrb v sodnem okraju ljubljanskem. Ustanovni občni zbor je bil dne 15. aprila 1908. Po pravilih je imelo društvo namen varovati zapuščeno in osirotelo mladino, kakor tudi skrbeti za vzgojno ogroženo mladino. Takšne otroke je društvo oskrbovalo v zavodih, pri rejnikih ali na različnih učnih mestih in v šolah. Društvo naj bi na različne načine pomagalo pri uspešni vzgoji in preskrbi otrok, med drugim tudi z ustanavljanjem zavodov. Končno je imelo društvo tudi nalogo, poučevati ljudstvo s predavanji in tiskom o potrebi varstva otrok in mladine. Na prvi seji dne 22.IV.1907 je bil Milčinski izvoljen za tajnika.

Iz zapisnika VI. rednega letnega zbora z dne 26.III.1913 je razvidno, da je društvo našlo priznanje tudi izven kranjskih meja. Dunajsko pravosodno ministrstvo je izreklo društvu zahvalo in priznanje Zeitschrift für Kinderschutz und Jugendfürsorge na Dunaju je postavilo ljubljansko društvo za vzgled vsem enakim društvom v Avstriji in opozorilo na to, kako se lahko z majhnimi stroški dosežejo veliki uspehi. Za društvo se zanimajo tudi v Nemčiji, tako da je Deutsche Zentrale für Jugendfürsorge zaprosila za vse društvene publikacije.

Ker Milčinski zaradi premestitve k deželnemu sodišču ni mogel več opravljati tajniških poslov društva, je 28.III.1913 odložil to funkcijo. Društvo je delovalo vse do 19.IX.1945,

ko so bili njegovi posli in zlasti generalno varuštvo izročeni Mestnemu narodnoosvobodilnemu odboru v Ljubljani.

Vzporedno s publicistično in društveno dejavnostjo dela Milčinski na ljubljanskem okrajnem sodišču in tudi tam praktično izvaja sklepe dunajskega kongresa. Tu je razvil široko dejavnost, da so posli mladinskega varstva silno narasli.

S 1. januarjem 1909 je začel pri okrajnem sodišču v Ljubljani poslovati IX. sodni oddelek, ki je obravnaval "otroško varstvo, mladinsko skrb in pripadajoče kazenske stvari". Bil je to prvi tovrstni oddelek v Avstriji. V oddelku je bilo toliko dela, da sta delala kar dva sodnika in sicer poleg Milčinskega še Valentin Levičnik.

Ko je dunajsko pravosodno ministrstvo izdalo odredbo z dne 21.X.1908, ki je začela veljati 1.1.1909, je Milčinski zapisal: "Mladinsko sodstvo se je pričelo v naši državi z lanskim letom in sicer brez sleherne spremembe kazenskega zakona ali postopanja zgolj s preprosto odredbo, da se kazensko postopanje zoper mladostne osebe pod 18 let izloči iz dosedanje razdelitve opravil in da je odslej prestopke mladostnikov soditi varstvenemu sodniku, pregreške in hudodelstva pa posebnemu stalnemu mladinskemu senatu. Vsa novotarija tiči torej le v izpremembi osebe sodnika: to je videti malo! Toda z osebo naj bi se spremenil duh postopanja zoper mladino, to pa je veliko". (F. Milčinski, Iz delovanja mladinskega sodnika, Slovenski pravnik, Lj. 1910, št. 4).

Milčinski sodi, da je razlika med mladinskim in rednim kazenskim sodnikom bistvena. "Kazenski sodnik sodi vobče le kazniva dejanja Mladinski sodnik pa ne sodi dejanja, ampak sodi človeka, ki je zagrešil dejanje ... Dočim se rednemu sodniku posel konča s sodbo oziroma z nastopom kazni, se mladinskemu sodniku često pravzaprav še le pričinja; saj je kazenska stvar le epizoda v življenju mladostnika in tudi kazen je le eno izmed vzgajalnih sredstev, ki jih uporablja mladinski sodnik, hkrati varstveni sodnik v prid na kriva pota zašlemu mladostniku". (Iz delovanja mladinskega sodnika)

Tako je dal Milčinski pojmu mladinskega sodnika, ki ga je prav on uvedel v naše strokovno slovstvo, polno vsebino. To vsebino pa je izpolnjeval zlasti s svojim delom na IX. oddelku. Ta oddelek je vodil do 30. aprila 1913, ko je bil premeščen na deželno sodišče v Ljubljani. IX. oddelek je bil opuščen 1. 1923, ker je bil že dalj časa brez vodje. Kazenske posle je prevzel prvi oddelek. Tako je bilo odpravljeno edino slovensko mladinsko sodišče, ki je delovalo po še sedaj sodobnemu načelu združevanja mladinskih civilnih in kazenskih zadev.

Delovanje mladinskega sodnika in sredstva, ki jih je ta uporabljal pri svojem delu, ter svoje izkušnje je opisal Milčinski v naslednjih razpravah: Praktična vzgojna skrb brez vzgojnoscrcbstvenega zakona, Schulstürzer und Landstreiched, O nekaterih gosposkih grehah zoper kazenski zakon, Stik ljudske šole z varstvenim sodiščem v brigi za zanemarjeno mladino, Mladih zanikrnežev lastni životopisi in Vojna in mladina.

Dolgoletno delo na področju mladinskega sodstva je našlo tudi svojo literarno obliko v povesti Ptički brez gnezda.

V svojih spisih opozarja Milčinski na tesno povezanost med mladinsko hudodelnostjo in zanemarjenostjo mladine. Zato mnogo piše o zanemarjenosti mladine in jo tudi opredeli. "Zanemarjeni so tisti otroci, katerih telesna ali duševna vzgoja se hote ali nehote, po krivdi ali brez krivde roditeljev v nevarni meri zanemarja ali tako, da se z otrokom grdo ravna, da se ga neprimerno kaznuje, mu ne daje potrebne hrane ali obleke, mu ne daje potrebne hrane ali obleke, mu ne skrbi za vzgojo in za potrebno nadziranje ali tako, da se ga pohujšuje s slabimi vzgledi ali da se ga celo napeljuje k potepanju, k beračenju, k tatvinam ali k nenravnosti"x Razen zanemarjenosti posveča Milčinski veliko pozornost tudi izprijenosti. Njeno bistvo vidi v trajnem protizakonitem in protimoralnem ponašanju. Ker pa je kaznivo dejanje lahko storjeno tudi, ne da bi bila oseba izprijena, se izprijenost nikakor ne krije s hudodelstvenostjo. "Izprijeni otroci so tisti, ki kažejo že sami tako močno in trajno nagnenje, da kršijo božje in posvetne zapovedi, da jim navadna vzgajalna sredstva več ne zaležejo in se je po pravici bati za njihov blagor."xx Največ izprijenih otrok nastane ravno iz zanemarjenih otrok.

Milčinski opisuje tudi oblike in stopnje izprijenosti. Začenja se navadno z izostajanjem od šolskega pouka, ne da bi starši za to vedeli. Razen tega je izostajanje iz šole združeno s potepanjem in je vzrok lažnih izgovorov.

Milčinski zatrjuje, da je tatvini kot višji stopnji izprijenosti vdana več kot polovica izprijene mladine, v mestih, kjer je več skušnjav in priložnosti, pa skoraj vsa. Bil je prvi, ki je že pred petdesetimi leti opozoril, da zavzema tatvina prvenstvo med kaznivimi dejanji mladoletnih na Kranjskem. To je bilo za tedanje čase tem bolj pomembno, ker je

x " Zanemarjena in izprijena mladina, skrb za njo in sirotinski sveti," Koledar Družbe Sv. Mohorja, Celovec 1908."

xx prav tam.

bilo na splošno kaznivih dejanj zoper življenje in telo
čez polovico več kot tatvin.

Neredko storijo mladoletniki tatvine tudi v družbi, zlasti
mestna mladina se "v svrhu tatvine rada združuje v klope in
postopa zelo predrzno ... Pri takih klapah so včasih udele-
ženi otroci, ki niti deset let ne štejejo.x

Milčinski se ukvarja tudi z etiologijo mladinske hudodel-
stvenosti. V tem pogledu je menil, da različnost pojavnih
oblik mladinske hudodelstvenosti opravičuje domnevo o razno-
vrstnih vzrokih mladinske hudodelstvenosti.

Milčinski meni, da "le v prav redkih primerih izvira izpri-
jenost že iz prirojenega močnega nagnenja k slabem". xx

Po Milčinskem je osnovni vzrok izprijenosti ("počrez pre-
udarjeno") v 80 % primerov slaba vzgoja staršev ali njih
namestnikov.

Razlog za zanemarjenost in izprijenost mladine vidi Milčinski
tudi v bedi in trdem boju za vsakdanji kruh, torej v gospo-
darskih razmerah tedanje kapitalistične družbene ureditve.
Največ kriminalne mladine izvira iz revnih družbenih slojev.

Kljub temu pa postavlja pavperizem kot vzrok izprijenosti
na pravo mesto, ko opozarja, da ne smemo prezreti, da "mного
in mnogo staršev" kljub revščini pošteno in dobro vzgaja
svoje otroke in zato ni "nikjer zapisano, da otroci siro-
mašnih staršev morajo biti izprijeni". Ko piše Milčinski o
različnih kaznivih dejanjih v "tako imenovanih boljših kro-
gih", meni, da je vzrok nepoštenosti v teh krogih vzgoja,
ki goji "bolj razum in zunanje oblike, nego značaj".

Posebno mesto med vzroki izprijenosti mladine daje Milčinski
tudi pijančevanju. Obravnava ga večkrat, zlasti v zvezi s
pavperizmom. Izprijenost mladine in alkoholizem vplivata
medsebojno mnogo bolj kot pa hudodelstvenost in alkoholizem.
Dobra ureditev mladinskega skrbstva ni mogoča brez istočasne
borbe zoper alkoholizem.

V razpravi Pijanec pred sodiščem, ki je natisnjena v poro-
čilu o II. protialkoholnem kongresu v Ljubljani (1909), ob-
ravnavajo Milčinski preprosto, a izčrpno vsa vprašanja, ki so
v zvezi z alkoholizmom tedanje dobe na Slovenskem. V razpravi
podaja tudi načrt o zdravljenju alkoholikov v posebnih zdra-

^x Prav tam

^{xx} Dobrodelna knjižnica, št. 8,9,10 iz l.1917 iz Slovenski
učitelj, 1917.

viliščih. Po vrnitvi iz zdravilišča bi morali ozdravljeni alkoholiki pristopiti k protialkoholni organizaciji.

Milčinski opozarja tudi na kriminogeni činitelj prezgodnje in neprimerne zaposlitve otroka. Med razlogi izprijenosti navaja tudi slabo družbo.

Milčinski piše tudi o vplivu vojne na zanemarjenost mladine in mladinsko hudodelstvenost. V takšnem okolju bede, pohujšanja, zmanjšanega in oviranega vzgojnega vplivanja zlasti rastejo tatvine med mladoletniki. Posebna šola pa "je kino s svojimi detektivskimi filmi", ki uči, kako se je treba splaziti ali vdreti v tuje prostore.

V svojih spisih opozarja Milčinski tudi na pomanjkljivo ureditev borbe zoper zanemarjenost in hudodelstvenost mladine. Predvsem šiba državno upravo, ki se brani vzdrževanja zanemarjene mladine v zavodih. Razen tega ugotavlja pomanjkanje javnih ustanov in pomanjkljivost v zakonodaji, tako glede varstva družine in skrbništva kakor tudi glede obravnavanja mladoletnikov pred sodišči zaradi kaznivih dejanj. Predvsem se zavzema za odpravo nedoslednosti, da se vzgoje potrebni zanemarjeni mladini ne nudi vzgoja, ampak namesto nje kazen. Zaježitev zanemarjenosti in izprijenosti mladine, to je neprilagojenosti mladine v modernem pomenu, onemogočata tudi pomanjkljiva zdravstvena organizacija in premajhno razumevanje šolstva za moralno in zdravstveno vzgojo otrok in mladine, kakor tudi gospodarske razmere.

Milčinski se je kot mladinski sodnik vživljal v mladoletnikovo duševnost. Skušal je odkriti vzroke mladoletnikovih protipravnih dejanj tako v njem samem kot v njegovem okolju. Zato je bil kot mladinski sodnik mlademu kršitelju pravnim norm predvsem pomočnik do poštenega življenja, ne pa toliko sodnik njegovih dejanj.

Na mladoletnikovo osebnost je Milčinski oprl vso pozornost. Zato je zbiral čim več podatkov o mladoletnikovem osebnostnem razvoju in je skušal doobroba spoznati mladoletnika.

Pri sojenju mladoletnikov je Milčinski močno občutil spone kazenskega postopka. Tako se je zlasti pritoževal nad doščbo, da se svojci lahko odpovedo pričevanju. Glede glavne obravnave je zahteval, da mora biti mladoletniku razumljiva. Le če bo razpravo razumel, mu bo tudi segla v dušo. Milčinski meni, da je najstvarnejši zagovornik mladoletnika mladinski sodnik. To pa zato, ker se ta vloga staršem, ki so večinoma vsaj posredno krivi mladoletnikove zanikrnosti. "nič kaj ne prilega". Milčinski smiselno že zahteva, naj se ugotavlja mladoletnikova duševna razvitost in v zvezi s tem mladoletnikova kazenska odgovornost.

Pri tem vprašanju je spet naletel na ovire veljajočega zakonskega zakonika iz leta 1852, ki ni poznal in ni upošteval mladoletnikove problematične zrelosti. Kljub temu pa zavzema Milčinski stališče, da mladinski sodnik ne more obsoditi mladoletnika kot zrelega človeka. Zato išče izhoda iz protislovja med pravnim čutom in zakonom. Najde ga v raznih ovinkih, včasih celo v površnejši presoji dokaznega gradiva. Kot mladinski sodnik je imel težavno nalogo, ko je videl cilj, poznal smer, a po poti naravnost ni smel hoditi, ker mu je to prepovedoval zakon. Pri takšnem stanju zakonodaje je Milčinski primerjal mladinskega sodnika s krojačem, ki naj iz starega blaga dela nove hlače.

Glede izrekanja kazni se je Milčinski postavil na stališče, da je treba mladoletnika pač kaznovati, vendarle le v skrajnem primeru, pa tudi ta kazen bodi vzgojna. Kazen mu je pomenila zdravilo, ki ga ne sme zametavati "zgolj zato, ker je grenko". Zelo rad je uporabljal "zapirališča", to je zaporne kazni za mladoletnike do 14. leta starosti. Ta kazen se ni izvrševala v zaporih, ampak v vzgajališču. Če v kakšnem primeru, ko je bila mladoletnikova krivda sicer objektivno dognana, ni bilo gotovosti kakšno kazen zasluži, je Milčinski razpravo rad odložil, potem ko je mladoletnika poučil, kaj ga čaka po kazenskih predpisih, če se ne poboljša. Določeno dobo ga je pustil na prostosti in ga opazoval. Imel ga je pod svojim nadzorstvom tako, da je moral od časa do časa prihajati k njemu na razgovor. Takšen način nadzorstva, združen še z drugimi varstvenimi ukrepi, se je Milčinskemu zvečinoma zelo dobro obnesel.

Milčinski je tudi preventivi odkazal pravo mesto v borbi zoper mladinsko delinkvenco. Tako pravi: "Važno, nemara celo važnejše od reševanja posameznih slučajev bo seveda preprečevanje mladinske zanemarjenosti in zlasti boj zoper one okolnosti, ki kvarno cplivajo na stanje in razvoj duha našega naraščaja, boj zoper socialno bedo, zoper bolezen, zoper zlorabo alkohola".

Družina je prva, ki naj mladoletniku nudi varno zatočišče. Pošten rodbinski krog je najboljše poročstvo za dobro otroško vzgojo. Velik pomen v otrokovem razvoju pripisuje Milčinski šoli. Učitelj naj ne bo le vzgojitelj za šolo, marveč za življenje. Šola je tista, ki lahko že skraja odstranjuje vzroke, iz katerih nastaja zanemarjenost. Le kadar šola sama ne more več preprečiti zanemarjenosti, takrat šele priskoči v pomoč varstveno sodišče.

Milčinskega stališče proti oddaji neprilagojene mladine v zavode ustreza načelom, po katerih se še danes ravnaajo naši skrbniški organi. Pred pol stoletja je zapisal: "Mnogi

mislijo, da zapuščeni in zanemarjeni otroci spadajo le v sirotišnice ali enake zavode. To mnenje pa je napačno. Najprimernejša za otroka je vzgoja v poštenem rodbinskem krogu; tukaj v dotiki s svetom se pripravi otrok na najnaravnejši način za dobo, ko bo samosvoj. Otroka, prihajajočega iz zavoda, pa rada omami nevajena prostost, da onaga in pade. Le če iz katerega vztoka ni mogoče preskrbeti otroku izreje v rodbini, je poskusiti ga spraviti v kak zavod".x

Za nepoboljšljive in mladoletne povratnike je zadnje sredstvo poboljševalnica. v Ljubljani je bil pri prisilni delavnici ustanovljen l. 1874 poseben oddelek za mladoletnike. Ta oddelek je bil na zelo slabem glaslu. Mladoletniki so bili enako kot odrasli zamreženi in so nosili obleko kaznjencev. Milčinskega sodba o tem zavodu je bila upravičeno uničujoča. Le majhen odstotek mladoletnikov se je v tem zavodu zares poboljšal. Klic po reformi tega oddelka je vzbujal zlasti Milčinski z različnimi predavanji in članki. Zato lahko rečemo, da je imel Milčinski velike zasluge za spremembo in izboljšanje režima v tem zavodu.

Milčinski je pri nas globoko zaoral v prazno ledino mladinske kriminologije in ga je zato po pravici že profesor Maklecov imenoval "slovenskega pionirja mladinske kriminologije".xx Milčinski ni učeno razpravljajal niti znanstveno reševal problemov neprilagojene mladine, vendar si je s svojim delom pridobil trajnih zaslug, ki so pri nas vse premalo znane in upoštevane. Na področju mladinske kriminologije je bil teoretik in zlasti velik praktik. Nam mlajšim je in bo ostal svetel vzornik v nadaljnjem delu na področju slovenske in s tem tudi jugoslovanske mladinske kriminologije.

(Kriminalistična služba, št. 2/1958)

x "Zanemarjena in izprijena mladina"

xx "Življenski pojavi in vzroki mladinske zločinstvenosti", Zbornik znanstvenih razprav juridične fakultete XXI, 1945/46.

NEKAJ VPRAŠANJ GLEDE KAZENSKEGA POSTOPKA ZOPER MLADOLETNIKE

Število mladoletnikov, ki so jih obravnavala naša sodišča v letu 1957, je v primeri z letom 1956 padlo skoraj 1/3. Ni pa v enaki meri padlo tudi število mladoletnih oseb, ki so jih obravnavala tajništva za notranje zadeve, čeprav je tudi tu padeč znaten in znaša 1/5.

Podatki kažejo, da je število mladoletnikov, ki prihajajo pred sodišča (624 mladoletnikov leta 1957 v primerjavi z 928 v letu 1956; - op. C.M.), postalo zares malenkostno (razen v Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti, Celju). Zlasti pa se je število mladoletnikov bistveno znižalo v obmejnih krajih (Gorici, Kopru, Kranju in Murski Soboti).

Sklep, ki ga lahko napravimo iz teh izvajanj je, da je majhno število mladoletnih delinkventov predvsem posledica spremenjene politike pregona. Število mladine, ki je neprilagojena in problematična, se verjetno ni bistveno znižalo. Že uradni podatki o številu mladoletnikov, s katerimi imajo opravka tajništva za notranje zadeve, so še enkrat večji od podatkov o mladoletnikih, zoper katere vodijo postopek pravosodni organi. Ta razlika pa ni povsem realna zato, ker tudi organi notranjih zadev ne zaznamujejo vseh tistih primerov, ki jih sami končajo in izročijo socialnovarstvenim referentom. Zato sodi tovariš Germovšek, da je število mladoletnikov, ki jih obravnavajo tajništva za notranje zadeve 3 do 5-krat večje od števila mladoletnikov, ki jim sodijo sodišča.

S tem smo hoteli povedati, da je problematika vzgojno neprilagojene mladine večja in težavnejša kot pa nam to lahko pokažejo številke o uvedenem postopku zoper njo, čeprav seveda daleč zaostaja za problematiko držav z velikimi mesti, z razvitim prometom in tehniko. Če smo upravičeno spremenili politiko pregona, potem ostane skrb za to mladino in potreba po sodelovanju vseh organov, ki se ukvarjajo z njo, nespremenjena, zlasti, če upoštevamo, da odpade 29 % vseh storilcev kaznivih dejanj na storilce, stare od 18 do 21 let, in da je 35 % vseh vlomilcev iz te starostne skupine. Korenine tega kriminala tiče v pubertetni in že tudi v otroški dobi.

Sojenje mladoletnika ni čista presoja kazenske odgovornosti niti čista uporaba kazenskih sankcij, marveč je proučevanje mladoletnikove osebnosti in iskanje najprimernejše rešitve

Napisal skupaj z dr. Katjo Vodopivec; PRAVNIK, 1.XIII, 1958, štev. 11-12, str. 389-402.

v mejah zakona za mladoletnikov nadaljnji razvoj.

Naš ljudski zakonodajalec je že dvakrat uredil postopek zoper mladoletnike. V zakoniku o kazenskem postopku iz leta 1948 ga je uredil bolj površno v pičlih osmih členih, vtem ko je tej pomembni materiji v sedaj veljajočem zakoniku o kazenskem postopku iz leta 1953 posvetil kar 23 členov. x2 Kljub nadrobni ureditvi tega gradiva pa najdemo pri delu tudi v sedanjih predpisih še praznine, ki nam delajo težave.

Treba pa je zlasti poudariti, da se morajo kakovost, vsebina, organizacija in oblike dela vseh organov, ki imajo opraviti z delinkventno mladino, še izboljšati in se morajo razlikovati od dela z drugimi zadevami kazenskega postopka, da bi po vsem tem pokazali in zagotovili vso potrebno humanost socialistične države, v postopku nasproti tisti mladini, ki je potrebna varstva.

Sestava senata

Mladoletnike sodi vselej senat, ki mora uveljaviti vzgojni zahtevek države. Zato zakon tudi skrbi za pedagoško sposobnost sodnikov, ko določa, da se sodniki porotniki v kazenskih zadevah zoper mladoletnike določijo izmed profesorjev, učiteljev, vzgojiteljev in drugih oseb, ki imajo izkušnje z vzgojo mladoletnikov.

Zakon o kazenskem postopku iz leta 1953 pa je nasproti staremu ZKP iz leta 1948 prinesel novost tudi v tem, da je določil stalnega posebnega predsednika, ki sodi mladoletnikom, in sicer pri vsakem okrožnem sodišču in večjih okrajnih sodiščih. S tem je hotel naš zakonodajalec doseči, da bi se pri večjih sodiščih, tako okrajnih kot okrožnih, vsaj en sodnik začel specializirati v posebni problematiki mladinskega kriminala in obravnavanja delinkventne mladine pred sodiščem.

Če je obdolženi mladoletnik ob vložitvi obtožnice dopolnil 18. leto, mu ne more soditi mladinski senat, če pa je dopolnil 18. leto po vložitvi obtožnice, mu mora soditi mladinski senat.

Nastane pa vprašanje, ali sodi mladoletnika vedno senat trojice, ali pa ga tudi lahko sodi senat petorice, če je sto-

^{x2}Za primerjavo: sedaj veljavni Zakon o kazenskem postopku (Ur.l. SFRJ, štev. 4-36/77 ureja postopek proti mladoletnikom v XXVII.poglavju, od 452. do 492.člena; (op.M.C.)

ril kaznivo dejanje, za katero je v zakonu zagrožena smrtna kazen ali kazen strogega zaporu 20 let (na primer uboj po 135. členu KZ ali hud primer roparske tatvine ali ropa po 263. členu KZ). Naša sodišča ne rešujejo tega vprašanja enotno.

Treba je vzeti v poštev, da se vzgojni zahtevek države da bolj uresničiti v manjšem senatu kot pa v velikem. Tudi bo v pripravljalnem postopku obravnavalo mladoletnika, ki je storil hujše kaznivo dejanje, več strokovnjakov: socialni delavec, psiholog, psihiater, tako da je sodelovanje petih sodnikov pri izrekanju vzgojnega ukrepa ali kazni vsekakor odveč. Razen tega pa bi se mladoletnik v svoji mladostni fantaziji čutil prav posebnega junaka pred senatom petorice, to pa bi mu le otežilo resocializacijo.

Isti mladinski senat trojice je prisojen tudi za to, da presodi predlog upravnika vzgojnega zavoda ali vzgojno dovoljševalnega doma, javnega tožilca ali skrbniškega organa, naj se skrajša bivanje mladoletnika v ustanovi ali, da se iz nje odpusti. Tak predlog je mogoče podati šele po enoletnem bivanju mladoletnika v ustanovi. Nekaterim sodnikom se upira reševanje takega predloga v senatu, vendar tu zaradi odločbe 431. člena ZKP ni mogoče ravnati drugače, to tem manj, ker na seji mladinskega senata lahko zaslišijo tudi mladoletnika, upravnika ustanove in druge ljudi.

Združitev postopka zoper mladoletne in polnoletne

Po ZKP se sme združiti kazenski postopek zoper mladoletne in polnoletne osebe le, če gre za starejšega mladoletnika, t.j. mladoletnika, starega nad 16 let. Združitev mora na predlog javnega tožilca določiti senat okrožnega sodišča.

Pri nas se je sprožilo tudi vprašanje, kako je treba sestaviti senat, če pride po 418. členu ZKP do izvedbe enotnega postopka zoper mladoletnika ali polnoletno osebo. O tem vprašanju je razpravljala razširjena seja Zveznega vrhovnega sodišča dne 14.1. 1955 in zavzela stališče, da mora v takih primerih soditi mladinski senat.

Poizvedbe in dolgost postopka

Ker kazenski postopek slabo vpliva na mladoletnikovo duševnost je treba po zakonu kazenski postopek zoper njega opraviti hitro. Seveda pa hitrost postopka ne sme biti v škodo popolnosti poizvedb, zlasti glede njegove osebnosti.

Ugotovitev mladoletnikove osebnosti, njegove individualnosti je težišče postopka, zlasti v poizvedbah. Po poizvedbah je treba ugotoviti endogene in eksogene vzroke zanemarjenosti, telesne in duševne posebnosti, mladoletnikovo starost in življenje v otroških letih, njegovo zdravstveno stanje, morebitno dedno obremenjenost, prednosti in pomanjkljivosti vzgoje, šolanja, izbiro poklica, uporabo zaslužka, kako prebije prosti čas, njegove tovariše, gospodarske razmere, življenje v družini in zlasti odnošaje med družinskimi člani, njihovo zdravje in tudi vpliv pomembnih dogodkov na mladoletnika in podobno. V člankih "Ljudske uprave" iz leta 1955 (Dr. Katja Vodopivec: Sodna pomoč socialno skrbstvenih referentov v mladinsko kazenskih zadevah pred glavno obravnavo, str. 333 - Sodna pomoč socialno skrbstvenih referentov v mladinskih kazenskih zadevah na glavni obravnavi in po njej, str. 447 - Predlogi za vodenje socialno skrbstvenih spisov iz mladinske sodne pomoči, str. 595) so nabrani dragoceni napotki socialno skrbstvenim referentom za sodno pomoč v mladinskih kazenskih zadevah tako pred glavno obravnavo kot tudi na njej in po njej.

Naš kazenski postopek izrečno opozarja izsledovalne in poizvedovalne organe na to, kako naj se obnašajo nasproti mladoletniku, ko vodijo proti njemu postopek. Razlog za te določbe moramo iskati predvsem v okoliščini, da so pri nas ti organi istovetni z izsledovalnimi in preiskovalnimi organi za odrasle. To posebno obnašanje in poseben ozir na postopek z mladoletnikom sta zato potrebna, da se izognemo kvarnemu vplivu na nadaljnji mladoletnikov razvoj.

Hitrost postopka, ki jo terja zakon o kazenskem postopku, bi se morala zlasti kazati v tem, da se v pripravljalnem postopku t.j. pri poizvedbah in pri določitvi obravnave, kot tudi pri izdaji odločbe vzamejo zadeve mladoletnikov prej v postopek kot pa tiste, ki niso nujne. Vsi, ki imajo v kazenskem postopku opravka z mladoletnikom, se morajo namreč zavdati, da je mladoletnik med kazenskim postopkom v zelo negotovem položaju, ker izvaja okolica hote ali nehote različne represalije zoper njega (odpust iz službe, izključitev iz šole itd.

Vsekakor smo mnenja, da bi bilo z več pozornosti in pazljivosti ter obzirnosti do kazenskih zadev mladoletnikov mogoče skrajšati in pospešiti postopek brez škode za popolnost poizvedb v kazenskem postopku zoper mladoletnike. Treba je pač tako pri javnem tožilstvu kot pri sodniku, ki opravlja poizvedbe, in tudi pri predsedniku mladinskega senata bolje organizirati delo. Razen tega pa kaže, da jih je predvsem treba razbremeniti reševanja drugih zadev, to je dodeliti jim manj zadev polnoletnih oseb. Postulat nujnosti

kazenskega postopka zoper mladoletnike to terjajo in na nas je, da to v prid mladoletnikom, ki pridejo pred sodišče, tudi brezpogojno izposlujemo.

Pripor mladoletnikov

Mnogi organi, ki imajo opraviti z mladoletniki, popolnoma spregledajo določbo 3. odstavka 421. člena ZKP, da smejo v sporazumu s skrbniškim organom storiti primerne začasne ukrepe za mladoletnikovo varstvo, oskrbo in nastanitev, če se med postopkom pokaže, da bi bilo za mladoletnika nevarno, če bi ostal še nadalje v svojem dotodanjem okolju. Ti ukrepi pa se smejo storiti tudi tedaj, če so podani pogoji za odreditev pripora ali preiskovalnega zapora zoper mladoletnika.

Pri tem je treba zlasti opozoriti, da se omenjeni ukrepi za mladoletnikovo varstvo, oskrbo in nastanitev ne odredijo zaradi narave in teže kaznivega dejanja niti ne zaradi namena postopka. Namen teh ukrepov je odstraniti mladoletnika iz dosedanjega okolja iz vzgojnih ali zdravstvenih razlogov, če je bilo to okolje zanj nevarno, tako da mu zagotovimo začasno skrbstvo, varstvo in nastanitev. Če je treba te ukrepe storiti, tedaj naj se po intencijah zakona zaradi omenjene nevarnosti storijo takoj in ne gre, da bi s takimi ukrepi čakali do konca postopka.

Tudi zoper mladoletnika bo treba včasih odrediti preventivni odvzem prostosti; to se zgodi z odreditvijo pripora ali preiskovalnega zapora. ZKP pa pooblašča organe, ki vodijo kazenski postopek zoper mladoletnika, da namesto pripora ali preiskovalnega zapora uporabijo ukrep za mladoletnikovo varstvo, oskrbo in nastanitev. Uporaba teh ukrepov ni obvezna in bo gotovo odvisna od narave zadeve in dejanskih možnosti. Po možnosti pa naj se vendar preiskovalni zapor in pripor nadomesti s takimi ukrepi.

Trajanje teh ukrepov ni omejeno. Prizadevati pa si je treba, da se to začasno stanje čimprej nadomesti z dokončni, s stanjem, ki ga ustvari sodišče s svojo odločbo. Te primere moramo kljub oddaji v vzgojne zavode v pripravljalnem postopku šteti za priporne primere in jih je treba rešiti v najkrajšem času, ker bi bila sicer uporaba navedenih ukrepov po 3. odstavku 421. člena ZKP vsekakor izmaličena in bi bil mladoletnik vendarle v negotovosti, pa tudi zavod bi lahko zaradi tega imel težave z mladoletnikom. Pri tem pa je treba poudariti, da trajanje tega ukrepa ni mogoče všteti v izrečno kazen ali v trajanje izrečenega vzgojno-poboljševalnega ukrepa.

Po sebi se razume, da bo organ, ki je te ukrepe odredil, te lahko tudi zamenjal in vendarle odredil pripor ali preiskovalni zapor. Ukrepov za mladoletnikovo varstvo, oskrbo in nastanitev pa ni mogoče uporabiti zoper mladoletnika, ki je ob vložitvi obtožbe dopolnil 18. leto.

Navzočnost in pričevanje staršev na obravnavi - navzočnost in zasliševanje mladoletnika na obravnavi

Načelo kazenskega postopka je, da je mladoletnika mogoče soditi le ob njegovi navzočnosti na glavni obravnavi, zakaj sicer sodišče ne bi moglo "presoditi njegove duševne razvitosti, kar je odločilni moment za njegovo sodenje, če tega mladoletnika sploh ne vidi. Toda ko strogo izvaja samo to načelo, mora senat rešiti tudi vprašanje, kako naj obravnava tiste podatke, ki se nanašajo na mladoletnikovo osebo ali na okoliščine, v katerih je mladoletnik živel. Običajno je to mladoletnikov dom. Z neprimerno razlago teh okoliščin bi lahko na mladoletnika nevzgojno vplival, tako v zvezi z njegovim osebnim razvojem kakor v zvezi z njegovimi odnošaji do doma, konkretno do staršev. Razen tega je treba rešiti še vprašanje varovanja uradne skrivnosti glede poklicnih oseb, zlasti socialno skrbstvenih referentov.

Tako varovanje mladoletnika, njegove družine in strokovnjaka, ki je dal mnenje, v zakonu za zdaj ni predvideno, verjetno ne zato, ker ga zakonodajalec ne bi hotel, marveč zato, ker ga je spregledal.

Pritožbe in predlogi za spremembo vrste sankcij

Pritožba zoper odločbo, s katero se izreka kakršnakoli sankcija zoper mladoletnega delinkventa, se lahko vloži v njegovo korist ali v njegovo škodo. Pri mladoletniku se mora opraviti obravnava, če se sprememba nanaša na kazensko odgovornost ali na uporabo druge vrste kazenske sankcije. To se pravi, da sodišče druge stopnje ne more brez obravnave samo na škodo mladoletnika spremeniti vrste sankcije, ne da bi neposredno presodilo okoliščine v zvezi z mladoletnikovo osebnostjo. To pa more storiti le na obravnavi.

Ne bo redko, da bo mladoletnikova pritožba naravnana na spremembo vzgojnega poboljševalnega ukrepa v kazen. Taka pritožba hoče torej doseči spremembo vrste sankcije, in to zato, ker menijo mladoletniki, da je kazen milejša v primeri z izrekom vzgojnega poboljševalnega ukrepa oddaje v ustanovo za daljši čas. Senat, ki bo reševal tako pritožbo, bo moral imeti vedno pred seboj namen, ki ga ima vzgojno poboljševalni

ukrep oddaje v ustanovo za daljši čas. Senat, ki bo reševal tako pritožbo, bo moral imeti vedno pred očmi namen vzgojnega poboljševalnega ukrepa. Kazen je tesno povezana s kaznivim dejanjem. Pri določitvi vzgojnega poboljševalnega ukrepa ima osebnost mladoletnika večji pomen kot pa kaznivo dejanje. Namen vzgojnega poboljševalnega ukrepa je predvsem specialna prevencija, t.j. prevzgojno vplivanje na osebnost mladoletnega storilca kaznivega dejanja.

Mladoletnika, obsojenega na kazen nekaj mesecev in oddanega v okrajne zapore, bo le težko mogoče prevzgojiti. Vsekakor bo za mladoletnika primernejši ukrep, če bo sodišče izreklo vzgojno poboljševalni ukrep oddaje v vzgojno poboljševalni dom za daljšo dobo, kot pa če bi ga obsodilo na kazen. Če pa se pri mladoletniku prej dosežejo prevzgojni uspehi, je na predlog upravnika ustanove, skrbniškega organa ali javnega tožilca že tako mogoč predčasni izpust. Pri tem pa poudarjamo, da starši ne morejo predlagati, naj se skrajša trajanje vzgojnega poboljševalnega ukrepa oddaje v vzgojno ustanovo in da se to skrajšano trajanje ne more doseči niti s pomilostitvijo ali amnestijo.

Kako je treba ravnati z mladoletnim storilcem kaznivega dejanja, če postane med postopkom polnoleten

Za uporabo posebnih predpisov za mladoletne storilce kaznivih dejanj je odločilno, da storilec kaznivega dejanja, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja mladoleten, ob vložitvi obtožbe še ni dopolnil 18. leta. Če torej potem med nadaljnjim postopkom dopolni 18. leto, se bodo proti njemu še vedno uporabljale določbe XXVI. poglavja zakonika o kazenskem postopku.

Nastane vprašanje, ali se nasproti mladoletnikom, ki so postali med kazenskim postopkom polnoletni, lahko izrečejo vzgojni poboljševalni ukrepi? To vprašanje je pomembno za tista kazniva dejanja, kjer je po zakonu zoper mladoletnika mogoče izreči edinole vzgojni poboljševalni ukrep. Niti kazenski zakonik, niti zakon o kazenskem postopku izrečno ne izključujeta izrekanja vzgojno poboljševalnih ukrepov zoper mladoletnika, ki je postal polnoleten med kazenskim postopkom.

Odgovor na to vprašanje pa je danes v naravi in namenu vzgojno poboljševalnih ukrepov. Naša sedaj veljavna zakonodaja stoji torej na stališču, da se more z vzgojnim poboljševalnim ukrepom vplivati na storilce kaznivega dejanja samo do določene razvojne dobe. Zato se odgovarja danes na zastav-

ljeno vprašanje negativno, t.j. nasproti polnoletnim ni mogoče izreči vzgojnega poboljševalnega ukrepa.

V naši literaturi zastopa isto stališče tudi prof.dr.Zlatarič, čeprav najdemo tudi nasprotna stališča, po katerih se zoper tiste, ki so ob sojenju polnoletni, lahko izrečejo vzgojni poboljševalni ukrepi.

Rešitev tega spornega vprašanja pa nam nakazuje načrt za spremembe v kazenskem zakoniku iz julija 1958. Po tem načrtu bo moglo sodišče oddati polnoletnega človeka, ki je storil kaznivo dejanje kot mlajši mladoletnik, v vzgojni poboljševalni dom, če še ni dopolnil 21. leta starosti.

Razen tega pa bo moglo sodišče po tem načrtu tudi zoper mlajše polnoletne, t.j. tiste, ki še niso dopolnili 21. leta in ki so storili kaznivo dejanje po dopolnjenem 18. letu starosti, ob posebnih pogojih izreči vzgojna poboljševalna ukrepa postavitve pod nadzorstvo službe socialnega varstva in oddaje v vzgojni poboljševalni dom. x3

Menimo, da je taka rešitev tega vprašanja pravilna in da upošteva razvoj mladoletnikove osebnosti na prehodu iz mladoletnosti v polnoletnost, ko še nikakor ne moremo trditi, da je osebnost dokončno izdelana. Predvidena rešitev tega vprašanja pa bo imela zlasti tudi to posledico, da bo spremenjena današnja organizacija izvrševanja vzgojnih poboljševalnih ukrepov. V omenjenih in tudi v drugih določbah načrta za spremembe kazenskega zakonika vidimo nov korak v razvoju našega mladinskega kazenskega prava, ki bo omogočil sodobno varstvo mladine pred sodišči v skladu z najnovejšimi izsledki na različnih področjih mladinoslovja.

(PRAVNIK, št. 11-12/1958)

x3 Za primerjavo s pozitivnopravno ureditvijo teh vprašanj glej Kazenski zakon SFRJ, člena 81 in 82 (Ur.l. SFRJ, št. 44-654/76). Zanimivo je, da je od leta 1959 vprašanje sojenja polnoletnim osebam, ki so storile kaznivo dejanje v mladoletnosti, normirano v kazenskem materialnem pravu. Seveda pa imajo te določbe tudi določeno procesnopravno naravo. - Op. C.M.

ASPEKTI VZGOJNE ZANEMARJENOSTI

(Pravni in sociološki aspekt)

Pojem, vsebina, termin in definicija vzgojne zanemarjenosti že od nekdaj mučijo naše pedagoge, socialne in druge družbene delavce, ki se ukvarjajo z mladinskimi vprašanji v naših vzgojnih zavodih in v odprtem varstvu. Proučevanje pojma in vsebine vzgojne zanemarjenosti v krogih jugoslovanskih defektologov še teče in zato naj bi bil pričujoči sestavek le skromen prispevek k razjasnitvi tega vprašanja. Temu pa naj služijo tudi ostali sestavki, ki bodo osvetlili pojem in vsebino vzgojne zanemarjenosti še s psihiatričnega, psihološkega in pedagoškega vidika. Vse to pa naj predstavlja šele skromen začetek raziskovalnega dela, ki bi ga bilo treba glede na specifične razmere našega družbenega razvoja metodično dobro zastaviti in potem sistematično ter dosledno izvesti.

V pričujočem sestavku bom skušal prikazati vsebino in kriterije pojava vzgojne zanemarjenosti s pravnega in sociološkega vidika. Namenoma ne zavzemam lastnega stališča, ker je moj namen, da za sedaj šele razgrnem problematiko in da seznanim praktične delavce, kaj razumejo pod vzgojno zanemarjenostjo različni pisci, ki so se ukvarjali pri nas in na tujem s tem vprašanjem.

Bročić poudarja, da "ni nikjer večje terminološke zmede, kot pri označevanju pojava, ki ga imenujemo vzgojna zanemarjenost in mladoletno prestopništvo". Terminološka vprašanja, nedoločnost pojma in vsebine vzgojne zanemarjenosti ne mučijo samo nas v Jugoslaviji. Iz literature lahko posnamemo, da je v svetu skoraj toliko terminov in zlasti definicij tega pojma, kolikor je avtorjev, ki se ukvarjajo s tem problemom. Težave se pojavljajo tako v medsebojnem razumevanju različnih strokovnjakov kot tudi še prav posebno v odnosu strokovnjakov do laikov. Po mnenju nekaterih nima ta terminološka raznolikost za prakso kakšnega posebnega pomena, vendar Bročić pravilno poudarja, da je treba priti prav do nasprotnega prepričanja, saj termin v mnogočem določa vrsto dela. Različni termini, nedoločnost pojma in različne definicije povzročajo težave tako v praktični obdelavi problema vzgojne zanemarjenosti. Na ugotovljeno vzgojno zanemarjenost so na področju mladinskega skrbstva vezani določeni ukrepi socialnega varstva, v nekaterih primerih celo tudi pravne posledice. Nejasnosti v pojmih lahko pripeljejo do zmede v varstvu, pa tudi pri uporabi pravnih predpisov. Vse to pa lahko gre v končni posledici v škodo otroka in mladoletnika.

Nekateri avtorji sodijo, da gre za stanje, drugi menijo, da gre za proces, tretji v prikazu tega pojava opisujejo posamezne fenomene, v katerih se kaže pojav, četrti ga prikazujejo etiološko. Del piscev (sedaj v manjšini) naglašuje endogene, drugi - v zadnjem času v pretežni večini - pa eksogene faktorje. V najnovejših definicijah težijo za tem, da hereditarne in psihološke momente čimmanj naglašajo in vse bolj žele izraziti dinamično reakcijo otroka kot bio-psiho-socialne enote na specifično konstelacijo neposrednega in širšega okolja.

Posamezni naši zakoni uporabljajo termin "zanemarjen". Tako je 70. člen kazenskega zakonika, ki je veljal v naši državi do 1.1. 1960, določal, da odra sodišče mlajšega mladoletnika v vzgojno poboljševalni dom, če spozna, da je treba glede na njegovo zanemarjenost ali pokvarjenost uporabiti zanj strožje ukrepe. Čeprav zakon navaja zanemarjenost in pokvarjenost, nista ta termina nikjer definirana.

Pravniki smo tolmačili zanemarjenost po prof. Franku kot zanemarjeno vzgojo, to je da starši ali drugi vzgojitelji niso zadosti skrbeli za telesno in duhovno vzgojo.

Kot sem že poudaril, moremo s pravnega stališča definirati le delinkvenco mladoletnikov, ki spada po Skali v tretjo fazo zanemarjenosti. x S pravnega stališča je mladoletni delinkvent vsak mladoletnik, ki prekrši obstoječe kazenske zakone. Kazenski zakonik je tisti, ki predpisuje, kdo je mladoletni delinkvent.

Termin "mladoletniško prestopništvo" je širši kot termin "mladoletniška delinkvenca", ker zajema ne le mladoletne delinkvente, to je kazensko odgovorne mladoletnike od 14. do 18. leta starosti, ki so storili kaznivo dejanje, marveč tudi otroke do 14. leta, ki kazensko niso odgovorni za storjena dejanja, za katera bi bil mladoletnik, starejši od 14 let, pozvan na odgovornost pred sodišče. Razen tega štejemo med mladoletno prestopništvo tudi druga družbeno negativna dejanja otrok in mladoletnikov, kot so na primer pobegi od doma, prostitucija in različna dejanja seksualne razvrtnosti, ki sploh niso predvidena v kazenskem zakoniku.

Mladoletnik je s pravnega vidika lahko delinkvent, ne da bi prešel niti prvo niti drugo fazo vzgojne zanemarjenosti (Skala). Iz tega torej izhaja, da mladoletnikova delinkvenca ni nujno posledica vzgojne zanemarjenosti in da vzgojno zanemarjen mla-

x Anton Skala razlikuje tri faze vzgojne zanemarjenosti: vzgojno ogroženost, vzgojno zanemarjenost in mladoletniško prestopništvo; Op. Č.M., povzeto po istem članku

doletnik ne postane nujno delinkvent. Lahko rečemo, da je vzgojna zanemarjenost stanje, v katerem se kaže pripravljenost za storitev kaznivega dejanja in da se vzgojna zanemarjenost in delinkventnost v mnogih primerih medsebojno prepletata.

Kljub tej ugotovitvi pa je treba poudariti, da je razmejitev med vzgojno zanemarjenostjo in delinkventnostjo večkrat zelo težavna.

Delikt ni vedno najbolj značilen za mladoletnika. Stanje vzgojne zanemarjenosti je zanj večkrat bolj pomembno kot pa delikt. Vzgojna zanemarjenost je lahko globlja in ima lahko hujše posledice kot pa na primer navadna tatvina. Zavaljo tega menim, da je treba sprejeti Mieskesovo tezo, da vzgojna zanemarjenost in delinkventnost nastajata razvojno specifično in ju je treba zaradi tega tudi tolmačiti genetično.

Psiholog vidi v zanemarjenosti človekovo osebnost, ki je iztirila in opazuje ta pojav kot motnjo v izgradnji in funkciji duševnega življenja. Globinski psiholog vidi v zanemarjenosti duševno stanje, katerega zunanji znaki so pomanjkanje socialne prilagojenosti, ki je zopet notranje karakterizirana po moralnih normah. Psihiater in psihopatolog bosta v zanemarjenosti videla primer ali mejni primeri bolestitnih reakcij, torej delovanje ali izraz v eč ali manj patološko psihofizičnih stanj ali zadržanja. Pedagog vidi v zanemarjenosti rezultat pomanjkljive vzgoje, kulturni pedagog pa vidi v tem pojavu nazadovanje v predcivilizacijsko stanje.

Sociolog vidi v zanemarjenosti kršitev družbenih pravil, neupoštovanje običajev in zakonov določenega življenja. Zanemarena oseba izstopa iz kodeksa mišljenja, nepisanih zakonov javne dostojnosti, navad in običajev, pa tudi pisanih zakonov. Taka oseba ima nekaj kaotičnega, neurejenega. Vzgojna zanemarjenost je poseben pojav obnašanja, ki se ne sklada z družbenimi normami, razen tega pa gre za osebe, ki so v taki starosti, da vživljanje v družbo še ni končano.

Sociologija je najmlajša družbena veda, ki se je začela empirično ukvarjati z različnimi oblikami zanemarjenosti. Izmed mladih ved se je psihologija veliko več ukvarjala z vzgojno zanemarjenostjo. Če hočemo razmejiti obe vedi na tem področju, potem moramo reči, da psihologija raziskuje psihične dispoziције, ki vodijo posameznika v določenih okoliščinah v zanemarjenost, sociologija pa izhaja iz vprašanja, v kakšni socialni in kulturni situaciji se razvijajo posamezne oblike zanemarjenosti.

Po pojmovanju večine sociologov je zanemarjenost stvar kulture skupine. Zanemarjenost ni prirojena, marveč je otrok vzgojen k zanemarjenosti, če se vključi v katerokoli skupino,

v kateri je napravalno ponašanje običajno in kjer se morda celo goji takšno ponašanje. Razlika med zanemarjenimi in nezanimarjenimi otroki je v tem, da so bili zanemarjeni otroci izpostavljeni vplivom oseb z motnjami v ponašanju. Sociologi, ki tako pojmujejo zanemarjenost, sodijo, da zanemarjenost ni izraz posebno oblikovane osebnosti, marveč, da je mogoča pri vsakemu tipu osebnosti, če okoliščine pogojujejo tesno združevanje z zanemarjenimi vzorniki.

Vsi primeri zanemarjenosti se vendarle ne morejo razlagati samo s kulturo skupine. Zaradi tega nekateri sociologi tolmačijo ta pojav tudi psihogenetično, najbolj pod vplivom psihoanalize, medtem ko so drugi zopet zelo skeptični do takega tolmačenja zanemarjenosti.

Skušal sem prikazati različna razlaganja pojma in vsebine vzgojne zanemarjenosti. Pri tem sem se v nadaljnjih izvajanjih omejil na prikaz pravnega in sociološkega aspekta tega pojava. Na koncu pa vendarle želim podčrtati, da ne smemo gledati pojava vzgojne zanemarjenosti samo s tega ali onega vidika, marveč z vseh mogočih vidikov (psihiatričnega, psihološkega, sociološkega, pedagoškega in pravnega), če hočemo pomagati vzgojno zanemarjenim otrokom in mladini ter uspešno delati za njihovo rehabilitacijo, da bi dosegli njihovo socializacijo.

(Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 1-2/1963)

ZDRUŽBE MLADOLETNIH STORILCEV KAZNIVIH DEJANJ

Mladina se je že od nekdaj zbirala v združbah in se hotela razlikovati od odraslih. Tudi kriminalne združbe v zgodovini družbenega razvoja niso nove.

Mnogi raziskovalci tega pojava, pa tudi kongres Organizacije združenih narodov v Londonu leta 1960, so poudarili, da so postale mladoletniške delinkventne združbe institucije moderne družbe, ki se pojavljajo tako v kapitalistični kot socialistični družbeni ureditvi. Mladina, ki se zbira v takih združbah, izhaja najbolj pogosto iz vrst nestabilnih mladih elementov, ki so večkrat tudi nezaposleni in prebijejo največ časa na cesti.

V letih 1960 - 1962 so pri nas mladoletniki v združbah storili 8 do 10 % vseh kaznivih dejanj. Zadnja leta to sicer nekoliko upada, vendar ostane ta oblika značilna tudi za jugoslovansko mladinsko delinkvenco.

Pod mladinsko delinkventno združbo razumemo spontano zbrano skupino najmanj treh mladoletnikov med 14. in 18. letom. V širših skupinah so včasih vključene tudi starejše osebe. Pri tem se pa ne sme prezreti, da se včasih tudi otroci pod 14. leti združujejo v združbe in store dejanja z objektivnimi znaki kaznivih dejanj. Neredko so tudi otroci v mladoletniških delinkventnih združbah starejše mladine. V ožjem smislu gre za mladinsko delinkventno združbo, če skupina usmeri svojo dejavnost v izvrševanje kaznivih dejanj, oziroma če je že izvršila kakšno kaznivo dejanje.

Pomen mladinskih delinkventnih združb je trojen:

1. v kvaliteti števila udeležencev glede na celotno število mladoletnih delinkventov; v združbah storjena kazniva dejanja so vedno bolj številna,
2. združbe se lotevajo vedno nevarnih oblik kaznivih dejanj,
3. združbe imajo sugestivno moč na drugo mladino, kar je pomembno zlasti za rekrutiranje in zbiranje mladine v takih združbah.

Študije tega pojava so pokazale, da so mladoletniške združbe:

- izrazit pojav mest in industrijskih centrov, torej velikih naselij;
- da je to izrazit pojav moške pubertetne mladine,
- da so udeleženci združb iz vseh slojev prebivalstva in
- da gre za normalno mladino.

Mnogi sociologi, psihologi, biologi in pedagogi so v zadnjem času opozorili na pojav akceleracije pri razvoju mladine. Tu gre za pospešeno in bolj zgodnjo fizično zrelost oziroma zorenje otrok in mladine ob sočasnem zaostajanju duševne in moralne zrelosti. Akceleracija je tipičen pojav, ki spremlja industrializirano družbo in zajema najbolj pogosto razvojno dobo med 10. in 16. letom starosti. Dejstvo je, da je današnja mladina fizično in seksualno poprečno prej zrela kot prejšnja mladina. Današnja generacija po terminih in intenziteti razvoja torej ni več identična s tisto pred dvemi ali tremi desetletji. S tem se skrajšuje perioda pubertete in daljša faza adolescence.

Akceleracija vsebuje nešteto latentnih slabosti, ki so v razdobju razvoja, zlasti v puberteti, lahko zelo negativne. Nevarnost je predvsem v samem nepoznavanju tega pojava in v zgrešenih postopkih nasproti akcelerirani mladini. Pod vtisom fizične razvitosti akcelerirane mladine se pojavlja pre naglo ocenjevanje njihovih realnih sposobnosti. Mladina se prezgodaj obremenjuje z nalogami, obvezami in napori, ki niso v celoti primerni stanju njihovega razvoja. Tako se nahajajo na posameznih mestih fizično razviti, a duševno nezreli mladi ljudje.

Zato je vprašljivo, ali je akceleracija splošni napredek v razvoju mladine ali pa je to neka vrsta degeneracije mladega rodu.

Mladoletniki občutijo mladoletniško dobo kot nedoločeno razdobje, med biološko in družbeno zrelostjo, to je kot razdobje v njihovem življenju, v katerem se ne morejo smatrati več za otroke, čeprav jim vloge in funkcije odraslih še niso dodeljene. Odrasli nasprotno prepogosto občutijo konkurenco mladih, ne samo z ekonomskega, ampak tudi s čustvenega vidika. V stvari gre za neko podaljšanje mladoletniškega razdobja, ki pa ima večkrat zelo nevarne posledice.

Po mnenju nekaterih je organizacija kriminalnih združb mladoletnikov posledica tega, da družba ne dovoljuje mladoletnikom vstop v grupe odraslih. Grupacije mladoletnikov imajo torej neke vrste obrambni značaj.

Če analiziramo pojave neprilagojevanja mladine, pridemo do zaključka, da je tisto, kar je videti kot agresivno, nezaupljivo in kriminalno vedenje, v bistvu samo preobčutljivost in potreba po skrbi in razumevanju s strani odraslih.

Profesionalno življenje danes ljudi vse bolj in bolj oddaljuje od domačega ognjišča in tisti, ki se ukvarjajo z lastnimi problemi, posvečajo svojim otrokom zelo malo časa. Te pojave pogojuje predvsem razkroj patriarhalne družine in migracija, to je preselitev v novo okolje brez tradicije in zgledov starejših generacij. Zato osamljeni otroci iščejo nadomestila za družinsko življenje v tovariški družbi.

Šola ali delovno mesto zajema le krajši čas otrokovega življenja, zato mladoletnik preostali čas usmeri v družbo tovarišev, kjer se dobro počuti med sebi enakimi.

Večkrat ustreza mladoletniku drug sociološki življenski stil kot pa mu ga lahko nudi naša kulturna skupnost.

Ta mladoletnikova pot je večkrat naravnost izzvana in olajšana zaradi pomanjkanja ali pomanjkljive vzgoje v družini. Pri tem je merodajno dvoje. Pomanjkanje ljubezni in medsebojne povezave med člani družine na eni, discipline in avtoritete pa na drugi strani.

Klapa razvija čustvene vezi in jemlje celo posamezne člane v varstvo, navzven pa manifestira protest in opozicijo nasproti družbi kot maščevanje za to, kar so morali posamezni člani skupine do sedaj pogrešati. Ker oče v mnogih družinah ne pomeni več mnogo, se mladoletnik rad podvrže strožjemu režimu klape.

Tudi pomanjkanje ustreznih priložnosti, kjer bi mladoletniki prebili prosti čas, je eden od vzrokov za nastajanje združb. V združbah je dosti mladoletnikov, ki so se preselili iz dežele v mesto in se njihove družine še niso vživele v mestno življenje. Pri tem pa se mladoletniki v svojem okolju od svojih vrstnikov naučijo veliko več kot pa jim morejo nuditi starši, ki se v okolju le težko asimilirajo.

Pojav naše dobe je tudi masovnost. Skupinsko življenje je značilnost, ki ga prejšnja doba ni poznala v taki meri. Zato ni čudno, da se tudi mladina zbira. Pri tem posnema odrasle.

Kaže, da je pojem mladina pojav XX. stoletja. V prejšnjih stoletjih so poznali samo otroke in odrasle. Tudi demografi niso poznali pojma mladoletnikov. Šolanje in učna doba se je zelo podaljšala. Mladina se je izločila kot poseben sloj s svojim življenjem, s svojimi potrebami in zahtevami.

V svojih izvajanjih smo se že dotaknili tudi antikonformizma. To je stalni pojav pri mladini, ki se izraža v opoziciji proti družbeni ureditvi, v izživiljanju in v dejavnosti, ki zanika in ruši družbene norme. Včasih se to lahko stopnjuje v psihozo mase in ob ustreznem vodstvu, ali tudi brez njega, lahko privede do težkih kaznivih dejanj.

Ustanavljanje mladoletniških združb

Za otroke do 14. leta je značilno, da jih združuje ista šola in soseščina. Ti otroci imajo tudi enake vrste igre, so v istem času prosti, kar daje vse možnosti za njihovo združevanje.

Nasprotno pa je za mladino nad 14 let bolj odločilno delovno mesto in mesto razvedrila, čeprav šola igra tudi še vedno pomembno vlogo pri združevanju. Po drugi strani pa faktorji grupiranja zelo variirajo po velikosti mesta oziroma kraja, kjer delujejo kriminalne skupine. Šola je npr. pomemben faktor za mesta od 3 do 100.000 prebivalcev, manj pomemben faktor pa je v mestih, ki štejejo manj kot 3.000 prebivalcev.

Soseščina je eden izmed glavnih faktorjev grupiranja mladine. Člani kriminalne družine izhajajo največkrat iz iste mestne četrti, iz istega stanovanjskega bloka ali celo stanovanjskega prostora. Soseščina kot faktor se večkrat sklada tudi z drugimi faktorji, kot je prosti čas, ista šola in isto mesto zaposlitve.

Mladoletniki se zbirajo ne glede na poklic in socialni izvor; znanci iz mladih let iz stanovanjskega okolja, sošolci istega razreda, vajenci iste stroke ali istega delovnega mesta, vendar običajno vajenci medsebojno, delavci medsebojno, šolo-obvezni prav tako. Kljub tej ugotovitvi raziskav, pa tudi izjeme niso redke. Pri tem je povsem brez pomena socialno poreklo posameznika.

Tudi emancipacija mladine je pomemben faktor za njeno združevanje. Danes ima mladina več denarja, ki ga lahko sama porabi. Veliko več mladoletnikov ima lastno prometno sredstvo. Vse to vpliva na izbor vrste zabave. Družinsko življenje pa izgublja svojo moč tudi zaradi kolektivnih sredstev prenosa različnih misli.

Po mnenju nekaterih raziskovalcev obstaja prazen čas med šolo in profesionalno izobrazbo in med profesionalno izobrazbo in vojno obveznostjo. Tudi ta praznina povečuje nestabilnost

razpoložljive moči mladine. Pri mladini, ki je zaradi družinske situacije posebno občutljiva, dobiva razpoložljiva moč v okviru klape svojo posebno atraktivno silo.

Če gledamo kriminalno združbo z dinamičnega stališča, lahko ugotovimo, da nastaja klapa v začetku iz slučajne grupacije. Povod grupi je navadno srečanje istih stanovalcev na različnih hišnih oglih, po šoli, ali po kino predstavi. Mesto sestajanja se vse češče obiskuje in daje večkrat ton pogojem za združevanje. V začetku to združevanje ni formalno, kasneje pa postaja pasionirana navada. Sčasoma se grupa bogati s skupnimi spomini ob izmenjavi misli članov grupe. Grupa se na ta način vse bolj utrjuje in tako nastane iz neformalnega sestajanja čvrsta grupa, ki se z vse večjo organizacijo lahko spremeni v bando.

Tudi obnašanje družbenega okolja lahko ugodno vpliva na nastanek združbe. Klape nastajajo tudi, če okolje napram nekaterim mladoletnikom pokaže neke sovražnosti. Občutek izobčenosti čvrsti medsebojne zveze članov grupe.

Velikost klape je zelo različna. Nekateri raziskave kažejo, da ima kriminalna združba povprečno 5 članov. Seveda pa so kriminalne združbe včasih tudi zelo velike, vendar se take velike združbe pojavljajo le sporadično.

Med velikostjo združbe in storjenim kaznivim dejanjem obstaja določeno razmerje. Nekateri raziskave so ugotovile, da grupe z manj kot 5 člani izvršujejo največ tatvine. Nasprotno pa se večje grupe udeležujejo predvsem v kaznivih dejanjih zoper moralo, v vandalizmu in bučnih demonstracijah.

Starost mladoletnikov, ki storijo kazniva dejanja v združbah, je zelo različna. Povprečna starost pa je, kot kaže, nekaj več kot 16 let. Tudi med starostjo članov kriminalne združbe in značajem kaznivega dejanja obstoja neka zveza. Navadne tatvine in vandalizma izvršijo združbe šolske mladine. Tatvine motornih vozil so večinoma značilne za bande, ki združujejo mladoletnike od 15. do 16. leta. Nasilja in delikti proti morali pa so značilna za bande, v katerih je večina mladoletnikov starejših kot 17 let.

Razlika v starosti znotraj posamezne kriminalne združbe je tudi zelo različna. Povprečno znaša 3 leta.

Sodelovanje mladoletnic v kriminalnih združbah je majhno. Združbe mladoletnic so redke.

Kriminalna združba ni seštevek različnih osebnosti, ampak ima svojo lastno motivacijo. Med grupo kot celoto in vsakim

njenim članom posebej obstoji medsebojno delovanje. Celota pogojuje obnašanje vsakega posameznika znotraj grupe. Vodja grupe ima v njej področje, na katerem lahko izvršuje svojo oblast. Vsak član grupe pa ima v grupi svoj svet, kjer bo našel rešitev svojih problemov. Akcija vodje in poslušnost vodenih članov grupe predstavljata aktivnost grupe kot celote.

Ko gre neka grupa v akcijo in stori kaznivo dejanje, je zelo težko spoznati motiv tega dejanja.

V neki raziskavi so bile ugotovljene naslednje tri glavne oblike motivov:

- igra, tekmovanje in želja za briljiranjem,
- agresivnost, upor in seksualna potlačenost,
- interes in korist.

Te motivacije so nedvomno v zvezi tudi s starostjo mladoletnikov, ki so člani kriminalne združbe. Združbe otrok storijo večkrat kaznivo dejanje v igri.

Starejši mladoletniki so že bolj nagnjeni k agresiji ter nadlegujejo mimoidoče, izzivajo prepire in izvajajo tudi kolektivna nasilja. Bande, ki že imajo svojo tradicijo, se tudi že specializirajo na določene delikte, ki jim dajejo določeno imovinsko ali drugačno korist.

Začetek skupine je običajno zbirališče mladih na določenem kraju ali pri določenem opravilu. Medsebojno zvezo po simpatijah ali zaradi boljšega poznanstva ustvarjajo v večji skupini manjše skupinice. V kramljanju, pri igri, na izletu, sprehodu ali določeni akciji se v skupini izločijo tisti, ki se po določenih lastnostih dvigajo ali kakorkoli drugače izločajo iz skupine. Predvsem velja beseda najbistrejšega, najspretnejšega, najdrznejšega ali najmočnejšega. Tako se sčasoma izločijo posamezniki ali posameznik, ki ima ali si pridobi največjo veljavo med vrstniki. Ta postane kolovodja. Pri kolovodjih razlikujemo po značaju vodstva dve obliki, šefa ali leandra. Teh je tudi lahko več. V tem primeru govorimo o skupinskem vodstvu.

Šef vodi združbo diktatorsko, v posameznih vprašanjih ne dovoljuje diskusije, ampak velja zapoved in absolutna poslušnost. Šefa imajo čvrsto strukturirane združbe, ki so pri nas dokaj redke, bolj pogoste pa v obeh Amerikah.

Leander pridobi sebi veljavo na demokratičen način. Na demokratičen način tudi vodi združbo. V taki združbi velja diskusija in prepričevanje. Člani priznavajo leandra kot boljšega, ki se je uveljavil zaradi posebnih sposobnosti, zlasti umskih, včasih pa tudi zaradi iznajdljivosti in spretnosti. Leander se v mladoletniški delinkventni združbi pojavlja pogosteje kot pa šef.

Strukture združbe so zelo različne. Predvsem razlikujemo slučajno nastalo združbo in čvrsto strukturirano združbo. Posebna oblika čvrsto strukturirane združbe je gang.

Slučajno nastala združba nastane tako, da se mladoletniki slučajno dobijo na nekem prostoru in izvršijo neko skupno akcijo. Leanderji nastopajo spontano pred ali med akcijo, oni so animatorji ali pa so najbolj drzni.

Čvrsto strukturirana združba je dokaj redka. V Franciji je kakih 10 % takih združb. Pogostejše so v obeh Amerikah. Članstvo v taki družbi je stalno. Pristop in izstop sta ovi-rana in vezana na določeno dejanje. Ob pristopu zahtevajo včasih prisego, obljubo zvestobe, preizkus sposobnosti in pripadnosti v obliki kake tatvine, vloma ali podobnega dejanja. Izstop zavirajo razkritja storjenih kaznivih dejanj. Tako združbo vodi šef in nikoli leander.

Zelo čvrsto strukturirana združba, organizirana z namenom izvrševanja kaznivih dejanj, je gang. Značilno je, da se v takih združbah zbirajo predvsem starejši.

Najpogostejša oblika združb je rahlo strukturirana združba, ki nastaja na zbirališčih mladine. Vodstvo prevzame eden ali več leanderjev. Taka združba ima tudi lahko podskupine s svojim vodstvom. Udeleženci imajo včasih ilegalna imena ali vzdevke. Zbiranje je brez sklicanja ali vnaprej določenega časa. Kadar so prosti, pridejo na določene kraje, običajno ob istem času. Včasih imajo take združbe tudi svoje znake in znamenja. Za akcije se dogovorijo brez predhodnih priprav.

Za homogene grupe je značilno, da so člani med seboj slabo povezani, da je disciplina slaba in da ni hierarhije. V homogenih grupah so sami mladoletniki. Heterogene grupe predstavljajo grupe mladoletnih in polnoletnih. Te grupe so prav nasprotnje homogeni, ker so dobro organizirane, so večkrat stalne, imajo tradicijo in svojo hierarhijo. Vodja grupe je najmočnejši.

V vertikalnih grupah so člani ločeni po starosti. Mlajše grupe izpolnjujejo starejše in se v grupi razlikujejo juniorji in seniorji. To so večinoma kompaktne grupe in večinoma starejša skupina kontrolira in upravlja mlajšo skupino. Vertikalne grupe odgovarjajo heterogenim grupam.

Horizontalna grupa ima eno glavno skupino in celo vrsto posebnih skupin, po navadi tudi s posebnimi nazivi. Tu kontrola ni tako stroga in kruta in je ena skupina lahko popolnoma avtonomna.

Kriminalne dejavnosti združbe mladoletnih delinkventov

Za slučajno nastale združbe so značilna dejanja, ki nastanejo pod vplivom neke epizode. To velja zlasti za vse oblike vandalizma in za nasilje proti ljudem. Slučajno nastale združbe pa lahko nastanejo tudi v igri, kar velja zlasti za otroke in mlajše mladoletnike.

Za rahlo strukturirane združbe so značilne tatvine, od majhnih do vlomnih. Tudi uporaba motornih vozil in splošni delikti so večkrat storjeni po rahlo strukturiranih združbah.

Za čvrsto strukturirane združbe in gange so značilna kazniva dejanja, ki zahtevajo načrtnost, premislek in organizacijo. Osnovni cilj takih združb je predvsem koristoljubje.

Za mladoletniške združbe je značilno, da se dejavnost stopnjuje k vedno pogostejšim in vedno težjim dejanjem.

Mladoletniške in delinkventne združbe razpadejo in različnih razlogov. Najpogostejši razlogi so naslednji:

- policijske akcije, člane polovijo, jih včasih priprejo ali pridejo v kazenski postopek,
- odstranitev kolovodje, bodisi po policijski akciji ali pa tudi po sodnem ukrepu,
- odkritje združbe in socialno varstvena ter vzgojna akcija.

Večkrat združba tudi sama razpade, predvsem če se posamezniki izločijo ob preselitvi, prehodu na drugo šolo, ob koncu šolskega leta ali začetku novega šolskega leta in podobno.

Preventiva

Proti mladinskim delinkventnim združbam so razen represivnih ukrepov možni tudi preventivni. Ti ukrepi so, kot preventiva sploh, zelo različni. Razlikujemo splošne preventivne ukrepe od individualnih preventivnih ukrepov proti posameznim članom združb. Med splošnimi preventivnimi ukrepi je navesti uvedbo enozmčničnega pouka v šolah in ureditev šolanja otrok tako, da bo soupadal s časom, ko so starši zaposleni. Otroci naj bi bili doma takrat, ko tudi starši niso zaposleni in bi se lahko ukvarjali z otroki. V zadnjem času se poveča velika pozornost zdravi ureditvi prostega časa otrok in mladine. Tako skušajo otroke in mladino združevati v organiziranih različnih oblikah prostega časa, pri čemer pa je

treba poudariti, da morajo te organizacije prostega časa ustrezati predvsem različnim interesom otrok in mladine. Na splošno se opaža, da se mladina ne vključuje posebno rada v organizirane oblike prostega časa. Včasih to organiziranje tudi ni preveč posrečeno in mladine ne privlači. Kljub temu pa se da v tej smeri ob posluhu za stremeljenja mladine veliko napraviti. V ta namen se ustanavljajo za otroke in mladino različni klubi, tehnični, kulturni, prirodno-znanstveni krožki; mladina se priteguje v športna in telovadna društva, v taborništvo in k različnim dejavnostim ljudske tehnike. Veliko truda se vlaga - zlasti pri nas - tudi v organiziranje različnih proslav in razvedrila ob praznikih. Posebna oblika preventivnega dela zoper mladinske združbe pa se izvaja v najnovejšem času v nekaterih državah tako, da se posamezni socialni delavci približajo mladinski skupini, vstopijo vanjo ter se najprej udeležujejo vseh vragolij skupine, nato pa skušajo sile skupine usmerjati v dobro družbe kot celote. Zelo zanimivo je, da se mladoletniške združbe zlasti dajo koristno usmeriti ob elementarnih ali drugih masovnih nesrečah. Tudi v samaritanski dejavnosti so se obnesle. Eden izmed preventivnih ukrepov je skrb za zdravo čtivo, filme in televizijske oddaje. Pri tem pa je treba paziti na pestrost zabavne mladinske literature, ki ne sme biti preveč razumsko usmerjena in aktivistična, ker tako mladina odklanja.

(BILTEN Republiškega sekretariata za pravosodno upravo,
št. 2/1964)

KRIMINALNA PROGNOZA

Pojem in vrste kriminalne prognoze

Kriminalna prognoza želi napovedati verjetnost kriminalnega ponašanja neke osebe. Namen kriminalne prognoze je, izogniti se zlu, škodi in stroškom, in sicer s pravočasnim spoznanjem osebnosti storilca kaznivega dejanja, da bi se lahko z ustreznim tretmanom preprečila ponovna kršitev pravnega reda. Z vedno večjim upoštevanjem storilčeve osebnosti v kazenskem pravu in ob težnji, da se v kazenskem postopku izreče storilčevi osebnosti čimbolj ustrezna kazenska sankcija, so se tudi v vedno večji meri pojavljali poskusi, izdelati primerne metode za postavitev kar se da točne kriminalne prognoze.

Sodišče naleti na problem kriminalne prognoze, ko odmerja kazen (predvsem povratnikom) in zlasti ko izreka pogojno obsodbo. Nadalje so kriminalne prognoze pomembne v izvrševanju kazni in končno pri pogojnem odpustu. V postopku zoper mladoletnega storilca je postavitev prognoze še bolj izrazita pri izrekanju vzgojnih ukrepov, zlasti če gre za uporabo strožjega nadzorstva in zavodskih ukrepov. Pri slednjih pa je prognoza še prav posebno odločilna ob odpustu iz vzgojnih zavodov.

Pravniki, vezani na svoja tradicionalna pojmovanja, so ob prognozah menili, da je manj nevaren in da se da lažje resocializirati tisti, ki je storil manj hudo kaznivo dejanje. Tistega pa, ki je storil hujše kaznivo dejanje, so šteli za bolj nevarnega in da mu je treba zavoljo tega tudi za dalj časa odvzeti prostost. Takšnemu mišljenju nasprotujejo izsledki kriminološke znanosti, da ni nekakšne skladnosti med storilčevim nevarnim dejanjem in težo kaznivega dejanja in celo tudi ne med nevarnim stanjem in ponavljanjem kaznivih dejanj. Zavoljo tega so strokovnjaki različnih strok skušali na razne načine ugotoviti stopnjo družbene nevarnosti storilca kaznivega dejanja in tudi napovedati njegov bodoči razvoj. Take znanstvene kriminalne prognoze so v teku razvoja izhajale iz treh različnih izhodišč. Glede na to lahko razlikujemo tipološke, klinične in statistične prognoze.

Prve, tipološke, prognoze so slonele na storilčevih različnih antropoloških znakih. Ko so se lombrozijanske ideje pokazale nevzdržne, so se tipološke prognoze prenesle na področje psihologije in psihiatrije. Bodoče storilčevo ponašanje so začeli predvidevati na podlagi motenj v inteligenci oziroma motenj v značaju ali na podlagi kombinacije obeh motenj. Te prognoze štejejo omenjene motnje za bistveni element kriminalne prognoze.

Klinična prognoza si prizadeva zajeti človeku lastno dinamičnost in temelji na opazovanju in proučevanju osebnosti storilca kaznivega dejanja. Prognoza se postavlja po skupinski obdelavi različnih podatkov, zbranih na podlagi razgovorov, subjektivne-objektivne anamneze, zdravniških pregledov in psiholoških testov, ki se nanašajo na dinamično strukturo osebnosti. Zbranim podatkom se želi dati objektivni značaj na skupnem sestanku vseh strokovnjakov v tem smislu, da se izdelata sintetično in sinhronizirano mnenje o osebnosti storilca kaznivega dejanja in o njegovem nadaljnjem ponašanju.

Iz težnje, da bi se klinično ugotovljena realnost nevarnega stanja statistično potrdila, je nastala statistična prognoza. Njena metoda omogoča sintezo vseh faktorjev, ki lahko služijo za učinkovito prognozo. Statistična metoda naj rabi kot pripomoček praktikom pri postavljanju kriminalne prognoze.

Podatki za postavljanje prognoz so se zbirali po različnih metodah. Razvojno lahko razlikujemo tri metode sestavljanja kriminalnih prognoz, in sicer: intuitivno, kriminalno-biološko ali metodo vprašalnika in metodo točkovanja.

Pri prvih kriminalnih prognozah so se podatki zbrali intuitivno. Sodniki in zdravniki penitencianih zavodov so postavljali prognoze o bodočem ponašanju storilcev kaznivih dejanj na podlagi opazovanja storilcev, svojih poklicnih izkušenj in poznanja ljudi v zvezi s spisovnim gradivom. Pri tem so uporabljali svoje življenjske izkušnje in znanje psihopatologije. Končne sodbe o osebnosti so se ustvarjale zelo pogosto pod vplivom subjektivnih momentov in vtisov. Intuitivne prognoze so se večkrat izkazale za napačne. Tej metodi manjkajo zadostni racionalni kriteriji, razen tega pa je mogoča dokajšnja samovolja.

Da bi dosegli večjo natančnost prognoz, so v Nemčiji in Avstriji v zvezi z razvojem kriminalno-biološke službe razvili metodo vprašalnika. Ta metoda je prvič uporabljala znanstvena dognanja biologije, medicine - zlasti psihiatrije - in prihologije. Skrbno sestavljeni vprašalniki so se stekali na določenem zbirnem mestu, kjer so iz vsebovanih podatkov sestavili prognoze brez osebnega poznanja storilca. Ocena osebnosti je postala bolj objektivna, ker je bilo na razpolago večje število smotrno zbranih podatkov. Ugotovilo pa se je, da so vprašalniki vsebovali tudi veliko število za storilčevo psihološko oceno nepomembnih in postranskih podatkov. Navsezadnje je tudi ta metoda uporabljala bolj ali manj intuicijo in se ni obnesla.

Metoda točkovanja se je razvila na podlagi statističnih raziskav v dvajsetih in tridesetih letih sedanjega stoletja.

Po tej metodi sklepajo o bodočem storilčevem ponašanju na podlagi faktorjev, ki so se najpogosteje ugotovili pri opazovanju večjega števila povratnikov. Po statistični obdelavi faktorjev, ponavljajočih se pri večjem številu opazovanih storilcev, ki so zaradi kaznivega dejanja ponovno prišli pred sodišče, se sestavljajo prognostične tablice. Na podlagi tablic skušajo s pomočjo določenih faktorjev matematično-statistično napovedati verjetnost povratka pri drugih storilcih kaznivih dejanj. Te tablice so sestavljene po načelu, da se osebe s podobnimi karakteristikami in lastnostmi ponašajo praviloma podobno in da se na podlagi izkušenj pri velikem številu opazovancev v danem primeru z zadostno gotovostjo lahko predvidi ponašanje človeka, ki kaže podobne lastnosti kot celotna skupina.

Prognoza povratka

Sestavljanje kriminalne prognoze na podlagi točkovanja se je začelo v Združenih državah Amerike. Leta 1923 je Warner raziskal kazenske spise 680 pogojno odpuščenih obsojencev iz kazenskega zavoda v Massachusettsu. Na podlagi seznama 60 faktorjev o socialnem ponašanju pred oddajo v zavod je skušal ugotoviti, ali se skupina povratnikov razlikuje od skupine nepovratnikov. Pri tem je prišel do negativne ugotovitve, iz česar je sklepal, da ni mogoče postaviti prognoze o bodočem socialnem ponašanju odpuščenih obsojencev na podlagi ponašanja pred oddajo v zavod.

Hart je kritično preveril Warnerjevo raziskavo. Na podlagi istega gradiva je prišel do sklepa, da se sicer ne more pripisati posameznim faktorjem socialnega ponašanja pred oddajo v zavod prognostičen pomen, da pa more biti nakopičenje določenih faktorjev iz Warnerjevega seznama faktorjev prognostično pomembno.

Leta 1928 je ameriški sociolog Burgess s svojim pomočnikom Tibbittsom raziskal, podobno kot Warner, sodne spise 3000 pogojno odpuščenih obsojencev. Pri svoji raziskavi si je Burgess zastavil vprašanje: kateri faktorji v socialnem ponašanju oseb - nosti pred izvrševanjem in med izvrševanjem kazni so odločilni, da se nekateri obsojenci ponašajo po pogojnem odpustu dobro, drugi pa slabo? Po skrbnem raziskovanju je sestavil seznam 21 faktorjev.

Ti faktorji so imeli izključno socialno vsebino, le dva (20., 21.) sta se nanašala na biopsihične lastnosti osebnosti. Burgessova tabela ima to prednost, da je sestavljena na temelju razmeroma majhnega števila lahko razumljivih socialnih faktorjev. Pomanjkljivost pa je v tem, da imajo faktorji enako točkovno vrednost, čeprav se po teži med seboj zelo razlikujejo. Kljub pomanjkljivosti je Burgessova zasluga v tem, da je poskusil izdelati novo metodo za kriminalne prognoze in da te-

meljijo v bistvu vse ostale metode točkovanja na njegovih osnovnih postavkah.

Enakomerno vrednotenje točk sta skušala odpraviti zakonca Sheldon in Eleanor Glueck s svojimi številnimi poskusi, kako ustvariti zanesljivejšo metodo za sestavo kriminološke prognoze. Njune raziskave so bile zelo obsežne in natančne. Pri svojih raziskavah nista uporabljala le spisovnega gradiva, marveč so jima pomagali tudi socialni delavci in intervjuvali pogojno odpuščene zapornike. Zaradi večje matematične natančnosti sta mogla zakonca Glueck skrčiti število za povratništvo pomembnih faktorjev na sedem. Vsakega izmed sedmih faktorjev sta razdelila v podskupine in sta za vsako podskupino izračunala verjetnostni odstotek. Nasprotno od Burgessa sta Glueckova utežila vsak posamezni faktor z odstotno postavko, ugotovljeno po povratnikih. S tem sta upoštevala kriminogeno težo vsakega posameznega faktorja.

Prognostično metodo Burgessa in zakoncev Glueck so preverjali in še naprej izpopolnjevali. Te prognostične metode so nekateri ameriški raziskovalci kritično preverjali. Rezultati raziskav so jih zelo razočarali, ker se je mnogo prognoz pokazalo za napačne. Zavaljo tega veje iz ameriške literature dokajšnja skeptičnost glede uporabe prognostičnih tablic, in to tembolj, ker so postale posamezne metode za izračunavanje prognoz zelo zapletene in so zahtevale veliko časa.

Nekateri ameriški raziskovalci so združili Burgessovo oziroma Glueckovo metodo izbora prognostično pomembnih statističnih faktorjev iz prejšnjega življenja probanda z Monachesijevim sistemom vrednotenja dinamičnih faktorjev. Ti faktorji upoštevajo sedanje ponašanje in socialne odnose probanda, ki se ugotavljajo z vprašalnikom. Kombinirana metoda se je v novejšem času pokazala bolj za uspešno.

V Nemčiji je dal Exner leta 1935 po svoji vrnitvi iz Amerike pobudo za uporabo ameriških prognostičnih sistemov pri nemških obsojencih. Schiedt se je prvi lotil tega dela in je po proučitvi 500 spisov zbirnega kriminalnobiološkega centra v Münchnu sestavil prognostično tablico, v kateri je upošteval 15 prognostično pomembnih faktorjev.

Kohnle je raziskal posebno skupino mladoletnikov v vzgojnih zavodih. Pri tem je ugotovil, da je precej faktorjev, ki jih upošteva Schiedt, nepomembnih. Razen tega pa se je tudi pokazalo, da mora biti statistično preračunana prognostična tablica za obsojence različne starosti različna.

Leta 1951 je švicarski kriminolog Frey na podlagi več kot 160 raziskav o osebnosti mladoletnikov, ki so bili v letih 1939-1948 v Baslu oddani zaradi kaznivih dejanj v vzgojne zavode,

ugotavljal zvezo med mladinsko delikvenco in poznejšim povratkom. Rezultate svojih raziskav za 15 % storilcev, za katere je ugotovil, da so bili že v zgodnji mladosti delinkventni, je uporabil za sestavo prognostične sheme. V njej razlikuje med predprognozo in naknadno prognozo.

Predprognoze se sestavljajo ob oddaji mladoletnika v vzgojni zavod, to je med 16. in 18. letom. Frey je mnenja, da pred 16. letom starosti za mladoletnika ni mogoče postaviti prognoze. Naknadna prognoza se sestavlja po poteku treh let po odpustu iz zavoda, vendar pa ne pred probandovim 24. letom starosti. Naknadna prognoza naj bi popravila morebitne napake predprognoze. Predprognoza in naknadna prognoza tvorita končno prognozo. Freyjev postopek predstavlja kombinacijo upoštevanja dobrih in slabih točk.

V svoji shemi prognoze je skušal Frey združiti prognostično metodo točkovanja kriminogeno pomembnih faktorjev s skupno oceno osebnosti. Frey skuša zelo upoštevati delinkventno osebnost, kar pomeni pri njem izraz negativnega razpoloženja proti množični statistični metodi. Kljub temu pa ostane izhodišče njegove prognostične metode matematično-statistična metoda točkovanja, ki jo skuša z upoštevanjem celotne osebnosti izboljšati in s tem relativirati. Z uporabo koeficienta se Frey, podobno kot Gerecke, približuje intuitivni metodi kriminalne prognoze. Razen tega odločno preveč naglašava pomembnost dednega zametka. Po Freyu pomeni prognostična tablica za sodnika le pomožno sredstvo, kot je tudi psihološki test pomožno sredstvo za psihiatra pri končni oceni osebnosti. Pri vsem svojem delu je Frey zasledoval čimbolj zgodnje odkritje bodočega storilca iz navade, da bi ga bilo mogoče čimprej podvreči pravilnemu obravnavanju.

Leta 1948 je v Angliji Mannheim na podlagi raziskovanj o uspešnosti in neuspešnosti probacije sestavil seznam faktorjev, ki ga pa še ni smatral za prognostično tablico. Nato je skupaj z Willkinsom leta 1955 objavil rezultate iz raziskave 385 mladoletnikov v starosti od 17 do 21 let, ki so bili v letih 1946 in 1947 v Borstal zavodih. Namen raziskave je bil, razviti primerno prognostično metodo, ki bi bila uporabna za mladoletnike. Ta tablica je vsebovala sedem faktorjev. Vsakemu faktorju sta pripisovala avtorja neko število slabih točk. Ko sta ocenila vse svoje probande, sta jih razdelila v pet skupin in sta za vsako skupino izračunala le riziko povratka. Kontrolna preiskava je ugotovila samo 6 % napačnih prognoz. To majhno število napačnih prognoz pa se ne razlaga toliko z zanesljivostjo postopka, ampak v veliki meri z dejstvom, da ta metoda ne dovoljuje povsem točne prognoze, marveč le napoveduje riziko povratka, čeprav z namenom, pomagati pri odločitvi v posameznem primeru. S tem problemom sodnikove prognoze ni zadovoljivo re-

šen. Razlog za nezadostno določnost prognoze po tem postopku je verjetno tudi v tem, da tablica, ki vsebuje le malo faktorjev, ne more zajeti celotne osebnosti mladega človeka, ki se še razvija.

Zgodnja prognoza

Najvišji namen prognoziranja bi bil, postaviti tako imenovano zgodnjo prognozo. Pri tem gre za poskuse, kako bi dosegli takšne oblike in postopke, s katerimi bi v čimbolj zgodnji mladosti našli tiste simptome, ki bi lahko pozneje pripeljali v asocialno in antisocialno in s tem tudi v delinkventno ponašanje. Zgodnja prognoza sloni na postavkah, da so ravno prva leta življenja izredno pomembna za človekov nadaljnji osebnostni razvoj. Če bi bilo mogoče ogroženega mladoletnika pravočasno spoznati in hkrati predvideti njegovo poznejše delinkventno ponašanje, dasi v trenutku njegovega opazovanja še ne bi bilo aktualno, bi bili podani najboljše vidiki za njegovo prevzgojo in s tem tudi za preventivno borbo proti delinkvenci.

Najpomembnejša raziskava, ki se ukvarja s prognozo za otroke in mladoletnike, je delo zakoncev Glueck; po desetletnem raziskovalnem delu sta objavila svoje rezultate leta 1950 v knjigi "Unravelling Juvenile Delinquency". Pri svoji raziskavi sta predvsem iskala razlike med delinkventnimi in nedelinkventnimi mladoletniki glede na vzroke mladinske kriminalitete. V ta namen sta primerjala 500 delinkventnih in 500 nedelinkventnih mladoletnikov.

Ob upoštevanju izsledkov različnih kriminoloških raziskav o etiologiji hudodelnosti in po posvetovanju z različnimi strokovnjaki sta z raziskavo zajela: stanovanjske razmere, socialne razmere okolja, predvsem družinske razmere, telesne razlike po Sheldonovem nauku o konstituciji, splošno zdravstveno stanje, inteligenco po Wechsler-Bellevue testu, šolske razmere, osebnostne značilnosti, ki so se dale ugotoviti s psihološkim intervjujem in Rorschachovim testom. Tako sta raziskala skupno 402 različni komponenti.

Ugotovljena dognanja in razlike med delinkventnimi in nedelinkventnimi mladoletniki sta zakonca Glueck uporabila za sestavo prognostičnih tablic z namenom, da bi že pri šestletnem otroku, ob njegovem vstopu v šolo, lahko postavila prognozo njegovega poznejšega ponašanja. Iz zbranega gradiva sta poiskala tiste razlike, ki se lahko ugotovijo že v začetku šolanja. Sestavila sta tri prognostične tablice, od katerih je vsaka slonela na petih faktorjih. Pri sestavljanju tablic sta izhajala iz dejstva, da določeni faktor prispeva k delinkvenci v tem večji meri, čim večja je bila glede njega ugotovljena razlika med delinkventnimi in nedelinkventnimi mladoletniki.

Prva tablica upošteva pet faktorjev socialnih razmer. Druga tablica vsebuje značajske poteze, ki so bile ugotovljene z Rorschachovim testom. Tretja tablica je bila sestavljena po osebnostnih potezah na podlagi psihiatričnega intervjuja.

Zakonca Glueck sta tudi sama preverjala svoje tri prognostične tablice. Pri preizkušnjah sta ugotovila, da se tablice ujemajo v 70 % primerov. Razen tega sta tudi dognala, da ni popolne skladnosti med prognozami, navedenimi po tablicah, in resničnostjo, ker sta ugotovila 13,2 % zmotnih prognoz.

Glueckova opozarjata, da je treba njune prognostične tablice uporabljati oprezno. Tablice se ne smejo uporabljati mehanično, kot nadomestilo za klinično preiskavo. Pomagajo naj le kliničnemu delavcu pri njegovi tako lahko zahtevani, a vedno problematični nalogi individualizacije. Na podlagi tablice naj primerja klinični delavec svoj primer s sistematično ugotovljenimi izkušnjami, dobljenimi z velikim številom primerov. Glede na nekatere faktorje je namreč vsak otrok nekaj enkratnega, toda dimenzije in globina problematike se lahko določneje zajamejo, če jih primerjamo s celotnostno sliko drugih otrok. Prognostične tablice lahko le podpro vpogled in izkušnje kliničnega delavca, ne morejo jih pa nikoli nadomestiti. Pri vsem tem se zakonca Glueck zavzemata, da bi bilo treba, zaradi pravočasne profilakse poznejše delinkvence pri osnovnošolskih otrocih, čimprej in potem periodično raziskovati osebnost, podobno kot se v zdravstveni prevenciji opravljajo sistematični in periodični zdravniški pregledi osnovnošolskih otrok.

Kmalu po izidu knjige zakoncev Glueck je osem vodilnih ameriških kriminologov zelo negativno ocenilo njuno prognostično metodo in so jo označili celo za špekulacijo.

Prognostične tablice Glueckovih so medtem večkrat preizkusili in so se prognoze, izdelane po njunih tablicah, v mnogih primerih izkazale za točne. V teh primerih je šlo predvsem za retrospektivne raziskave. Ni pa ostalo le pri retrospektivnih raziskavah, tudi s perspektivnimi študijami so bile tablice več ali manj potrjene.

Ker se je pri postavljanju prognoze v glavnem uporabljala le prognostična tablica o socialnih razmerah, ki je zgrajena na različnih silnicah znotraj družine, so nekateri tudi ugovarjali, da je pet upoštevanih faktorjev pri Glueckovih vsekakor premalo za prognozo mladoletnika. Tako majhno število faktorjev ne zadostuje niti za prognoziranje socialnega ponašanja odrasle osebe. Tudi subsumcija pod določene faktorje predstavlja ocenjevanje, ki se zelo malo razlikuje od intuitivnega.

Prognostične metode zakoncev Glueck so zelo kritizirali tudi na III. mednarodnem kriminološkem kongresu leta 1955 v Londonu.

Glueckovima so med drugim očitali:

- da ne upoštevata sprememb v osebnih in družbenih razmerah;
- da ne upoštevata številnih zapletenih vplivov na osebo in njeno okolje;
- da v tablicah izginja posameznik in njegove najsubtilnejše osebnostne poteze, ki se lahko pokažejo le v klinični preiskavi;
- da se s preiskavo ob uporabi tablice zajamejo še nedolžni otroci, ki lahko potem zaradi tega posebej trpijo.

Te očitke je Sheldon Glueck pobijal takole:

Tabele bo treba sčasoma menjati glede na spremenjene razmere, vendar to ne preprečuje njihove uporabe za določen čas. V tablicah so upoštevani najpomembnejši faktorji, ki omogočajo postavitev prognoz. Prednost tablic je ravno v tem, da se zoži področje raziskovanja in da se odloči o terapevtskih ukrepih na podlagi razmeroma majhnega števila faktorjev. Tablice se ne smejo uporabljati le mehanično, marveč so le pripomoček za individualne ukrepe. Končno je boljše čimbolj zgodaj odkrivati škodljive vplive in intervenirati pravočasno ter konstruktivno, kot pa dovoliti, da zgodnji škodljivi vplivi utrdijo bodoče otrokovo ponašanje.

Nadaljnji razvoj prognostičnih pripomočkov

Tako v Ameriki kot tudi v Evropi navajajo v strokovni literaturi številne tehtne pomisleke proti prognostičnim tablicam za sestavo kriminalne prognoze. Kljub temu pa se praktična stran omenjenih tablic ne da zanikati.

Iz vsega, kar smo povedali, izhaja, da se od prognostičnih tablic, ki naj bi bile uporabne za prakso, zahteva, naj zajamejo takšne faktorje za povratek, ki izključujejo kakršnokoli prosto presojo. V tablice se smejo načeloma sprejeti le taka dejstva, ki se dajo objektivno in zlahka ugotoviti. Uporabnika tablic naj se ne sili k temu, da mora izraženost določenega faktorja nakazati z izbiro določenega koeficienta, ki je odvisen od njegovega subjektivnega občutka. Če se določeni faktorji stopnjujejo, tedaj naj se to upošteva le, če je stopnjevanje prognostično pomembno. Kar zadeva številnost faktorjev, je gotovo, da je lažje uporabljiva tablica z majhnim številom faktorjev. Ta prednost pa nikakor ne odtehta potrebe po zelo natančni raziskavi osebnosti. To velja zlasti za napovedovanje bodočega ponašanja mladoletnikov. Dejstvo, da je ugotovitev razvoja delinkventnega ponašanja pri mladoletnikih bistveno težja kot pa pri odraslih, pri katerih je osebnostni razvoj razmeroma že

zaključen, nas sili k temu, da je treba v prognostične tablice za mladoletnike vnesti več znakov - faktorjev, kot pa v tablice za odrasle osebe. Pri tem pa moramo imeti vedno pred očmi, da prognostične tablice, naj bodo v bodoče še tako popolne, so in ostanejo le pomožno sredstvo, ki bodo lahko izpolnile in potrdile klinično prognozo, nikakor pa ne instrumenti, ki bi jih kdorkoli lahko uporabljal le mehanično in avtomatično.

(Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 4/1964)

Kazenske sankcije imajo pomembno vlogo pri prevenciji mladinske kriminalitete. Namen sankcij, ki jih sodišča izrekajo mladoletnim storilcem kaznivih dejanj, je ta, da mladoletnika usposobijo, da se uspešno upira morebitnim ponovnim spodbudam, ki bi ga lahko navedle do tega, da bi zopet storil kaznivo dejanje. Izvrševanje posameznih kazenskih sankcij naj spremeni mladoletnika tako, da se v njem razvije smisel za družbeno odgovornost in moralo, skladno s splošno sprejetim sistemom temeljnih vrednot družbe, v kateri živi. Zato kazenske sankcije proti mladoletnikom niso retributivne ali maščevalne narave, marveč naj prispevajo k vzgajanju in izobraževanju mladoletnega storilca kaznivega dejanja.

Resocializacija mladoletnega delinkventa je dolg in zapleten proces. V tem procesu razlikujemo tri faze. V prvi fazi mladoletnika opazujemo in ugotavljamo njegovo osebnost ter okolje, v katerem živi. Ta faza se konča s sodno odločbo, s katero sodišče izreče ustrezen ukrep. Druga faza zajema različne postopke izvrševanja izrečene kazenske sankcije do usposobitve mladoletnika za redno in samostojno življenje v človeški družbi. Če je bil mladoletnik z zavodskim ukrepom izločen iz dosedanjega okolja, tedaj se začne z odpustom iz zavoda tretja faza njegove resocializacije. Postopek za resocializacijo namreč z odpustom iz zavoda ne preneha, marveč traja še naprej v obliki skrbi za mladoletnika na prostosti. Ta skrb traja tako dolgo, dokler se ne ugotovi, da se je mladoletnik popolnoma prilagodil družbi in da ga je le-ta sprejela, sam pa se je usposobil za samostojno življenje. Vsi ti postopki predstavljajo verigo, v kateri ne sme popustiti niti en člen, če hočemo, da bo odrejena kazenska sankcija tudi uspešna.

Politika javnih tožilstev in sodišč proti mladoletnim storilcem kaznivih dejanj

Preden prikažem izvrševanje posameznih kazenskih sankcij proti mladoletnikom je prav, da skušam na kratko označiti politiko javnih tožilstev in sodišč v boju zoper mladinsko kriminaliteto po posameznih republikah. Zavaljo načina, kako se zbirajo statistični podatki, lahko to politiko pravilno prikažem le

^x Sestavek je referat, ki ga je avtor pripravil za jugoslovanski simpozij o prevenciji mladinske delinkvence; simpozij je bil v Arandjelovcu 9. - 10. oktobra 1967.

za dobo od leta 1964 do leta 1966. Do leta 1964 so namreč javna tožilstva v številu ovadb zajemala tudi ovadbe zoper otroke do 14. leta starosti, ki kazensko niso odgovorni. Šele od leta 1964 dalje vodijo javna tožilstva ovadbe zoper otroke ločeno.

Po podatkih je razmeroma največ ovadb proti mladoletnikom v Sloveniji; po številu ovadb ji sledijo Srbija, Hrvatska in Makedonija.

Podatki kažejo, da so javna tožilstva v Sloveniji predlagala največ kazenskih postopkov zoper mladoletnike, javna tožilstva v Bosni in Hercegovini pa najmanj. Javna tožilstva v Srbiji so predlagala uvedbo kazenskega postopka zoper dobro tretjino, v Sloveniji pa zoper dobre tri četrtine ovadenih mladoletnikov.

V razmerju do predlogov javnih tožilstev za uvedbo kazenskega postopka so največ kazenskih sankcij izrekla sodišča na Hrvaškem, vendar pa je glede na obremenitev celotne mladoletniške populacije s kriminaliteto Slovenija spet na prvem mestu. Najmanj kazenskih sankcij so izrekla sodišča v Črni gori in v Srbiji.

Politika pregona in politika izrekanja kazenskih sankcij zoper mladoletnike je torej po posameznih republikah zelo različna. Pri tem se ne čudimo, da je največ kazenskih postopkov in kazenskih sankcij proti mladoletnikom v Sloveniji in na Hrvaškem, najmanj pa v Črni gori. Mnogo bolj nas preseneča, da je Makedonija na tretjem mestu in da je tudi Bosna in Hercegovina pred Srbijo. Težko je ugotoviti razloge za tako različno politiko. Verjetno lahko to pripisujemo tudi različni mentaliteti narodov posameznih republik, ki odseva tako v osebnosti mladoletnikov kot tudi v različnih osebah, ki na javnih tožilstvih in na sodiščih obravnavajo zadeve mladoletnikov. Zanimiva bi bila raziskava, po kateri bi lahko ugotovili, ali je prikazana podoba resnično razmerje dejanskega stanja in kateri dejavniki vplivajo v posameznih republikah na različno politiko pravosodnih organov v boju proti mladinski kriminaliteti.

Organi, ki skrbijo za izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike

V Jugoslaviji je izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike porazdeljeno med različne organe. Sodišča izvršujejo vzgojni ukrep ukora. Po zakonu imajo sodišča ingerenco tudi nad izvrševanjem vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika in skrbstvenega organa. Razen tega določajo trajanje vseh vzgojnih ukrepov.

Služba socialnega skrbstva skrbi za izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje v disciplinski center za mladoletnike, preverja in po potrebi pomaga pri vzgojnem ukrepu strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika ali druge družine. Razen tega sta tej službi v celoti zaupani izvrševanje vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa in oddaje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v vzgojne zavode. Delna izjema obstaja le v Sloveniji, kjer skrbijo za vzgojne zavode prosvetno-kulturni organi, čeprav samo oddajanje v te zavode opravljajo tudi v tej republiki organi socialnega skrbstva.

Izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni poboljševalni dom in kazni mladoletniškega zapora je bilo do nedavnega zupano republiškim organom za notranje zadeve. Z reorganizacijo, ki sedaj poteka, je predvideno, da bo izvrševanje kazenskih sankcij prešlo v pristojnost republiških organov za pravosodje in občjo upravo. (Takšno ureditev, ki velja tudi danes, sta uvedla Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij -Ur.l.SFRJ št. 3/70 - in Zakon o organizaciji izvrševanja kazenskih sankcij - Ur.l. SRS, št. 39/70 - opomba CM).

Ukor

Takoj po uveljavitvi novele kazenskega zakonika leta 1960. pa tudi pozneje v letih 1961 in 1962 so sodišča v Jugoslaviji najpogosteje uporabljala vzgojni ukrep ukora. Od leta 1963 dalje zavzema ta ukrep po pogostnosti uporabe drugo mesto, ker so od tega leta dalje sodišča najpogosteje izrekala vzgojne ukrepe strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

Delež tega vzgojnega ukrepa je v šestih letih upadel v vseh republikah, vendar je bil upad v Srbiji (od 33,1 % na 7,7 %) in v Makedoniji (od 45,2 % na 13,3 %) najbolj izrazit.

Pri tem vzgojnem ukrepu nastopa sodnik kot vzgojitelj, ker je od načina izreka ukrepa v veliki meri odvisen vzgojni učinek na mladoletnika. Na žalost izrekajo nekateri naši sodniki ta ukrep mnogokrat pridigarsko, kar na mladoletnike ne more učinkovati zelo prepričljivo.

Ceprav se ukor tudi lahko individualizira tako, da se izreče na glavni obravnavi ali na štiri oči, pa seji senata za mladoletnike, sodišča razmeroma malo uporabljajo drugi način izrekanja tega vzgojnega ukrepa. Sodniki so prepričani, da ima ukor, izrečen na glavni obravnavi, večji učinek na mladoletnika. Ali je to res ali ne, ni preverjeno, pa zato to trditev za sedaj lahko jemljemo le kot hipotezo.

Učinkovitosti ukora še nismo preučili. Ne moremo pa trditi, da bi se mladoletniki, ki jim je bila izrečena ta oblika družbene

graje, pojavljali večkrat in ponovno pred sodiščem, kot pa tisti, ki jim je sodišče izreklo drugačno vrsto vzgojnega ukrepa.

Oddaja v disciplinski center za mladoletnike

V vseh republikah izrekajo ta vzgojni ukrep le nekatera sodišča. To pa zato, ker so pogoji za izrekanje omenjenega vzgojnega ukrepa ustvarjeni le v nekaterih mestih (v Sloveniji v sedmih krajih: v Ljubljani (2), v Mariboru (2), Kranju, Novem mestu, Ptuj, Celju in Novi Gorici). V Jugoslaviji je bil prvi mladoletnik oddan v disciplinski center za mladoletnike v Splitu, in sicer dne 6.marca 1961.

Podatki kažejo, da uporaba tega vzgojnega ukrepa raste iz leta v leto, vendar ga sodišča, razen na Hrvaškem, uporabljajo le zelo redko.

V nobeni republici niso disciplinski centri samostojni zavodi. Vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center se izvršuje v različnih obstoječih zavodih. Pri organiziranju disciplinskih centrov so posamezne republike našle različne rešitve.

V disciplinskih centrih delujejo pedagogi, psihologi in socialni delavci. V nekaterih teh centrih delajo le socialni delavci, ker ni drugih strokovnjakov. Osebje pa ne dela le v disciplinskih centrih, marveč je angažirano tudi pri drugih poslih socialne službe, v Sloveniji na primer pri strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa.

Po vsebini dela se disciplinski centri med seboj zelo razločujejo. Predvsem skušajo mladoletniku olajšati njegovo delo v šoli. Nekateri disciplinski centri posvečajo dokaj pozornosti tudi različnim vrstam svobodnih aktivnosti in skušajo mladoletnike naučiti, da bi koristno izrabili svoj prosti čas. Pri tem pa skuša osebje disciplinskega centra navezati stike tudi z družino in s terensko socialno službo, da bi pomagalo družini in mladoletniku pri njegovi nadaljnji vzgoji.

Dokaj težav imajo disciplinski centri zaradi nerednega prihajanja mladoletnikov v zavode. Prav zato so sodišča v nekaterih primerih spremenila izrečeni ukrep oddaje v disciplinski center v drug, zlasti v zavodski ukrep. Čeprav to po zakonu ne bi bilo mogoče, pa kaže, da jih praksa sili k takšnemu ravnanju. Zanimivo je, da pri tem ni pritožbe niti z ene niti z druge strani, pa se takšna praksa očitno tolerira.

Pravo oceno glede uspešnosti tega vzgojnega ukrepa je težko podati. Raziskav o tem še ni. Za sedaj so ocene zelo različne in

so odvisne predvsem od tega, kdo jih daje, pa tudi od tega, kaj se pojmuje kot uspešnost. Pri tem je povsem nedoločen tudi čas, do kdaj naj bi trajala "imuniteta" pred izvrševanjem kaznivih dejanj, ki naj bi jo mladoletnik pridobil s postopkom v disciplinskem centru.

Socialna služba v Sloveniji in na Hrvaškem pozitivno ocenjuje rezultate delovanja disciplinskih centrov. Tudi mnenja o uspešnosti posameznih izmed treh oblik tega vzgojnega ukrepa so zelo različna. Na Hrvaškem in v Sloveniji socialna služba meni, da je najuspešnejša oblika oddaja v disciplinski center za določeno število ur ob delavnikih. Vse pa vendarle kaže, da se ta vzgojni ukrep pri nas še ni razvil. Socialna služba v sedmih letih še ni ustvarila objektivnih pogojev za izvrševanje omenjenega vzgojnega ukrepa. Sodniki za mladoletnike gledajo na ta ukrep zelo skeptično. Mnogokrat pa ga sploh ne morejo izreči, ker se ne more izvrševati. So tudi primeri, da se izrečeni vzgojni ukrepi oddaje v disciplinski center sploh ne izvršujejo. Zato sodim, da je treba zelo resno preučiti vprašanje primernosti, ali naj ta ukrep še nadalje obdržimo le "na papirju" v registru vzgojnih ukrepov v kazenskem zakoniku. V tem mnenju me podpirajo tudi mnenja tujih strokovnjakov o podobnih vzgojnih ukrepih v Veliki Britaniji in v Zvezni republiki Nemčiji. Če pa vsekakor hočemo imeti za mladoletnike vzgojni ukrep kratke omejitve prostosti, da bi se iztreznil od "nepremišljenosti ali lahkomišelnosti", potem ustvarimo tudi pogoje za izvrševanje takega ukrepa, vendar na način, ki ne bo škodljiv za mladoletnika.

Strožje nadzorstvo staršev ali skrbnika

Po pogostnosti izrekanja vzgojnih ukrepov je ta ukrep od leta 1963 dalje v Jugoslaviji na tretjem mestu. Od tega leta naprej odpade tretjina vseh vzgojnih ukrepov, ki jih izrekajo jugoslovanska sodišča mladoletnikom, na vzgojni ukrep strožjega nadzorstva staršev oziroma skrbnika.

Čeprav so jugoslovanska sodišča v razdobju 1960 do 1966 letno izrekala ta vzgojni ukrep petini mladoletnikov, katerim so izrekla kazenske sankcije, vendar relativne uporaba tega vzgojnega ukrepa upada (od 22 % v letu 1960 na 19,7 % v letu 1966).

V praksi opažamo, da starši mladoletnikov, ki jim sodišča izrekajo ta vzgojni ukrep, večkrat niso sposobni, da bi po izreku ukrepa kaj več storili za boljše vzgajanje svojih otrok. Tudi sodišča, ki po intenciji zakona lahko dajo staršem oziroma skrbniku konkretna navodila ali naloge, tega ne delajo oziroma delajo to zelo redko.

Če sodišča hkrati odredijo, da naj skrbstveni organi preverjajo

(slovensko besedilo kazenskega zakonika nepravilno govori o nadzorstvu) izvrševanje omenjenega vzgojnega ukrepa in da naj pomagajo staršem oziroma skrbniku pri vzgajanju mladolenika, to sodno odločbo skrbstveni organ mnogokrat izvršuje enako kot strožje nadzorstvo skrbstvenega organa. V takih primerih zares prevzema skrbstveni organ nase popolno izvrševanje tega vzgojnega ukrepa. S tem pa se tudi povsem spremeni bistvo vzgojnega ukrepa. Samo po sebi je umevno, da se s tem jemlje staršem oziroma skrbniku spodbuda za tiste posle, ki bi jih morali opraviti za vzgojo mladolenika.

Ta ugotovitev velja samo za tiste primere, ko se skrbstveni organi lotevajo poslov "preverjanja izvrševanja" in "dajanja pomoči" staršem oziroma skrbniku. Stevilnejši pa so primeri, ko so starši oziroma skrbniki, ki naj bi skrbneje nadzorovali svoje otroke - storilce kaznivih dejanj, prepuščeni sami sebi. Mnogokrat so temu kriva tudi sodišča, ker suho izrekajo vzgojni ukrep, ne da bi ob tem dala staršem kakšna navodila ali obveznosti glede nadaljnje vzgoje mladolenika.

Pri nas obstajajo nekatera mnenja, češ da je ta vzgojni ukrep najmanj učinkovit. Drugi zopet menijo, da ni zadosti učinkovit. Učinkovitost je odvisna predvsem od tega, ali je skrbstveni organ v pripravljalnem postopku zadosti raziskal vzgojne možnosti mladolenikove družine in odnose v njej, predvsem glede razmerja med starši in mladolenikom. Če mladolenik še spoštuje avtoriteto staršev, če so medsebojni odnosi dobri in če je mladolenik od staršev tudi ekonomsko odvisen, tedaj je verjetno, da bo ta vzgojni ukrep uspešen.

Ob vseh pomanjkljivostih izvrševanja tega vzgojnega ukrepa pa ne moremo zanikati, da obstajajo posamezni primeri, ko je bil ta ukrep dobro izvršen. Razmeroma je malo primerov, da bi se mladolenik, ki mu je sodišče izreklo ta vzgojni ukrep, ponovno znašel pred pravošodnimi organi.

Strožje nadzorstvo druge družine

Vzgojni ukrep strožjega nadzorstva druge družine izrekajo sodišča v vseh republikah izredno redko. Ko pred novelo kazenskega zakonika nismo imeli tega vzgojnega ukrepa, sodišča niso mogla oddati mladolenika v tujo družino, čeprav so ponujali sorodniki ali mojstri, da bi sprejeli mladolenika v svojo družino.

Za razliko od vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika predpisuje kazenski zakonik za ukrep strožjega nadzorstva druge družine obvezno preverjanje izvrševanja in dajanje pomoči po skrbstvenem organu. Preverjanje in pomoč obstajata v glavnem v nerednih in razmeroma redkih obiskih, med katerimi

skrbstveni organ ugotavlja stanje v družini, daje nasvete, stori določene usluge ali druge intervencije.

Kar zadeva učinkovitosti tega vzgojnega ukrepa, ne moremo reči nič določnejšega. Obstaja mnenje, da bi bilo treba čimveč mladoletnih storilcev kaznivih dejanj oddati v drugo družino. Takšno mnenje temelji predvsem na prepričanju, da se mladoletnik v družini bolje resocializira kot pa v vzgojnem zavodu. Razen tega pa je ta vzgojni ukrep tudi mnogo cenejši od zavodskega.

Inštitut za kriminologijo v Ljubljani je v svoji raziskavi (leta 1964) vzporejal 18 otrok, ki so bili zaradi storitve dejanj v objektivnimi znaki kaznivih dejanj oddani v tuje družine, z enakim številom otrok, ki so bili zaradi takšnih dejanj oddani v vzgojne zavode. Raziskava je sicer ugotovila, da so otroci, ki so bili oddani v tuje družine, dosegli višjo stopnjo družbene ustalitve, da pa tuje družine vendarle ne morejo sprejeti otroka s hudimi motnjami vedenja ali s hudimi moralnimi napakami, zlasti če so otroci manj plastične osebnosti. Take otroke tuja družina ne more prenesti; njihova oddaja v tuje družine je kontraindicirana in se zato morajo oddati v vzgojni zavod. Zavoljo tega se ne more na splošno trditi, da je oddaja v tujo družino za vsakega mladoletnega storilca kaznivega dejanja boljša od oddaje v vzgojni zavod. Uspešnost enega ali drugega vzgojnega ukrepa bo odvisna od strukture mladoletnikove osebnosti. Če hočemo, da bi bil ukrep oddaje v tujo družino učinkovit, bi ga smela sodišča izrekati le tedaj, ko bi v predhodnem postopku ugotovila, da je mladoletnikova osebnost toliko plastična, da nanjo lahko še uspešno vpliva tuja družina.

Pri nas obstaja mnenje, naj bi se ta ukrep zaradi pomanjkljivih realnih pogojev izvrševanja črtal iz seznama vzgojnih ukrepov, obseženih v kazenskem zakoniku. To mnenje odklanjam, ker obstajajo primeri, ko je ravno ta ukrep za mladoletnika izredno primeren in so tudi ustvarjeni pogoji, da se lahko izvršuje. Res je, da so takšni primeri zelo redki, vendar bi z odpravo tega vzgojnega ukrepa onemogočili določenemu številu mladoletnikov to obliko obravnavanja in resocializacije, tako da bi bilo sodišče prisiljeno seči po drugem vzgojnem ukrepu, ki za mladoletnika ne bi bil tako primeren. Ne nazadnje omogoča večji register vzgojnih ukrepov tudi večjo individualizacijo in večjo učinkovitost resocializacije.

Strožje nadzorstvo skrbstvenega organa

Od uvedbe tega vzgojnega ukrepa (1. januarja 1960) v Jugoslaviji vsako leto vse bolj narašča število tistih mladoletnikov, katerim sodišča izrekajo vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Že od leta 1963 dalje izrekajo jugoslovanska

sodišča najpogosteje to kazensko sankcijo.

V letu 1966 so jugoslovanska sodišča izrekla ta vzgojni ukrep skoraj zoper tretjino (32,8 %) mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Sodišča v Sloveniji so izrekla ta vzgojni ukrep celo zoper več kot dvema petinama mladoletnikov, katerim so v navedenem letu izrekla kazenske sankcije.

Strožje nadzorstvo skrbstvenega organa opravljajo referenti občinske službe socialnega varstva v tistih občinah, v katerih obstajajo centri ali zavodi za socialno delo, pa socialni delavci teh centrov ali zavodov. Socialni delavci centrov ali zavodov za socialno delo in referenti za socialno varstvo v občinskih upravah opravljajo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa v okviru polivalentnega socialnega varstva. Zelo redki so socialni delavci, ki bi na svojem območju upravljali samo posle strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Tako prvo kot tudi drugo organizacijsko načelo ima svoje prednosti pa tudi pomanjkljivosti.

Že večkrat je bilo pri nas ugotovljeno, da je eden izmed vzrokov, da služba strožjega nadzorstva ne deluje tako, kot bi bilo treba, v tem, da so socialni delavci oziroma referenti socialnega varstva, ki opravljajo to službo, preobremenjeni z drugimi posli, bodisi s posli socialnega varstva, bodisi z drugimi posli, na primer z upravnimi posli s področja zdravstva ali prosvete in kulture. To dejstvo je ugotovila tudi raziskava o strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa, ki jo je leta 1966 opravil inštitut za kriminologijo v Ljubljani.

Nekateri skrbstveni organi pritegujejo k izvrševanju tega vzgojnega ukrepa tudi prostovoljne sodelavce (zlasti iz prosvetne stroke).

V nekaterih občinah so prenehali uporabljati prostovoljne "patronažarje" in se poslužujejo le poklicnih socialnih delavcev. Pri tem imajo večkrat posebno vlogo finančni razlogi. V najnovjšem času se jugoslovanski odbor za socialno delo v Beogradu zavzema za vključevanje prostovoljnih socialnih delavcev v službo strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

Tako raziskava o strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa, ki jo je na 48 primerih izvedel zavod za napredek socialnega dela v Sarajevu, kot tudi omenjena slovenska raziskava in različni strokovni sestanki ugotavljajo, da je čas od izrečenega vzgojnega ukrepa do prvega stika socialnega delavca z mladoletnikom predolg. Iz slovenske raziskave je razvidno, da je znašal ta čas v 30 % izmed 158 raziskanih primerov več kot dva meseca.

Čim prejšnja navezava stika med mladoletnikom in socialnim delavcem je po eni strani potrebna zato, da se izkoristijo pozi-

tivni vplivi, ki jih je imel kazenski postopek na mladoletnika. Po drugi strani pa sta mladoletniku najbolj potrebna pomoč in nadzorstvo ravno v času neposredno po izreku vzgojnega ukrepa. Če ta čas ni pravilno izrabljen, se mladoletnik kaj hitro lahko ponovno pojavi pred sodiščem.

Ta vzgojni ukrep se pojavlja tudi preveč stihijsko in brez konkretnega načrta. Prav načrt izvrševanja tega vzgojnega ukrepa pa bi moral biti temeljni instrument za celotno delo v procesu strožjega nadzorstva skrbstvenega organa v namenu mladoletnikove resocializacije. V slovenski raziskavi so bili načrti za opravljanje strožjega nadzorstva skrbstvenega organa izdelani le za 44 mladoletnikov ali za 28 % izmed 158 mladoletnikov. V bosenski raziskavi pa so načrti obstajali le za 20 % primerov.

Glede načrtov za strožje nadzorstvo skrbstvenega organa je slovenska raziskava tudi ugotovila, da so bili narejeni razmeroma pozno po izreku vzgojnega ukrepa. V treh četrtinah primerov je poteklo od izreka ukrepa do izdelave načrta več kot 14 dni, v tretjini (33%) primerov pa so bili načrti izdelani več kot dva meseca po izreku vzgojnega ukrepa.

Stiki socialnih delavcev z mladoletniki so bili pri izvrševanju tega vzgojnega ukrepa zelo redki. Po ugotovitvi bosenske raziskave so bili razgovori oziroma sestanki z mladoletniki enkrat v času enega meseca in pol. Slovenska raziskava ugotavlja, da so imeli socialni delavci po en stik mesečno samo z dobro četrtino mladoletnikov. V dveh mesecih so imeli socialni delavci povprečno nekaj več kot en razgovor z mladoletnikom.

Obe raziskavi sta ugotovili, da dajejo socialni delavci mladoletnikom le občasne informacije in nasvete, manj pa neposredno pomoč. Čeprav je to glede na preobremenjenost socialnih delavcev razumljivo, vendar ne more svetovanje - in to še celo ne ob ugotovljenih redkih stikih - prispevati k pozitivnim rezultatom tega vzgojnega ukrepa.

Slovenska raziskava je pokazala, da se socialni delavci, ki izvršujejo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa, zelo redko poslužujejo strokovnih služb. Zanimivo je, da velja ta ugotovitev tudi za socialne delavce iz tistih krajev, kjer take službe obstajajo. Posebno pomanjkljivo je sodelovanje z organi za notranje zadeve.

Bosenska raziskava je ugotovila veliko deficitarnost pri vključevanju mladoletnikov v mladinske in športne organizacije. Slovenska raziskava pa je pri nešolanih referentih za socialno varstvo ugotovila, da se pri izvrševanju strožjega nadzorstva skrbstvenega organa slabo poslužujejo pomoči družbenih organizacij. Kaže, da so ti delavci socialnega varstva premalo osveščeni, da bi te organizacije lahko pritegnili k izvrševanju strožjega nadzorstva.

Na izvrševanje omenjenega vzgojnega ukrepa vpliva zelo slabo tudi to, če se med izvrševanjem menjajo socialni delavci. To se ne dogaja tako redko. Slovenska raziskava je ugotovila, da so se socialni delavci menjali skoraj v polovici (46 %) opazovanih primerov.

Slovenska raziskava o strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa je zajela tudi 58 socialnih delavcev oziroma referentov za socialno varstvo, ki so vodili 158 opazovanih mladotnikov, od katerih je bilo 30 deklic. Izmed 58 socialnih delavcev oziroma referentov jih je bilo 40 šolanih (29 žensk in 11 moških) in 18 nešolanih (12 žensk in 6 moških). Šolani socialni delavci so vodili strožje nadzorstvo nad 107, nešolani pa nad 51 mladotniki. Tretjina vseh socialnih delavcev oziroma referentov ni imela nobene "specialne izobrazbe" za opravljanje strožjega nadzorstva skrbstvenega organa; to se pravi, da se niso udeležili nobenega izmed treh seminarjev, ki so bili v Sloveniji organizirani za to službo socialnega varstva. (Tako po uzakonitvi tega vzgojnega ukrepa, ki je bil uveden z novelo h Kazenskem zakonu, leta 1959, je Svet za socialno varstvo LRS v letu 1960 priredil tri seminarje za delavce, ki naj bi opravljali strožje nadzorstvo; Inštitut za kriminologijo pri HF v Ljubljani je 26. in 27. oktobra 1962 na Bledu priredil posvetovanje o strožjem nadzorstvu; oktobra 1965 pa je bil (tudi na Bledu) seminar za delavce, ki izvajajo ta vzgojni ukrep v organizaciji Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo, Op.M.C.).

Z razvrščanjem različnih dejavnikov, na podlagi katerih socialni delavci oziroma referenti ocenjujejo mladotnikovo osebnost, njegovo okolje in naloge pri izvrševanju tega vzgojnega ukrepa, in z odmikom te razvrstitve od teoretičnega razvrščanja je bila v slovenski raziskavi ugotovljena strokovna sposobnost socialnih delavcev oziroma referentov, ki opravljajo posle strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Pri tem je bilo ugotovljeno, da se socialni delavci in referenti po strokovni usposobljenosti med seboj zelo razlikujejo. Pokazalo se je tudi, da so nešolani referenti za socialno varstvo vsekakor slabše usposobljeni od šolanih. Toda šolani in nešolani socialni delavci so povprečno zlasti slabo usposobljeni za ocenjevanje mladotnikove osebnosti in njegovega vedenja. Bistvena pomanjkljivost sedanje izobrazbe socialnih delavcev je v tem, da niso sposobni podati sintetične ocene o mladotniku.

Pri vsem tem čutijo socialni delavci, ki opravljajo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa, močno potrebo po psihološkem vodenju in svetovanju; verjetno tudi menijo, da to nalogo dobro opravljajo, saj ne izražajo posebne potrebe po sodelovanju s psihološko službo. Pri svojem delu ne posvečajo dovolj pozornosti reševanju obstoječih problemov; rajši dajejo nasvete in navodila, kot pa, da bi skušali odpraviti probleme in motivirati mladotnika za drugačen način življenja.

Socialni delavci oziroma referenti so za specialne probleme pri opravljanju strožjega nadzorstva skrbstvenega organa premalo dodatno usposobljeni.

Nešolani socialni delavci, ki opravljajo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa, so obremenjeni z enakimi pomanjkljivostmi. Tem pomanjkljivostim pa se pridružujejo še bistvene napake, kot na primer precenjevanje pomena kaznivega dejanja, nekritičen odnos do avtoritete in še slabša usposobljenost za intenzivno vodenje in usmerjanje mladoletnikov in njihovih družin.

Vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa izrekajo sodišča zelo raznovrstni populaciji mladoletnikov. To dejstvo je potrdila tudi slovenska raziskava. To se dogaja predvsem zaradi tega, ker se v pripravljalnem postopku posveča premajhna pozornost ugotovitvi strukture mladoletnikove osebnosti in okolja, v katerem živi, ker se pri tem premalo izkoriščajo specialne službe tudi tam, kjer obstajajo, ker so te specialne službe ponekod še premalo razvite in ker sodišča zaradi pomanjkanja specializiranih vzgojnih zavodov mnogokrat tudi zavestno izrekajo neustrezen vzgojni ukrep. Če se ta ukrep, ki je sicer lahko zelo uspešen, izreka različno motenim mladoletnikom, potem ni dovolj podlage na to, da bi bil tudi posebno učinkovit. Sedaj še niso izdelani kriteriji za uporabo tega vzgojnega ukrepa. Razen tega tudi ni izdelana metodika njegovega izvrševanja. Samo nadaljnje raziskave bodo lahko pokazale, za katere storilce kaznivih dejanj je možno pričakovati uspešno resocializacijo na podlagi tega vzgojnega ukrepa. Razen tega pa nam bodo nadaljnje raziskave pokazale tudi pomanjkljivosti v metodiki, ki se jo poslužujejo organi socialnega varstva pri opravljanju strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

Sodišča nadzirajo izvrševanje tega vzgojnega ukrepa tako, da zahtevajo od centrov za socialno delo oziroma od občinskega upravnega organa za socialno varstvo občasna poročila o mladoletnikovem vedenju. Le malo skrbstvenih organov pošilja poročila v določenih rokih.

Če opravljajo strožje nadzorstvo prostovoljni sodelavci - patronažerji -, se ponekod v praksi pojavlja problem, kdo naj daje poročila sodiščem: ali patronažerji ali skrbstveni organ. Obstaja mnenje, da bi morali sodišču poročati prostovoljni sodelavci neposredno, češ da bi lahko postregli z več podatki o procesu resocializacije. Ker pa morajo prostovoljni sodelavci poročati skrbstvenemu organu, je brez podlage bojazen, da bi lahko bila poročila skrbstvenega organa slabša od poročil patronažerjev.

V Sloveniji nekateri sodniki za mladoletnike obiskujejo skrbstvene organe in neposredno nadzirajo izvrševanje vzgojnega ukre-

pa. Na sodiščih za mladoletnike, kjer so zaposleni socialni delavci, spada v pristojnost socialnih delavcev tudi nadzorstvo nad izvrševanjem vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva.

O učinkovitosti tega vzgojnega ukrepa ne moremo reči nič določnejšega, ker v tem pogledu pri nas še ni bilo raziskav. v Sloveniji poteka takšna raziskava, vendar bodo rezultati znani šele leta 1968. x

Kljub pomanjkljivostim v izvrševanju tega vzgojnega ukrepa pa prevladuje mnenje, da more biti ukrep zelo uspešen. Ta ukrep je toliko bolj uspešen, kolikor se uporablja predvsem za prikladne mladoletnike, kar pa je treba ugotoviti z vsestranskim opazovanjem mladoletnika. Ko je to opravljeno, pa je treba izvrševanje ukrepa zaupati strokovni in zlasti požrtvovalni osebi.

Oddaja v vzgojni zavod

Ta vzgojni ukrep je po pogostnosti uporabe od leta 1961 dalje na petem mestu, takoj za uporabo ukrepa oddaje v vzgojni popboljševalni dom. Po kazenskem zakoniku lahko sodišče odda mladoletnika v splošni vzgojni zavod. Zakonodajalec je z izrazom "splošni vzgojni zavod" hotel zajeti zlasti dijaške domove, internate strokovnih in drugih šol ter domove učencev v gospodarstvu. V praksi pa s splošnim vzgojnim zavodom razumejo skoraj izključno samo vzgojne zavode, v katerih se vzgaja vzgojno zamenarjena mladina oziroma mladina z motnjami v vedenju ali v osebnosti.

Omenjeno prakso opravičujejo s tem, da glede na oportunitetno načelo pri preganjanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj pridejo pred sodišča le mladoletniki, ki se zaradi visoke stopnje svoje motenosti ne morejo vzgajati v dijaških domovih, v internatih ali v domovih učencev v gospodarstvu. Razen tega tudi navajajo, da se v te zavode sprejemajo mladoletniki le v začetku šolskega leta in da se med letom zaradi zasedenih kapacitet ne morejo sprejemati drugi mladoletniki. Postavlja se tudi vprašanje, ali se ta vzgojni ukrep lahko izvršuje v dijaškem domu ali v internatu, kjer pride en vzgojitelj na 50 do 60 gojencev, in ali more ta vzgojitelj sploh posvetiti posebno pozornost mladoletnemu storilcu kaznivega dejanja.

Če primerjamo pogostnost uporabe tega vzgojnega ukrepa z uporabo vseh drugih kazenskih sankcij zoper mladoletnike po posameznih republikah, se pokaže, da uporaba oddaje v vzgojni zavod

x Glej objavljeno raziskavo Inštituta za kriminologijo "Analiza in uspešnost izvajanja vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa", Publikacija št.14, Ljubljana 1969; raziskavo je vodil dr.B.Skaberne, Opomba Č.M.

raste na Hrvaškem, v Makedoniji, v Sloveniji in v Srbiji. Delno je ta pojav v zvezi tudi s kapacitetami vzgojnih zavodov za mladoletnike in mladoletnice od 14. do 18. leta v posameznih republikah.

Vzgajanje mladoletnikov v vzgojnih zavodih se opravlja z individualnim in skupinskim delom. O delu vzgojnih zavodov lahko dajemo le splošne ocene, ki jih ni mogoče podpreti z objektivnimi podatki. To pa zaradi naslednjih dveh temeljnih razlogov:

1. Niti zavodi pa tudi ne socialne službe posameznih republik ne vodijo sistematične evidence o nadaljnjem razvoju gojencev po odpustu iz zavodov.
2. Pedagoško - prosvetna služba bi morala razen drugih nalog opravljati tudi sistematično nadzorstvo nad delom vzgojnih zavodov.

Fragmentarne ugotovitve različnih služb in komisij nam ne dovoljuje, da bi bili lahko zadovoljni z rezultati vzgojno-izobraževalnega dela v vzgojnih zavodih. Se več, ugotovitve teh služb celo nakazujejo, da so nekateri vzgojni zavodi v resni razvojni krizi in da jim je neogibno potrebna večja družbena skrb ter močnejša podpora družbene skupnosti.

Najpomembnejši vzroki za nezadovoljivo stanje v vzgojnih zavodih so med drugim naslednji:

Lokacija mnogih vzgojnih zavodov ne ustreza. Narekovala jo je potreba, pa tudi prostori, ki so bili na voljo.

Materialni pogoji za delo so v mnogih zavodih zelo neugodni.

Kadrovska struktura v vzgojnih zavodih ni dobra. To velja tako za vzgojno osebje kot tudi za mojstre.

Zaradi težkega dela v teh zavodih nastaja tudi velika fluktuacija zaposlenega osebja, pa so zato zelo redki tisti, ki dalj časa ostanejo v vzgojnih zavodih.

Do nedavnega je za dopolnilno izobrazbo zaposlenega osebja v vzgojnih zavodih skrbelo le društvo defektologov, ki je organiziralo različne seminarje. Toda tudi ti seminarji niso zadovoljevali. Specialno šolanje osebja za vzgojne zavode se je pri nas šele začelo.

V zvezi z vzgojnim osebjem je treba še posebej poudariti, da so v naših vzgojnih zavodih razen pedagoške službe še vse premalo izdelane ostale strokovne službe. Gre za psihološko in socialno službo, brez katerih ne bi smel biti noben vzgojni zavod.

Ob vseh ugotovitvah glede osebja pa moramo vendarle poudariti,

da imamo v nekaterih vzgojnih zavodih tudi posameznike, ki so se z veliko odgovornostjo in ljubeznijo posvetili svojemu ne-lahkemu delu, zlasti če upoštevamo tudi težavne razmere, v katerih delajo.

Neke nejasnosti obstajajo tudi glede ustanoviteljstva vzgojnih zavodov. Tudi financiranje ni urejeno tako, da bi zadovoljevalo potrebe vzgojnih zavodov. Na financiranje se navezujejo tudi investicije, ki so glede na gospodarsko reformo skoraj povsem splahnele, da na nove zavode in na diferenciacijo vzgojnih zavodov sploh misliti ne moremo.

Zakonik o kazenskem postopku določa, da sodišče nadzoruje izvajanje tega vzgojnega ukrepa. Zavodske uprave so zato dolžne, da vsakih šest mesecev poročajo o uspehih prevzgojanja mladoletnega storilca kaznivih dejanj. Zakonik tudi pooblašča sodnike za mladoletnike, da obiščejo mladoletnika v vzgojnem zavodu. Poudariti je treba, da nepošiljanje rednih poročil vzgojnih zavodov po eni strani otežuje spremljanje izvrševanja vzgojnega ukrepa, po drugi strani pa onemogoča oceno stopnje prevzgojenosti, ki je potrebna zato, da se mladoletnik ne bi zadrževal v vzgojnem zavodu, če za to ni več potrebe.

Iz razgovorov z direktorji različnih vzgojnih zavodov v državi mi je znano, da prav malo sodnikov obiskuje mladoletnike v vzgojnih zavodih. Imamo tudi sodnike za mladoletnike, ki sploh še niso bili v nobenem vzgojnem zavodu. Razumljivo je, da takšni sodniki ne morejo imeti nobene predstave o vzgojnih zavodih in zato nas ne preseneča, da nekateri tovrstni ukrepi tudi iz tega razloga niso ustrezno izrečeni.

Oddaja v vzgojni poboljševalni dom

Ta vzgojni ukrep zavzema po pogostnosti uporabe četrto mesto. Ob primerjavi števila mladoletnikov, ki so jim sodišča izrekla ta vzgojni ukrep, s številom mladoletnikov, ki so jim sodišča izrekla druge vzgojne ukrepe ali kazni mladoletniškega zapora vidimo, da uporaba omenjenega vzgojnega ukrepa pada v vseh republikah.

V SR Sloveniji je bil leta 1951 usposobljen vzgojno poboljševalni dom v Radečah pri Zidanem mostu s kapaciteto 100 gojencev in 30 gojenk.

V nekaterih republikah so starši dolžni prispevati k stroškom za oskrbovanje mladoletnika v teh domovih. Pri izreku zavodskega ukrepa je sodišče dolžno določiti tudi vsoto, ki so jo starši po svojih premoženjskih razmerah dolžni prispevati za mladoletnika v domu. Ostanek krijejo v nekaterih republikah (npr. v Sloveniji) občine. Ta rešitev je bila nujna, ker so občine zanemarile

svoje preventivne dolžnosti, ko so se vsi oskrbni stroški krili iz proračunskih sredstev republike. Občina namreč ni oddala motečega mladoletnika pravočasno v vzgojni zavod, ker bi morala sama kriti oskrbne stroške, marveč je čakala, da je mladoletnik storil kaznivo dejanje in da bi ga zato sodišče oddalo v vzgojni poboljševalni dom, kjer občini ni bilo treba plačevati stroškov mladoletnikove oskrbe.

V Sloveniji z novim financiranjem vzgojnih poboljševalnih domov ni težav. Pojavila pa sta se naslednja problema:

- kdo naj plača oskrbne stroške za gojence, ki nimajo stalnega bivališča, in

- kdo naj plača oskrbne stroške za gojence, ki imajo stalno bivališče zunaj območja SR Slovenije.

Mladoletniki prebijejo praviloma prvih 30 dni v sprejemnem oddelku. Tu opravijo observacijo različni strokovnjaki: psihiater, psiholog, pedagog, zdravnik in socialni delavec. Z ekipnim delom skušajo vsi ti strokovnjaki ugotoviti sposobnosti in interese mladoletnika zaradi njegove zaposlitve in šolanja kot tudi njegovo celotno osebnost zaradi določitve tretmana.

Vsak vzgojni poboljševalni dom po svoje oblikuje skupine mladoletnikov. V Radečah so gojenci razvrščeni v deset skupin, in sicer:

- v prvo: mlajši, telesno šibkejši gojenci, ki nimajo hujših vedenjskih in osebnostnih motenj; ta skupina je osnovana predvsem zaradi varnosti pred negativnimi vplivi in agresijo starejših in prob-lematičnih gojencev;
- v drugo: mlajši gojenci z nevrotičnimi motnjami;
- v tretjo: starejši gojenci s hujšo nevrotično strukturo osebnosti;
- v četrto: gojenci, ki so intelektualno manj razviti;
- v peto: razmeroma urejeni gojenci, katerih delinkventno obnašanje pomeni odziv vplivom okolice;
- v šesto: gojenci s hujšimi asocialnimi in antisocialnimi odkloni, ki že kažejo psihopatsko devrirano osebnost;
- v sedmo: okoreli gojenci z utrjenimi odkloni v disciplini;
- v osmo: manj problematične gojenke;
- v deveto: gojenke brez določenih diagnoz in
- v deseto: gojenci, ki s svojimi negativnimi nagrami zelo slabo vplivajo na druge gojence; takšna skupina obstaja tudi za gojenke; obe ti skupini nista stalni in sta tudi razmeroma majhni.

Prevzgoja mladoletnikov se opravlja z individualnim in skupinskim delom tako kot v vzgojnih zavodih. Delo v šoli in na delovnih mestih omogoča organizirano, načrtno, sistematično in stalno vplivanje na mladoletnika, da bi se v njem izoblikovale pozitivne lastnosti in navade.

Povprečno trajanje prevzgoje je v posameznih vzgojnih poboljševalnih domovih različno, vendar razlike niso velike.

V nadaljnjem navajam še nekaj problemov, ki otežujejo delo v vzgojnih poboljševalnih domovih.

V vzgojne poboljševalne domove prihaja zelo raznotera populacija mladoletnikov. Razlog za tako heterogeno populacijo v vzgojnih poboljševalnih domovih je predvsem v tem, da se v kazenskem postopku premalo vestno ugotavlja struktura osebnosti. Večkrat pa se tudi zgodi, da sodišča zavestno oddajajo duševno prizadetega mladoletnika v vzgojni poboljševalni dom, ker ga ne morejo pustiti na prostosti in ker jim ob pomanjkanju ustrezno specializiranih zavodov tudi ne preostaja kaj drugega. Tudi dejstvo, da so v vzgojnih poboljševalnih domovih gojenci v starosti od 14. do 23. leta, povzroča določene težave na vseh področjih prevzgojnega postopka. Zelo različna šolska izobrazba gojencev povzroča spet posebne probleme. Posebno poglavje pomenijo gojenci, ki so že bili v različnih vzgojnih zavodih, tako imenovani "domski veterani".

Tudi koedukacija je v vzgojnih poboljševalnih domovih v Kruševcu in v Radečah poseben problem. Ne moremo zanikati, da ima skupno vzgajanje fantov in deklet svoje dobre strani. Zelo neugodno pa je dejstvo, da je v obeh domovih mnogo večje število fantov, kot pa deklet.

Nekaj težav, ki smo jih prikazali že pri vzgojnih zavodih, velja tudi za vzgojne poboljševalne domove. To velja zlasti za nepravilno lokacijo vzgojnih poboljševalnih domov, za kadrovska vprašanja in materialne razmere.

Že večkrat omenjena beograjska raziskava o zavodskih vzgojnih ukrepih je ugotovila, da vzgojni poboljševalni domovi mnogo bolje izpolnjujejo zakonsko obveznost glede poročanja sodišču o uspehih prevzgojanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj kot pa vzgojni zavodi. Iz poročil vzgojnih poboljševalnih domov je razvidno, da sodniki za mladoletnike bolj pogosto obiskujejo gojence v teh domovih kot pa v vzgojnih zavodih. Po mnenju osebja so taki obiski zelo koristni in pozitivno vplivajo na gojence.

O učinkovitosti tega vzgojnega ukrepa ne morem reči nič zanesljivega. Problem je pri nas raziskoval le dr. Matija Golob. Z longitudinalno študijo je zajel 443 izmed 619 bivših gojencev,

ki so bili od 1. januarja 1952 do 30. junija 1959 v vzgojnem poboljševalnem domu v Radečah. V svoji raziskavi (leta 1960) je ugotovil, da se samo 174 ali 39 % bivših gojencev ni ponovno pojavilo pred pravosodnimi organi. 209 ali 48 % je bilo povratnikov, 60 ali 13 % pa je bilo v "nevarnem stanju".

Oddaja v zavod za defektne mladoletnike

Sodišča uporabljajo ta vzgojni ukrep zelo redko. V Jugoslaviji delež uporabe tega vzgojnega ukrepa ne dosega niti pol odstotka. Razmeroma največ teh vzgojnih ukrepov izrekajo sodišča na Hrvaškem.

V Jugoslaviji nima nobena republika posebnega zavoda za defektne mladoletne storilce kaznivih dejanj. Za tovrstne mladoletnike tudi ni kakšnega zveznega zavoda. Zato je velik problem oddati delinkventnega defektnega mladoletnika v katerikoli izmed obstoječih zavodov za defektno mladino. Temeljni razlog je v tem, ker je zelo malo zavodov za poklicno usposabljanje duševno prizadetih mladoletnikov od 14. do 18. leta.

Kandidatov za te zavode je med mladoletnimi storilci kaznivih dejanj precej. Zaradi pomanjkanja specialnih zavodov oddajajo s sodišča duševno defektne delinkventne mladoletnike v vzgojne zavode ali v vzgojne poboljševalne domove. V teh zavodih in domovih pa pomenijo poseben problem.

Namesto vzgojnega ukrepa oddaje v zavod za defektne mladoletnike bi bil morda včasih primernejši varnostni ukrep oddaje v zavod za varstvo in zdravljenje. To bi vsekakor prišlo v poštev, če bi obstajali vsi pogoji za izrek takšnega varnostnega ukrepa.

Mladoletniški zapor

Primerjajoč število mladoletnikov, ki so jim sodišča v Jugoslaviji v navedenem razdobju izrekla vzgojne ukrepe, s številom kaznovanih mladoletnikov, vidimo, da je v vseh republikah upadel delež mladoletnikov, ki so jim sodišča izrekla kazen mladoletniškega zapora.

Ti podatki tudi potrjujejo, da jugoslovanska sodišča po zakonodajalčevi intenciji kaznujejo mladoletnike le izjemoma. Pri tem pa obstaja mnenje, zlasti med osebjem v vzgojnih poboljševalnih domovih, da sodišča to kazensko sankcijo vendarle ne uporabljajo v zadostni meri.

Mladoletniki iz Slovenije se pošiljajo v kazenski poboljševalni dom za mladoletnike v Celju.

Nimamo nobenih podatkov, po katerih bi lahko presojali učinkovitost kazni mladoletniškega zapora.

Pomoč mladoletnikom pri odpustu iz zavodov

Če hočemo doseči čim boljše resocializacijo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ki so jim sodišča izrekla zavodske vzgojne ukrepe ali kazen mladoletniškega zapora, moramo posvetiti posebno skrb tudi tretji fazi njihove rehabilitacije. Gre za skrb ob privajanju mladoletnika rednemu življenju v človeški skupnosti po končanem zavodskem tretmanu in za skrb, kako bo mladoletnik po prihodu iz vzgojnega zavoda, vzgojnega pobiljševalnega doma ali kazenskega pobiljševalnega doma sprejelo njegovo okolje. Pri nas naj bi to skrb imeli organi socialnega varstva. Ta skrb za mladoletnike se v Jugoslaviji še ni razvila tako, kot bi bilo potrebno.

Tudi nekateri sodniki za mladoletnike, ki odločajo o odpustu mladoletnikov iz različnih zavodov, se premalo zanimajo za to, kako bo mladoletnik živel po odpustu iz zavoda. Menim, da bi morali sodniki zlasti tam, kjer je slabo razvita socialna služba, skupaj s posameznimi zavodi poskrbeti za učinkovito pomoč mladoletniku po odpustu iz zavoda.

Razen tega so vzgojni zavodi, vzgojni pobiljševalni domovi in kazenski pobiljševalni domovi za mladoletnike dolžni, da pomoč pripravijo pravočasno pred odpustom iz zavoda. Nekateri zavodi si v tej smeri dosti prizadevajo, vendar je uspeh njihovega prizadevanja odvisen največkrat od razvitosti in moči službe socialnega varstva v občini, kjer ima mladoletnik stalno prebivališče.

Pri pomoči mladoletnikom po odpustu iz zavodov se pojavljajo veliki problemi glede njihove zaposlitve.

Končno moram omeniti tudi nepravilno stališče, ki ga neredko zavzame okolje proti odpuščenemu mladoletniku. V tem pogledu nas čaka še mnogo kulturno prosvetnega dela, da bi se spremenila miselnost ljudi, ki se nepravilno obnašajo proti bivšim gojencem.

Čeprav je bila pomoč mladoletnikom po odpustu iz različnih zavodov na splošno pomanjkljiva, vendarle ne moremo zanikati, da bi takšne skrbi in pomoči v posameznih primerih ne bilo. Ker pa je še zelo posamična stihijna in ne dovolj sistematično organizirana, z njo ne moremo biti zadovoljni. Če bi se v tem pogledu po priporočilih republiških skupščin več storilo, bi to ugodno vplivalo tudi na učinkovitost zavodskih vzgojnih ukrepov in kazni mladoletniškega zapora.

Varnostni ukrepi proti mladoletnikom

Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj so sodišča izrekla malo varnostnih ukrepov. Kakšne varnostne ukrepe so sodišča izrekla, nismo mogli ugotoviti. Ker nismo mogli zbrati nobenih podatkov o tovrstnih varnostnih ukrepih, tudi ne moremo nič povedati o njihovem izvrševanju in o njihovi učinkovitosti. Zato bi bila potrebna posebna raziskava.

Sklepna izvajanja

Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj je mogoče izreči učinkovito kazensko sankcijo le tedaj, če je sodišče kar najbolj spoznalo osebnost in okolje, v katerem je živel. Predvsem se sodišča lahko poslužujejo izvensodnih služb zaradi socialne ankete in medikopsiholoških preiskav mladoletnikove osebnosti. Socialne ankete opravljajo pri nas skrbstveni organi. Če je potrebno opazovati mladoletnika v stacionarju, se to v Sloveniji opravlja najpogosteje v prehodnih mladinskih domovih (v ostalih republikah v "prihvatilišnih").

Študija beograjskega inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja o uporabi vzgojnih ukrepov proti mladoletnikom daje precej vpogleda v to, kako se sodišča pri izrekanju vzgojnih ukrepov poslužujejo socialnih anket in medikopsiholoških preiskav mladoletnikove osebnosti. Od 624 mladoletnikov iz vse države, ki jih je zajela raziskava, je bila socialna anketa opravljena po izvensodnih službah v 81,9 % primerov.

Ugotovitve beograjske raziskave glede medikopsiholoških preiskav mladoletnikove osebnosti so drugačne. Pri 624 mladoletnih storilcih kaznivih dejanj je ugotovila medikopsihološke preiskave le pri 25,8 % mladoletnikov. To se pravi, da so sodišča uporabljala medikopsihološke preiskave skoraj trikrat manj kot socialno anketo.

Če izhajamo s stališča, da je individualizacija kazenske sankcije kategorični imperativ vsake realistične in humane kaznovalne politike, tedaj ne more biti opravičila za neuporabo medikopsihološke preiskave mladoletnika v vseh tistih primerih, ko so podane možnosti, da se lahko izvede. Brez tega načela ne moremo računati na učinkovitost izrečene kazenske sankcije proti mladoletniku.

Izvrševanje izrečenih kazenskih sankcij proti mladoletnikom je drugo temeljno vprašanje, od katerega je odvisna učinkovitost samih ukrepov. V tem pogledu obstajajo pri nas razmeroma velike pomanjkljivosti v institucijah, ki jim je zaupana naloga skrbeti

za izvrševanje kazenskih sankcij. Tu pa moramo predvsem postaviti vprašanje, ali je naša družba tem institucijam ustvarila pogoje, da bi lahko zadovoljivo izpolnjevale svoje naloge. Vprašanje je treba zastaviti tistim, ki zatrjujejo, da je mladinska kriminaliteta narasla zaradi našega humanega postopka z mladoletnim storilcem kaznivih dejanj po noveli kazenskega zakonika iz leta 1959. Zanimali bi obstoječe stanje, če bi na to vprašanje odgovorili pozitivno.

Predvsem mislim na službo socialnega skrbstva, ki ima v politiki preprečevanja kriminalitete nasploh in mladinske kriminalitete posebej zelo veliko splošno in specialno preventivno nalogo. Naši službi socialnega varstva se na vseh ravneh (v delovnih organizacijah in v družbeno-političnih skupnostih) posveča premalo pozornosti. Po hitrosti razvoja zaostaja ta služba krepko za ostalim družbenim razvojem.

Če bomo hoteli doseči večje uspehe v izvrševanju vzgojnih ukrepov, bo treba predvsem kadrovsko okrepiti službo socialnega varstva v občinah. Ob tem pa si bo treba prizadevati tudi za dobro organizacijo socialnega varstva v občini, kjer se manifestirajo vsi socialni problemi. V naši praksi se je kot zelo dobro izkazalo osredotočenje in povezovanje vseh področij socialnega dela v občini v centrih za socialno delo. Mnogi pravosodni organi ugotavljajo v svojih poročilih velike razlike v strokovnem delu centrov za socialno delo ob primerjavi z delom skrbstvenih organov v okviru občinske uprave. Zaradi tega bi bilo treba to organizacijsko obliko službe socialnega varstva čimbolj pospeševati, izpopolnjevati in tudi zakonsko utrditi.

Glede na prikazane pomanjkljivosti v naših vzgojnih zavodih in vzgojnih poboljševalnih domovih, ki so v mnogočem vendarle subjektivne narave, bo treba posvetiti prav posebno pozornost izobraževanju osebja, ki dela v teh zavodih. Pri tem pa bo nujno potrebno tudi naše raziskovalno delo usmeriti v pestro problematiko prevzgojnih zavodov in ga še prav posebej posvetiti metodam prevzganja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.

Bili bi enostranski, če ne bi poudarili, da je treba več pozornosti posvetiti tudi osebam, ki se določajo za sodnike za mladoletnike. Tudi ti še niso zadostno podkovani za svoje delo. Najbrž bi bilo potrebno, da bi se dodatna izobrazba sodnikov za mladoletnike in socialnih delavcev morala uskladiti in enotno usmerjati.

Vzporedno s skrbjo za kadre v službi socialnega varstva in v prevzgojnih zavodih se bodo morali izboljšati tudi materialni pogoji za delo osebja, ki jim je zaupano izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike. Tu mislimo za zavodske stavbe, delov-

ne prostore, opremo, prevozna sredstva itd. in ne nazadnje tudi na finančno situacijo.

Zlasti moramo poudariti znanstveno raziskovalno delo kot sredstvo, ki naj izboljša izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike. Kljub mnogim raziskavam na področju mladinske kriminalitete je po svetu zelo malo raziskav, ki bi ocenjevale učinkovitost izvrševanja posameznih sankcij za mladoletnike in preverile njihovo uspešnost. Še manj je raziskav o oceni celotnega sistema ukrepov, ki se uporabljajo v boju proti mladinski kriminaliteti. Ob tej ugotovitvi je treba poudariti dejstvo, da predstavljajo take raziskave največje težave za znanstvene institucije. Doslej še niso bile izdelane zanesljive metode, s katerimi bi lahko ocenjevali učinkovitost posameznih vzgojnih ali drugih ukrepov zoper mladoletne storilce kaznivih dejanj.

Pri nas smo z raziskovalnim delom na tem področju šele začeli. Res je, da še nismo napravili veliko, vendar pa nas veseli, da smo že pri pisanju tega sestavka lahko prikazali vsaj nekatere, čeprav skromne dosežke naših raziskovanj.

Zavedamo se, da nas čaka na tem področju še mnogo dela. To delo bomo opravili tem rajši, čimbolj se bodo dosežki raziskav tudi v resnici uporabljali v praksi. S tem bomo prispevali k izboljšanju dela za resocializacijo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj in za prevencijo v boju zoper kriminaliteto.

(Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 3-4/1967)

KRIMINALITETA IN OBRAVNAVANJE MLAJŠIH POLNOLETNIH OSEB V SR SLOVENIJI

Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani je aprila 1966 dokončal raziskavo o kriminaliteti in obravnavanju mlajših polnoletnih oseb v Sloveniji. Raziskavo je vodil dr. Bronislav Skaberne, sodelovali pa so: dr. Katja Vodopivec, Vinko Skalar in Boris Uderman.

Namen raziskave

Zakon o spremembah in dopolnitvah kazenskega zakonika z dne 30. junija 1959 (Ur.l. SFRJ 30-559/59) je uvedel v jugoslovansko kazensko pravo novo skupino storilcev kaznivih dejanj - mlajše polnoletnike. To so osebe, ki so storile kaznivo dejanje po dopolnjeni polnoletnosti pa do 21. leta starosti. V jugoslovansko kazensko pravo je bila ta skupina storilcev kaznivih dejanj uvedena po tujih vzorih. V literaturi se utemeljuje z biopsihološkimi, socialnimi in kriminalnopolitičnimi razlogi. V Jugoslaviji ta skupina storilcev ni bila še nikoli posebej raziskana, če iz-
vzamemo nekaj empiričnih podatkov o obsojencih v starosti od 18. do 25. leta v kazenskem poboljševalnem domu na Rabu, ki jih je v svoji disertaciji "Položaj mladjih punoletnika u krivičnom pravu" (Beograd 1963) navedel dr. Ljubiša Lazarević.

Ker sodišča zelo malo upoštevajo pravno ureditev položaja te skupine storilcev kaznivih dejanj in ker tudi zelo malo vemo o njihovih posebnostih, se je Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani odločil izvesti raziskavo o kriminaliteti in psiholoških značilnostih mlajših polnoletnih v Sloveniji.

Raziskovalne metode

Za uvod v raziskavo smo podali zgodovinski razvoj kazenskega prava za mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj s prikazom pravne ureditve položaja te skupine v Franciji, Italiji, Avstriji, Braziliji, Grčiji, Svici, Zahodni Nemčiji, na Norveškem, Finskem, Švedskem ter v Angliji in na Portugalskem, kot tudi pregled zakonskih načrtov Belgije, Francije, Poljske, Švice in Zahodne Nemčije.

Na podlagi statističnih listov za polnoletne osebe (obrazec SK-11), ki jih sodišča po končnih odredbah ob pravnomočnosti sodb pošiljajo zavodu SRS za statistiko, so v raziskavi prikazani osnovni podatki o mlajših polnoletnih (spol, narodnost, stan, starost, izobrazba, poklic, kraj storitve kaznivega dejanja) slovenske narodnosti, njihova kriminaliteta in to, kako

so jih obravnavala sodišča. Obdelani so statistični listi za petletno obdobje od leta 1960 do 1964.

Psihosocialne posebnosti mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj so raziskovalci ugotavljali po psihološki in socialni analizi skupine 47 mladoletnih in 59 mlajših polnoletnih, ki so bili decembra 1964. leta v vzgojnem počoljševalnem domu v Radečah in v mladoletniškem zaporu v Celju.

Naposled je bila izvedena še posebna anketa po sodiščih, da bi ugotovili, kateri sodniki (sodnik za mladoletnike, sodnik, ki sodi odrasle osebe ali poseben sodnik) obravnavajo mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj pri posameznih sodiščih.

Razvoj kazenskega prava za mlajše polnoletne

Tuje kriminološke raziskave so pokazale, da obstajajo določene posebnosti v duševni in moralni zrelosti mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj. To resnico čedalje bolj upoštevajo kazenske zakonodaje različnih držav.

V nekaterih državah odseva posebni položaj mlajših polnoletnih le pri izvrševanju kazenskih sankcij (Francija, Italija, Avstrija). V drugih državah uporabljajo za mlajše polnoletne pravo za polnoletne storilce kaznivih dejanj, vendar je predvidena možnost omiliti kazni bodisi glede na vrsto ali glede na trajanje (Brazilija, Grčija, Svica). V nekaterih državah se za mlajše polnoletne načelno uporablja kazensko pravo za odrasle, izjemoma pa se lahko uporablja kazensko pravo za mladoletnike (Norveška, Zvezna republika Nemčija, Jugoslavija). V nekaterih državah načeloma uporabljajo kazensko pravo za mladoletnike in izjemoma pravo za polnoletne storilce kaznivih dejanj (Danska, Finska, Velika Britanija, Portugalska). Naposled se kažejo tudi prizadevanja, da bi za mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj ustvarili poseben kazenski režim (Nizozemska, Švedska).

Čim mlajša je kazenska zakonodaja, tem bolj se uporabljajo kazenskopravni predpisi za mladoletnike za višje starostne letnike storilcev, ali pa se skuša za te osebe ustvariti poseben kazenskopravni režim, ki se razlikuje od kazenskopravnega režima za odrasle. Pri tem se skušajo zakonodajalci zlasti izogniti neugodnim posledicam kratkotrajnega odvzema prostosti. S tako ureditvijo položaja mlajših polnoletnih v kazenski zakonodaji zakonodajalci priznavajo, da gre pri veliki večini storilcev te skupine za osebe, ki jih je treba smotrno voditi in usmerjati. Če pa se šele pri izvrševanju mladoletniške sankcije ugotovi, da mlajšega polnoletnega storilca ni mogoče obravnavati tako kot mladoletnika, predvidevajo nekatere države take korek-

cije v penitenciarnem sistemu, da nekatere mlajše polnoletnike premestijo v kazenske zavode za odrasle.

Kriminaliteta mlajših polnoletnih

Statistični podatki kažejo, da je bilo v letih 1960 do konca leta 1964 v Sloveniji obsojenih (zaradi poenostavitve imenujemo kot "obsojene" tudi mladoletnike, za katere je sodišče izreklo vzgojni ukrep) naslednje število storilcev kaznivih dejanj vseh treh kategorij:

	Mladoletniki	Mlajši polnoletniki	Drugi polnoletni
1960	495	1174	9421
1961	500	1200	8769
1962	507	1357	9049
1963	592	1451	9405
1964	688	1192	7990

Do leta 1963 se je v Sloveniji vsako leto povečalo število obsojenih mlajših polnoletnih oseb. To izhaja še očitneje iz kriminalitetnih števil.

Skupina mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj bi bila verjetno še večja, če fantje po 20. letu starosti ne bi bili poklicani na odslužitev kadrovskega roka. Medtem, ko predstavljajo storilci kaznivih dejanj v starosti do 20 let tri četrtine obsojenih mlajših polnoletnikov, pa ne dosežejo storilci v starosti od 20. do 21. leta niti četrtine, marveč povprečno le 22,8 %. Služenje kadrovskega roka v JLA je verjetno eden izmed vzrokov, da je sorazmerno najmanj obsojenih storilcev kaznivih dejanj starih od 20 do 21. let.

Že z avoljo kvantitete je treba tej skupini posvetiti posebno pozornost.

Sodišča v Sloveniji so v opazovanem petletnem obdobju obsojila letno povprečno 1253 mlajših polnoletnih oseb. Od tega je bilo 1057 ali 84,2 % moških in 196 ali 15,8 % žensk. Med moškimi je bilo obsojenih letno povprečno 880 mlajših polnoletnih slovenske narodnosti in 177 drugih jugoslovanskih, manjšinskih in nejugoslovanskih narodnosti. Zaradi večje homogenosti gradiva se je nadaljnja raziskava omejila le na mlajše polnoletne slovenske narodnosti. Okoli 95 % mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj slovenske narodnosti je samskih.

Obsojeni mlajši polnoletni v veliki večini (61,7 %) niso dokončali osemletke, 15,4 % jih ima le dokončano osemletko, 22,5 % pa jih ima več kot dokončano osemletko. Brez izobrazbe je bilo le 20 ali 0,4 % mlajših polnoletnih.

Skoraj tri četrtine (70,5 %) obsojenih mlajših polnoletnikov je storilo kaznivo dejanje na območju občine svojega prebivališča. Avtohtonost mlajših polnoletnikov je torej zelo velika. Ker je večina mlajših polnoletnih storilcev samskih (95 %) in ker je tako visok odstotek storil kaznivo dejanje na območju občine svojega prebivališča, lahko sklepamo, da mlajši polnoletniki ob storitvi kaznivega dejanja še niso osamosvojeni in da so živeli v veliki večini v družinah svojih staršev. Okoliščina, da so mlajši polnoletni storilci kaznivih dejanj po večini še samski in da še niso samostojno družbeno integrirani, to je, da se nasproti družini še niso osamosvojili, jih sociološko približuje skupini mladoletnikov.

Struktura kaznivih dejanj kaže, da so mlajši polnoletniki slovenske narodnosti v petletnem obdobju storili največ premoženjskih kaznivih dejanj (47,2 %) in med temi zlasti tatvin vseh treh (navadno po čl. 249 KZ, veliko po čl. 250 KZ in majhno po čl. 259 KZ) vrst (37 %), kaznivih dejanj zoper življenje in telo (23,2%), zlasti lahkih telesnih poškodb (13,8 %), kaznivih dejanj v prometu (8,5 %) in kaznivo dejanje prepovedanega prehoda čez državno mejo (7 %). Na ta kazniva dejanja pride torej skupno 85,9 % vseh kaznivih dejanj, ki so jih v petih letih storili mlajši polnoletni slovenske narodnosti.

V opazovanem petletnem obdobju je premoženjska kazniva dejanja storilo dobre tri četrtine mladoletnikov, polovico mlajših polnoletnikov in le dobro četrtino polnoletnih oseb. Delež kaznivih dejanj zoper premoženje nasproti vsem kaznivim dejanjem v določenem starostnem obdobju prikazuje položaj človeka v družbi. Mladoletniki npr. še niso tako vsestransko vključeni v širše družbene odnose kot polnoletne osebe. Med njimi je sorazmerno manj oseb v delovnem razmerju, nimajo še odgovornejših položajev na delovnih mestih, so še brez svojih motornih vozil, nimajo še svoje družine in tudi možnosti za konflikte z ljudmi iz različnih družbenih skupin so manjše. Zato je kriminaliteta v obdobju mladostnosti po vrstah kaznivih dejanj manj deficitarna, z višjo starostjo pa postaja čedalje bolj raznolična do obdobja, ko se začneja človekova družbena dejavnost zopet zoževati. Zato se v obdobju mladostnosti kopiči kriminaliteta ob preprostejših vrstah kaznivih dejanj, zlasti ob kaznivih dejanjih zoper premoženje, medtem ko s starostjo naraščajo deleži drugih kaznivih dejanj.

Pri vseh treh skupinah so kazniva dejanja zoper življenje in telo na drugem mestu.

Nasproti premoženjskim kaznivim dejanjem so deleži kaznivih dejanj zoper življenje in telo iz XII. pogl. kazenskega zakona občutno manjši. Če pa primerjamo odnose med deleži vseh treh skupin storilcev premoženjskih kaznivih dejanj z odnosi teh deležev pri kaznivih dejanjih zoper življenje in telo, tedaj vidimo, da so ti odnosi pri slednji vrsti kaznivih dejanj obratni. Medtem, ko je bilo storilcev premoženjskih kaznivih dejanj sorazmeroma največ v skupini mladoletnikov, je največ storilcev kaznivih dejanj zoper življenje in telo v skupini polnoletnih oseb, to je med osebami, ki stopajo v vsestranske medosebne odnose, iz katerih izhaja več konfliktov.

Pri mlajših polnoletnih in pri polnoletnih osebah so po pogostosti kazniva dejanja, storjena v prometu po čl. 271 in 273 KZ, na tretjem mestu.

Delež polnoletnih oseb je pri teh kaznivih dejanjih še enkrat večji kot delež mlajših polnoletnih. To je glede na razlike v starostnih obdobjih razumljivo, saj je med osebami, starimi nad 21 let, nedvomno sorazmeroma več ljudi, ki imajo vozila in vozniška dovoljenja, kot pa med osebami v starosti od 18. do 21. leta.

Pri mladoletnikih je na tretjem mestu kaznivo dejanje prepovedanega prehoda čez državno mejo po čl. 303 KZ. V vseh petih letih so sodišča v Sloveniji izrekla kazenske sankcije proti 84 mladoletnim storilcem tega kaznivega dejanja ali 3 %. To kaznivo dejanje je značilno za mladoletnike, saj se v njem zrcalijo njihove avanturistične težnje.

Na četrtem mestu so pri vseh treh skupinah storilcev različne vrste kaznivih dejanj.

Obravnavanje mlajših polnoletnih pred sodišči

V vsem opazovanem petletnem obdobju so sodišča 54,8 % mlajših polnoletnih obsodila pogojno. Pri različnih vrstah kaznivih dejanj je tudi delež pogojnih obsodb različen. Največ pogojnih obsodb (razen leta 1962 vsako leto nad 71 %), so sodišča izrekla mlajšim polnoletnim za kazniva dejanja, storjena v prometu, najmanj (vsako leto povprečno nekaj več kot 20 %) pa za kazniva dejanja prepovedanega prehoda čez državno mejo po čl. 303 KZ.

Čeprav imajo sodišča možnost, da izrečejo mlajši polnoletni osebi ob pogojni sodbi tudi ukrep strožjega nadzorstva, so sodišča ta ukrep uporabljala izredno redko. Pri 2412 mlajših polnoletnih oseb, ki so bile obsojene pogojno, so sodišča izrekla strožje nadzorstvo le 24 mlajšim polnoletnim osebam ali 1,0 %.

Od 50 sodišč v Sloveniji, ki so sodila mlajše polnoletne, je v vsem petletnem obdobju le 8 sodišč (5 okrožnih in 3 občinska) uporabilo ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ob pogojni obsodbi. Po posebni anketi, ki je bila izvedena ob tej raziskavi med sodišči in v kateri smo poizvedovali, ali sodijo mlajše polnoletne osebe sodniki za mladoletne ali sodniki, ki sicer sodijo polnoletne, se je izkazalo, da sodijo pri devetih sodiščih mlajše polnoletne osebe sodniki za mladoletnike.

Ugotovitve glede izredno redke uporabe ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ob pogojni obsodbi kažejo po eni strani, da sodišča vse premalo uporabljajo zakonske možnosti za individualizacijo kazenske sankcije, po drugi strani pa, da je tudi še premalo razumevanja za preventivno dejavnost v boju zoper kriminaliteto. Sodišč ne bi smelo motiti, da je služba strožjega nadzorstva skrbstvenih organov še premalo razvita. Ravno narobe. Več izrekanja strožjega nadzorstva skrbstvenega organa bi sililo občinske skupščine, da bi morale posvetiti več pozornosti razvoju te službe in bi se s tem še bolj vključile v preventivno dejavnost zoper kriminaliteto.

Pri že tako redkem izrekanju ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ob pogojni obsodbi pa je raziskava ugotovila, da se je ta ukrep še redkeje izvajal.

Glede nepogojno izrečenih kazenskih sankcij mlajšim polnoletnim raziskava ugotavlja, da je bil pretežni del mlajših polnoletnih (70,2 %) obsojen na kazen zapora, 17,7 % na denarno kazen in le 7,9 % na kazen strogega zapora.

Vzgojne ukrepe in sodni opomin so sodišča izrekla v vseh petih letih le 82 ali 4,2 % nepogojno obsojenim mlajšim polnoletnikom, pri čemer je bil sodni opomin izrečen v 68 ali 3,4 % primerih.

Po 1. odstavku čl. 79 k KZ lahko sodišče izreče mlajšemu polnoletnemu izjemno vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ali oddaje v vzgojni poboljševalni dom, "če je njegova duševna razvitost enaka razvitosti mladoletnika". V vseh petih letih so sodišča v Sloveniji izmed 4399 obsojenih mlajših polnoletnih le za 13 ali 0,29 % uporabila ta predpis kazenskega zakonika.

Lazarević je v svojem referatu v Sarajevu skušal razložiti, zakaj sodišča tako redko izrekajo ukrepe namesto kazni. Njegove nav-edbe je mogoče strniti v tele ugotovitve:

1. nove skupine storilcev kaznivih dejanj sodišča še ne upoštevajo zadosti, saj si vsak nov institut le s težavo utira pot v prakso;

2. z izvrševanjem vzgojnih ukrepov so težave, ker niti ni dobro organizirana služba strožjega nadzorstva niti ni zadostnega števila vzgojnih poboljševalnih domov, če pa so, je vprašanje, ali so ti zavodi primerni za resocializacijo;
3. sodelovanje izvedencev, ki naj ugotavljajo duševni razvoj mlajših polnoletnih, zapleta in podaljšuje kazenski postopek;
4. teža kaznivih dejanj mlajših polnoletnih odvrča sodnike, da bi uporabljali vzgojne ukrepe namesto kazni;
5. ovira je tudi sama zakonska ureditev položaja mlajših polnoletnih v kazenskem zakoniku, ki predvideva uporabo vzgojnih ukrepov kot izjemno, pa čeprav je ugotovljeno, da gre za mlajšo polnoletno osebo, ki je po duševni razvitosti enaka rāzvitosti mladoletnika.

Ne glede na vse to pa je vendarle treba poudariti, da imajo zlasti sodniki v večjih mestih, kjer je že dokajšnje število kliničnih psihologov, psihiatrov in šolanih socialnih delavcev, možnosti za to, da se ugotovi duševni razvoj mlajše polnoletne osebe. Poleg tega pa imajo tudi nekateri centri oziroma zavodi za socialno delo vse možnosti za to, da pravilno izvršujejo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa. Zato ne bi smelo biti ovir, da bi se vzgojni ukrepi namesto kazni pri mlajših polnoletnih ne uporabljali bolj kot doslej.

Sklepi

Psihološka in socialna analiza skupine mladoletnikov in mlajših polnoletnih sicer v marsičem ni pokazala statističnih razlik med skupinama. Razlog za to je treba verjetno iskati v sorazmerno neznatni starostni razliki med opazovanimi osebami obeh skupin.

Kljub temu pa sta psihološka in socialna analiza opazovanih skupin pokazali tudi take razlike med skupinama, iz katerih je razvidno, da mlajših polnoletnih na splošno nikakor ni mogoče enačiti z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj. Statistično in značilne razlike, ugotovljene v socialni analizi, kažejo zlasti na večjo prizadetost mlajših polnoletnih. Temeljni izvor njihove prizadetosti pa je problematična družina, iz katere izhajajo. Raziskava je pokazala tudi vrsto razlik, ki kažejo na večjo zrelost mlajših polnoletnih. Njihova večja zrelost je nujno pogojena že z višjo kronološko starostjo, ki jim je omogočila, da so si nasproti mladoletnim pridobili več življenjskih izkušenj. Kljub temu pa pri mlajših polnoletnih v prihodnje ni mogoče pričakovati manj problematičnega vedenja kot pri mladoletnih, četudi so parcialno zrelejši od njih. Vedenje ne bo odvisno le od zorenja posameznih področij osebnosti, pač

pa odstopnje notranje uravnoveženosti in integritete.

V psihološki in socialni analizi ugotovljene razlike med mladoletniki in mlajšimi polnoletnimi bi bile verjetno še večje, če bi imeli v obeh skupinah večje starostne razlike.

Ugotovitve o razlikah bi lahko narekovale zakonodajalcu previdnost pri urejanju položaja mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj v kazenskem zakoniku. V prepričanju, da obstoje razlike med mladoletnimi in mlajšimi polnoletnimi storilci kaznivih dejanj, je treba iskati tudi enega izmed vidikov za to, da sodišča v Sloveniji in tudi v vsej Jugoslaviji tako redko izrekajo mlajšim polnoletnim storilcem kaznivih dejanj vzgojne ukrepe, ki so predvideni v 1. odstavku 79 k čl. KZ. Sodniki intuitivno vidijo v mlajši polnoletni osebi vendarle bolj zrelo osebnost in jo zato obravnavajo kot polnoletno. Iz podatkov raziskave, pa tudi iz drugih raziskav inštituta za kriminologijo izhaja, da sodniki upoštevajo mladost mlajšega polnoletnega storilca kaznivega dejanja kot olajševalno okoliščino in zato izrekajo milejše kazni in pogojne obsodbe. S tem via facti tudi sodniki dejansko priznavajo mladim storilcem kaznivih dejanj poseben položaj, povečujejo pa s tem tudi število že tako problematičnih kratkotrajnih kazni odvzema prostosti.

Kljub ugotovljenim razlikam med mladoletniki in mlajšimi polnoletnimi kaže, da je zrelost mlajših polnoletnih nasproti mladoletnim samo relativno večja. Psihološka analiza je pokazala, da so mlajši polnoletni ob upoštevanju splošnih kriterijev zrelosti v marsičem vendarle še nezreli. Med mlajšimi polnoletnimi je psihološka raziskava ugotovila celo vrsto infantilizmov in potez, ki so podobne potezam pubertetnikov in celo predpubertetnikov. Analiza kaznivih dejanj in zlasti psihološka analiza sta pri skupini mlajših polnoletnih ugotovili poudarjene avanturistične težnje, ki so tako značilne tudi za mladoletnike. Mlajši polnoletni kažejo tako kot mladoletniki tudi slabo prilagoditev na čustvenem področju. Tudi do drugega spola še nimajo zrelih odnosov ter so seksualno in nevrotično nezreli in neintegrirani. Mlajši polnoletni so tudi zelo nezreli glede načrtov za prihodnost. V tem pogledu je psihološka raziskava ugotovila, da so dokaj nekritični, preoptimistični in nerealni. Tudi zanimanja za moralna vprašanja so površna in so na ravni predpubertetnikov.

Ugotovitve glede osebnih karakteristik pa vendarle ne dovoljujejo domnevati, da so mlajši polnoletni v duševnem razvoju podobni ali celo enaki mladoletnikom. Razen tega pa jih po osebnih karakteristikah tudi ni mogoče primerjati z drugimi polnoletniki. Po ugotovitvah psihološke raziskave se razlikujejo tako od mladoletnih kot tudi od drugih polnoletnih. Skupina mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj ima posebne značilnosti in lastnosti in zato bi jo morali obravnavati v celoti kot posebno skupino storilcev kaznivih dejanj. S kronološko starostjo in

dozorevanjem na biološkem, psihološkem in socialnem področju se človek razvija in se kvalitativno spreminja. To se dogaja tudi, če je človek razvojno zaostal na posameznih področjih in so se posamezna odstopanja v obnašanju oziroma v osebni strukturi utrdila še na prejšnjih razvojnih stopnjah.

Zato kaže, da je zakonski predpis 1. odstavek čl. 79 k KZ, po katerem sme sodišče "izjemoma" izreči mlajšemu polnoletnemu storilcu kaznivega dejanja vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ali oddaje v vzgojni poboljševalni dom, če "je njegova duševna razvitost enaka razvitosti mladoletnika", neustrezen. To določilo kazenskega zakonika SFR Jugoslavije je podobno paragrafu 105 odst. I, tč. 1 zahodnonemškega Jugendgerichtsgesetzes. Uporaba tega določila je v Nemčiji takoj povzročila velike težave. Pri tem zlasti poudarjajo, da se še nobenemu mladinskemu psihologu ali pedopsihiatru ni posrečilo natančno opisati povprečnega mladoletnika, starega pod 18 let. Meja, ki jo je postavil zakon ž 18 leti, se je izkazala za umetno, ker ji biološko, psihološko in sociološko ne ustreza nobena značilna razvojna stopnja mladega človeka.

Nemška literatura si je enotna v tem, da je razvojno psihološko izhodišče paragrafa 105 JGG nejasno in da doraščajočega storilca kaznivega dejanja, ki je izenačen z mladoletnikom, ni mogoče dovolj jasno očrtati.

Podobno kot po nemškem JGG se tudi pri nas postavlja vprašanje, kako naj se določi enakost duševne razvitosti mlajšega polnoletnega z duševno razvitostjo mladoletnika? Kakšna so merila za to enakost? Ali sploh obstajajo merila za takšno merjenje?

Ob sedanji ureditvi položaja mlajših polnoletnih v kazenskem zakoniku se zelo resno postavlja vprašanje, kakšen smisel je v takem ustanavljanju posebne skupine mlajših polnoletnih storilcev v kazenskem zakoniku, da zajame le izjemne primere zapoznelega dozorevanja. Pri tem pa zakonodajalec tudi glede teh izjemnih primerov zapoznelega dozorevanja ureja položaj mlajših polnoletnih, pri katerih je izkazano zapoznelo dozorevanje, tako, da more sodišče v že tako izjemnih primerih le fakultativno in zopet samo izjemno uporabiti nekatere vzgojne ukrepe za te mlajše polnoletne. Zaradi teh izjemno izjemnih primerov verjetno res ne bi kazalo ustvarjati posebne kategorije storilcev kaznivih dejanj.

Verjetno zaradi take ureditve položaja mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj v 1. odstavku 79 k čl. KZ sodniki prav tako izjemno izrekajo mlajšim polnoletnim strožje nadzorstvo ob pogojni obsodbi, čeprav izrekanje tega ukrepa niti ni odvisno od duševne razvitosti mlajšega polnoletnega storilca.

Raziskava je ugotovila, da mlajši polnoletni niso zrele oseb-

nosti. Zato kaže, da jih je treba v celoti obravnavati drugače kot druge polnoletne storilce kaznivih dejanj. To narekuje, da bi bilo vsekakor treba obdržati skupino mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj, vendar pa bi bilo nujno položaj te skupine storilcev v kazenskem zakoniku spremeniti in na novo urediti.

Po novi ureditvi njihovega položaja v kazenskem pravu bi bilo treba de lege ferenda upoštevati njihovo specifično osebnostno strukturo, možnost prevzgoje, potrebo po večjem poudarku na dopolnilnem šolanju in še posebej na izučevanju oziroma priučevanju poklica.

Zato bi bilo treba iskati težišče za novo ureditev položaja mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj v kazenskem zakoniku v tem, da bi zanje predvideli razen kazni in varnostnih ukrepov tudi še ustrezne vzgojne ukrepe. S temi pa bi jim bilo treba omogočiti uspešnejše privajanje k delu, zlasti s tem, da bi dosegali uspehe v krajših časovnih razmikih.

Med sankcijami bi bilo treba predvsem predvideti samostojen ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Iz dokumenta o posebnih ukrepih prevencije in obravnavanja, ki se nanaša na mlajše polnoletne in ki ga je Organizacija združenih narodov pripravila za svoj III. kongres o preprečevanju hudodelstva in o obravnavanju hudodelcev (avgusta 1965 v Stockholmu) izhaja, da je probacija (strožje nadzorstvo skrbstvenega organa) v mnogih državah dala zadovoljive uspehe. Pri tem pa dokument tudi ugotavlja, da je njena uporaba napredovala zelo počasi, zlasti zaradi nasprotovanja javnega mnenja, da bi se sprejela taka oblika obravnavanja. Samostojen ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa je pri nas sicer predviden, vendar pa je njegova uporaba mogoča le ob posebnih pogojih. Raziskava je pokazala, da ga sodišča le redko uporabljajo.

Razen obravnavanja na prostosti je treba predvideti tudi specialno obravnavanje mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj v ustanovah zaprtega, polodprtega in odprtega tipa.

Kazenska sankcija naj bi se imenovala oddaja v vzgojno popoboljševalni dom za mlajše polnoletne in naj bi bila podrobneje urejena tudi v zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij. Trajanje bivanja v zavodu naj bi se določilo pozneje po uspehu prevzgoje. V zavodu naj bi mogli mlajši polnoletni ostati najmanj eno leto, najdalj pa do 25. leta starosti. To kazensko sankcijo kot tudi strožje nadzorstvo skrbstvenega organa bi bilo šteti med vzgojne ukrepe, ki bi dali mlajšim polnoletnim storilcem kaznivih dejanj učinkovito možnost, da bi se jim s specifičnim obravnavanjem omogočila resocializacija.

Uporabo teh dveh vzgojnih ukrepov bi bilo treba predvideti ta-

ko, da bi jih sodišča lahko izrekala namesto kazni, ki so sicer predvidene za posamezna kazniva dejanja. Pri tem naj bi se možnost alternativne uporabe vzgojnega ukrepa oziroma kazni praviloma predvidela za vse mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj v splošnem delu kazenskega zakonika. Za izbiro vzgojnega ukrepa pa naj bi veljala načela 1. odstavka 70. čl. KZ. To bi bilo treba posebej opredeliti v določilih, ki bi urejala položaj mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj.

Poleg teh posebnosti glede kazenskih sankcij za mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj bi bilo treba obdržati dosedanje možnost izrekanja strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ob pogojni obsodbi.

Pri tem je treba poudariti, da bi se strožje nadzorstvo ob pogojni obsodbi v Jugoslaviji že sedaj lahko uporabilo v širšem obsegu, saj je v raziskavi ugotovljeno, da sodišča izrekajo ta ukrep razmeroma zelo redko. V Sloveniji socialna služba sicer še ni idealno organizirana, vendar kaže, da bi več izrekanja strožjih nadzorstev skrbstvenega organa ob pogojni obsodbi sililo socialno službo v to, da tej veji socialnega dela posveti večjo pozornost. Tudi občinske skupščine in centri za socialno delo bi začutili, da je treba za to službo nastaviti posebnega socialnega delavca, ki bi se lahko specializiral za izvajanje strožjega nadzorstva. Ugotovitve psihološke raziskave so potrdile tuje izkušnje, da mlajši polnoletni storilec kaznivega dejanja potrebuje pomoč, zlasti glede strokovnega usposabljanja in preživljanja prostega časa. Mlajši polnoletni potrebuje tudi različne nasvete in psihoterapevtično obravnavanje.

V zvezi z izvajanjem strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ob pogojni obsodbi pa bo treba tudi predvideti nadzorstvo sodnikov nad izvajanjem tega ukrepa. Raziskava je pokazala, da tega nadzorstva sodniki praviloma sploh ne opravljajo.

Sprememba ureditve položaja mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj v kazenskem zakoniku bi zahtevala spremembe tudi v zakoniku o kazenskem postopku.

Razen priporočil iz sarajevske resolucije za spremembo zakona o kazenskem postopku kaže vnesti še nekaj sprememb. Predvsem bi morale biti tudi obravnave zoper mlajše polnoletne osebe tajne. Resolucija sarajevskega posvetovanja je tudi priporočila, da bi bilo zaželeno, upoštevanje možnosti sodišč, da bi mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj sodili posebni senati ali pa senati za mladoletnike.

V sklepih raziskave predlagamo, naj bi vse mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj načeloma sodil sodnik za mladoletnike. Če pa to ne bi bilo mogoče, ker je sodnik za mladolet-

nike že polno zaposlen z mladoletniki, tedaj naj bi mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj obravnaval drug sodnik. Le-ta bi moral biti prav tako kot sodnik za mladoletne deležen dodatne izobrazbe iz kriminologije, psihologije, socialnega dela, pedagogike itdi.

Raziskava je pokazala, da sodišča v postopkih zoper mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj zelo redko pritegujejo psihiatre, psihologe in socialne delavce.

Nujno je, da se zaradi čimvečje individualizacije kazenske sankcije čimbolje spozna osebnost storilca. To pa ni mogoče, ne da bi sodišču pomagali psihiatri, psihologi in socialni delavci. Posebna skupina mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj naj bo praktikom jasnejša smernica pri uporabi ideje individualizacije v kazenskem postopku za uspešnejši boj zoper kriminal in ustreznejšo resocializacijo te skupine storilcev kaznivih dejanj.

Naposled kaže, da bi večje upoštevanje posebnosti mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj in upoštevanje pomembnosti njihovega posebnega obravnavanja lahko dosegli tudi s tem, ko bi v zakoniku o kazenskem postopku predpisali, da bi morala sodišča v svojih določbah utemeljevati, zakaj v konkretnem primeru niso uporabila vzgojnega ukrepa in zakaj so se odločila za kazen. Videti je, da bi tako bila sodišča prisiljena, da bi se bolj poglobila v ugotavljanje osebnosti storilca in v končni posledici tudi v izbor ustrezne kazenske sankcije.

(Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 1-2/1968)

POMEMBNOST PRAVILNEGA OBRAVNAVANJA OTROK IN MLADOLETNIKOV, KI SO BILI ŽRTVE KAZNIVIH DEJANJ

Pri delu, ki sem ga opravljal kot mladinski sodnik v civilnih in kazenskih zadevah, pri povojnem delu ob novi organizaciji skrbništva in mladinskega skrbstva, kot družbeni delavec, zlasti kot član Zveze prijateljev mladine Slovenije, kot predavatelj šol za starše in naposled kot sodelavec inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani, katerega prostovoljni sodelavec in vodja oddelka za zanemarjeno in delinkventno mladino sem postal takoj ob ustanovitvi leta 1954, sem pogosto naletel na probleme otroka oziroma mladoletnika, ki je bil žrtev kaznivega dejanja. Pri tem se je izkazalo za posebno pereč problem pravilno ravnanje z otrokom in mladoletnikom ob prvem zaslišanju in podoživljanju kaznivega dejanja - hudega in grozljivega dogodka, ki se je vtisnilo v njegovo mlado doživljanje. Zato želim ob petnajstletnici inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani posvetiti temu problemu nekaj več pozornosti.

Dasi je problem žrtve kaznivega dejanja toliko star kot problem hudodelstva, se vendar šele v zadnjih letih posveča temu problemu večja pozornost.

S proučevanjem žrtve je nastala posebna kriminološka disciplina, ki se imenuje viktimologija (Beseda izvira od latinske besede victima, kar pomeni žrtev). Leta 1948 je znani kriminolog Hentig v delu *The Criminal and his Victim* (Hudodelec in njegova žrtev) opozoril na široko skalo medsebojnega delovanja - interakcij - med storilcem kaznivega dejanja in njegovo žrtvijo. Žrtev oblikuje v določenem smislu storilca oziroma kaznivo dejanje. Hentig obdeluje pojem potencialne žrtve, zločinskega para, ter postavlja prvo tipologijo žrtev po spolu, starosti psiholoških lastnostih in podobnem.

Izraz viktomologija je prvi uporabil izraelski odvetnik Mendelsohn, ko je leta 1956 objavil v švicarskem časopisu *Revue internationale de Criminologie et de Police Technique* članek z naslovom "La victimologie".

Hentig, Exner in drugi kriminologi menijo, da je obravnavanje žrtev predmet kriminoloških raziskav in da je zato viktimologija del kriminologije. Nasprotno pa se Mendelsohn zavzema za to, da bi bila viktimologija samostojna veda. V razmerju storilec - žrtev vidi antagonističen par; v kaznivem dejanju sta si storilec in žrtev konkretno nasproti. Za Mendelsohna je viktimologija obratna stran kriminologije. Sodi, da bi bilo mogoče s proučevanjem kriminalitete z različnih vidikov žrtve zmanj-

šati kriminaliteto, kar se do sedaj ni posrečilo v boju zoper storilce kaznivih dejanj.

Viktimološkimi prizadevanjem že danes očitajo, da bi raziskave lahko vodile do tega, da bi se del kazenskopravne krivde valil na žrtev in da bi se s tem razbremenil storilec. Tako se včasih tudi ravna pred sodišči. Na splošno se sedaj sodi, da ni oportuno načenjati problema žrtve hkrati, ko zakonodaja čedalje bolj izboljšuje položaj obtoženca.

Naj bodo spori taki ali drugačni, eno vendar velja, to namreč, da je žrtev aktiven element v dinamiki kaznivega dejanja. S proučevanjem žrtve se odpira nov pogled na še en dejavnik zapletenega pojava kriminalitete. Žrtev kaznivega dejanja je treba imeti za del dialektične enote tega škodljivega družbenega pojava ..

Osebnostne lastnosti žrtve in ne le njeno obnašanje lahko vpliva na določanje družbene nevarnosti kaznivega dejanja in na določanje zakonodajalčeve sankcije, po drugi strani pa tudi pri odmeri kazni v praktični kaznovalni politiki sodišč. Tako uživajo posebno, močnejše varstvo mladoletne, nemočne, ogrožene in druge osebe. V zadnjem času opažamo vse večje upoštevanje določenih osebnih lastnosti prihodnje oziroma eventualne žrtve kaznivega dejanja.

Varstvo otrok in mladoletnikov se kaže zlasti v tem, da kazniva dejanja, storjena proti njim, otežujejo položaj storilca. To velja skoraj za vse zakonodaje. Tako obstajajo posebna kazniva dejanja, ki se lahko zagrešijo le nasproti mladoletnikom oziroma le na njihovo škodo.

Žrtve teh kaznivih dejanj so glede na lastnosti mladoletnosti bistveno oznamenile kaznivih dejanj, tako da ista dejanja, če bi bila storjena nasproti odraslim osebam, sploh ne bi bila protipravna dejanja. Pri določenih kaznivih dejanjih pa je predvideno, da so posebno kvalificirana, če so storjena nasproti mladoletnim osebam.

Med otroki in mladoletniki razločujemo tri tipe žrtev:

1. Indiferentna žrtev. Taka žrtev ni nič prispevala h kaznivemu dejanju. Ta žrtev je le objekt kaznivega dejanja in nima nikakršnega odnosa do storilca. Svoj položaj v kompleksu kaznivega dejanja je dobila ta žrtev popolnoma naključno ali po dejavnikih, na katere ni mogla vplivati, vendar pa so le-ti vzbudili storilca k dejanju. Sem sodijo:
 - naključna žrtev,
 - nevedna žrtev.

2. Predestinirana žrtev. Ta žrtev ima določeno, vendar ne zmeraj vidno razmerje do storilca. Svoj položaj v kompleksu kaznivega dejanja doseže ta žrtev po kombinaciji faktorjev in psihičnih momentov, ki določajo součinkovanje pri kaznivem dejanju. Sem štejejo:
 - a) Ekspozirana žrtev, ki zaradi eminentnega političnega, premoženjskega ali drugačnega položaja v družbi lahko opravi posebno vlogo pri kaznivem dejanju. Primeri za take žrtve so različne ugrabitve otrok oseb, ki imajo v družbi poseben položaj.
 - b) Žrtev, "ki pride nasproti". Tak mladoletnik postane žrtev s svojim obnašanjem.
 - c) Žrtev, ki sama napeljuje h kaznivemu dejanju.
3. Psevdo žrtev. Tak mladoletnik ali zlasti mladoletnica se predstavlja za žrtev ali si domišlja, da je žrtev kaznivega dejanja. Sem prištevamo:
 - a) Imaginarna žrtev. Tu si mladoletniki ali mladoletnice le domišljajo, da so bili žrtve kaznivega dejanja. Večkrat gre tu za duševno bolne ali psihopatične mladoletnike.
 - b) Fingirana žrtev. Taka mladoletna žrtev iz različnih razlogov zatrjuje, da je bilo z njo storjeno kaznivo dejanje.

Sodelovanje žrtve pri boju zoper kriminaliteto je mogoče pričakovati le tedaj, če žrtev glede na svoj položaj v kompleksu dejanja lahko pomaga in to tudi hoče. Študij tipov žrtev nam v zvezi s študijem osebnosti storilca in načina storitve kaznivega dejanja daje dosti gradiva za preprečevanje določenih kaznivih dejanj.

Za mladoletne žrtve kaznivih dejanj velja tudi splošno načelo, da je treba z njimi ravnati hitro in zelo pozorno. Za to govori predvsem dva razloga.

Prvič, mladoletne žrtve so pogosto edina priča kaznivega dejanja. Njihova sposobnost zapomnjenja, zlasti pri majhnih otrocih, pa še ni popolnoma izoblikovana. Zato zbledi hudodelski dogodek v njihovem spominu sorazmerno hitro, tako, da se ga že nekaj tednov po njem spominjajo le megleno in nepopolno. Tako so možnosti, da dobimo podatke o dogodku in storilcu, tem večje, čim manj časa je minilo med dejanjem in pogovorom z mladoletno žrtvijo.

Drugič, čeprav pomenijo opisane okoliščine težave za raziskovanje kaznivega dejanja, pa so le koristne za nadaljni otrokov razvoj. Nepopolna zmožnost zapomnjenja omogoča v mnogih primerih, da mladoletna žrtev hitro pozabi neprijeten doživljanje. S tem pa se zmanjšuje psihična oškodovanost in hujša motnja v procesu

oblikovanja moralnih norm mladoletne žrtve. Zato je v korist mladoletni žrtvi, da kolikor mogoče hitro pozabi na hud doživljanj in da se od njega čimprej odvrne.

Kriminalistično raziskovanje kaznivega dejanja mora upoštevati ta dva razloga. Zato je treba storiti vse, da se čimbolj prepreči podoživljanj dogodka kaznivega dejanja, ki je prizadel mladoletnika. Iz tega razloga se je treba izogibati tudi ponovnim pogovorom z mladoletno žrtvijo o kaznivem dejanju. Mladoletna žrtev naj se po pogovoru neposredno po dogodku oziroma kaznivem dejanju ne vznemirja več.

S tem v zvezi je še drug problem, ki sicer ne zadeva več neposredno dela kriminalističnega raziskovanja kaznivega dejanja. Gre za načelo neposrednosti kazenskega postopka, ki terja, da sodišče na glavni obravnavi neposredno zaslišuje priče, ne glede na njihove izjave pred preiskovalnimi organi.

Ta zahteva se glede mladoletnih žrtev seksualnih kaznivih dejanj ne da opravičevati. Med glavno obravnavo in kaznivim dejanjem je daljše časovno obdobje. Mladoletna žrtev, ki je medtem lahko že pozabila na neprijeten dogodek, ga bo na glavni obravnavi morala spet podoživljati. To pa nasprotuje pedagoškemu načelom, saj gredo vsa prizadevanja ravno za tem, da bi mladoletna žrtev pozabila kaznivo dejanje oziroma da bi se odvrnila od njega. Proti ponovnemu zasliševanju otroka na glavni obravnavi pa govori tudi okoliščina, da je mladoletna žrtev v časovnem obdobju med kaznivim dejanjem in glavno obravnavo tudi že pozabila pomembne okoliščine kaznivega dejanja ali pa se jih tudi lahko napačno spominja. Izpoved mladoletne žrtve na glavni obravnavi torej ne bi vodila k razjasnjevanju zadeve, marveč bi jo, nasprotno, zapletala. Zato se vse glasneje postavlja zahteva, da bi se namesto mladoletne žrtve na glavni obravnavi zaslišal kot priča tisti kriminalistični delavec ali sodnik, ki se je z njo prvi pogovarjal.

Delo z mladoletnimi žrtvami kaznivih dejanj zahteva od kriminalističnih organov in drugih delavcev notranjih zadev posebne metode dela. To pa zato, ker je treba upoštevati, da imamo pri mladoletni žrtvi kaznivega dejanja opravka z nedograjeno osebnostjo, ki se šele razvija.

Postopek z mladoletno žrtvijo kaznivega dejanja se odvija v pogovoru. Na tak pogovor se bo moral delavec notranjih zadev dobro pripraviti. Priprava pa bo odvisna od posameznega primera.

Za delavce notranjih zadev, ki največkrat prvi pridejo v stik z mladoletno žrtvijo, je izredno pomembno, kako se bodo pogovarjali z mladoletno žrtvijo kaznivega dejanja.

Glede na različna stališča v tem pogledu kaže, da je treba ta problem razrešiti tako, da naj mladoletne žrtve izprašuje tisti,

ki je zmožen ustvariti z otrokom najbolj pristen stik. To bo redno tista oseba, ki se lahko vživi v svet otrokovih predstav in ki je zmožna spoznati njegovo mentaliteto. Dobra psihološka, pedagoška ali zdravniška izobrazba za izpraševanje mladoletne žrtve sama po sebi še ne zadostuje, marveč so potrebne tudi kriminalistična izobrazba in kriminalistične izkušnje. Kriminalistični delavec pa mora biti posebno usposobljen za izpraševanje mladoletnih žrtev kaznivih dejanj. Pri delu mora paziti, da ne bi uporabil nepravilne metode pri izpraševanju.

Glede vrednosti otrokove izjave v kazenskem postopku obstajajo zelo raznotera stališča. Danes prevladuje stališče, da je treba otrokovo izjavo upoštevati, vendar pa jo je treba preveriti. To pa ne zato, ker naj ne bi bila verodostojna, ampak zato, ker otrok glede na stopnjo svoje psihološke zrelosti večkrat ni zmožen pojava pravilno dojeti, ga povedati ali opisati. Na splošno so otroci zelo sposobni zaznavati pojave, včasih celo bolje kot odrasli, tudi opažajo bolje, vendar pa jim večkrat manjka zmožnosti, da bi posamezne dogodke okolja uskladili oziroma medsebojno povezali. Zato zapolnijo praznine v svojem znanju s kombinacijami, ki so zopet odvisne od njihove starosti in razvojne stopnje. Izpraševalec bo moral zato upoštevati le to, kar je otrok v resnici videl, in paziti na to, kaj in kdo mu je povedal. Vse pa bo moral primerjati z drugimi rezultati, do katerih je prišel med raziskovanjem zadeve. Pri izpraševanju mladoletnih žrtev seksualnih kaznivih dejanj pa bo treba zlasti paziti, da se z načinom pogovora ne žali mladoletnikova morala in spolna občutljivost in ne razvneja njegova domišljija.

Nekateri otroci in mladoletniki pretiravajo storilčeva dejanja zaradi tega, da bi postali sami zanimivi ali pa, da bi zmanjšali svojo vlogo pri kaznivem dejanju.

Mladoletniki uporabljajo tudi določene izraze, ne da bi vedeli za njihov pravi pomen. Če se izpraševalec zadovolji z določenimi izrazi, ne da bi preveril, kaj otrok z njimi razume, kar lahko napačno sklepa ali napačno razlaga mladoletnikovo izpoved.

Zato je treba pri presoji otrokove ali mladoletnikove izpovedi presojati celotno osebnost mladoletne žrtve, pri seksualnih deliktih tudi mladoletnikovo znanje o seksualnih zadevah, njegova doživetja, njegovo vzgojo itd. Sodniki morajo torej otrokovo oziroma mladoletnikovo izjavo, ki jo izpove kot žrtev, preveriti. Tako preverjanje se lahko opravi na različne načine, kakršni so:

- poizvedbe o osebnosti otroka, mladoletnika - žrtve kaznivega dejanja;
- primerjalna vprašanja;
- izpraševanje otroka na kraju storitve;
- rekonstrukcija dejanja po otrokovih navedbah.

Ugotavljanje osebnosti mladoletne žrtve se v praksi dokaj zanemarja. Nekateri kriminalistični delavci in sodniki očitno še niso spoznali vrednosti ugotavljanja osebnosti mladoletne žrtve. Pri tem mora biti osebnost mladoletnika ugotovljena z različnih vidikov in ne le: enostransko, npr. samo po poročilu šole. Osebnost mladoletne žrtve naj se ugotovi tudi s poizvedbami pri skrbstvenem organu. Skrbstveni organ bo lahko dal dragocene podatke o družinskih in socialnih razmerah v katerih je živela mladoletna žrtev. O razvoju in vzgoji mora biti vprašan tudi najmanj eden od roditeljev oškodovanega otroka.

V kriminalistični praksi se večkrat zgodi, da dajejo otroci izredno določne odgovore ali da zelo določno opisujejo posamezne dogodke ali stvari. V takih primerih je zelo priporočljivo, da se ti odgovori preverijo s primerjalnimi vprašanji.

Mnogim otrokom pa tudi mladoletnikom je težko pripovedovati podrobnosti dejanja ali opisati kraj storitve dejanja. Če so otrokove izpovedbe o teh stvareh nejasne ali celo zmedene, je najbolje, da se preverjajo na kraju samem. Tu naj otrok oziroma mladoletnik ob konkretni označbi določenih predmetov in podrobnosti ponovi svoje navedbe.

Rekonstrukcija kaznivega dejanja naj pokaže, koliko je izjava mladoletne žrtve realna in koliko morda vsebuje pretiranosti. Rekonstrukcija je mogoča neposredno na kraju storitve, vendar pa tudi na modelu. Kljub določenim prednostim pa rekonstrukcija dejanja tudi lahko škoduje, ker pri mladoletni žrtvi lahko zelo surovo obnovi doživeto. Zato je treba to metodo preverjanja izpovedi mladoletne žrtve uporabljati res le v skrajnih primerih.

Katero izmed navedenih štirih metod preverjanja izjav mladoletne žrtve bo treba v konkretnem primeru uporabiti, bo odvisno od konkretnih kriminalističnih zahtev, razmer in možnosti, O tem bo torej treba odločati od primera do primera.

Taktika izpraševanja mladoletne žrtve bo odvisna predvsem od tehle okoliščin:

- starosti in stopnje zrelosti mladoletne žrtve;
- teže kaznivega dejanja ter psihičnih in fizičnih okvar, ki jih je utrpela žrtev s kaznivim dejanjem, in
- razmerja žrtve do storilca.

Te okoliščine je treba upoštevati že pri vzpostavitvi stikov z žrtvijo. Mladoletna žrtev mora dobiti najprej zaupanje v izpraševalca. To se lahko doseže že z navadnim pomenkom o zadevah, ki zanimajo otroka oziroma mladoletnika.

Izpraševanje otrok ne sme razburiti ali zastrašiti. Pomenki o navadnih, za žrtev zanimivih vprašanjih, pa dajejo zelo dragocena napotila za namensko postavljanje vprašanj.

Posebne težave so pri izpraševanju mladoletne žrtve, če je bila v prijateljskih ali sorodstvenih zvezah s storilcem. Pogosto bo mladoletna žrtev poskušala takega storilca ščititi. Zato bo treba v takih primerih ravnati posebno rahločutno. Izpraševalec bo moral biti v takih primerih zelo stvaren in se bo moral vzdržati kakršnikoli komentarjev.

V zvezi s taktiko izpraševanja je pomembno tudi vprašanje obsega izpraševanja mladoletne žrtve, in sicer zlasti to, koliko je potrebno mladoletno žrtev izprašati o samem dogajanju ob kaznivem dejanju. Mnogi pedagogi nasprotujejo temu, da bi mladoletna žrtev razlagala dejanje, češ da mladoletnik postaja s tem v določenih stvareh po nepotrebnem le bolj izkušen. Pri tem so tudi mnenja, da se mladoletne žrtve sramujejo o tem govoriti in da bi nasilno premagovanje tega sramu lahko imelo negativne posledice. Iz kriminalističnih razlogov se tem zahtevam ni mogoče ukloniti. Vsekakor pa je upravičena zahteva, da se je pri spraševanju mladoletne žrtve treba izogibati vsem takim vprašanjem, ki bi lahko mladoletnika pripeljala na neprijetne misli.

Za izpraševanje mladoletne žrtve ni brez pomena niti kraj, kjer se izpraševanje opravlja, in navzočnost določenih oseb. Za mnoge mladoletne žrtve ne bo primerno, če se izprašujejo v pisarnah. Velikokrat jih bo pri izpovedovanju oviralo ravno pisarniško ozračje. Zato bo primerneje, če se mladoletna žrtev izprašuje na domu, v šoli, v otroškem vrtcu, v pionirski sobi itd., skratka predvsem tam, kjer se mladoletna žrtev počuti domače. Ob vsakem primeru bo treba izbrati primeren kraj za pogovor z mladoletno žrtvijo, če hočemo, da bodo podatki, katere naj posreduje, izčrpní in natančni.

Na vprašanje, ali naj bodo navzoči pri izpraševanju mladoletne žrtve starši ali njihovi zakoniti zastopniki, se ne da odgovoriti z odgovorom, ki bi bil splošno veljaven. Po izkušnjah so starejši mladoletniki (tu ne gre za zakonsko definicijo po našem kazenskem zakoniku) bolj zavrti, če so pri izpraševanju zraven starši.

Nasprotno pa bo praviloma navzočnost staršev potrebna pri izpraševanju otrok in mlajših mladoletnikov, zlasti tistih pod 8 let, ki so že tako bolj plašni. Vsekakor pa bo treba starše opozoriti, naj ne posegajo v pogovor s svojimi pripombami ali vprašanji. V literaturi se tudi začenja mnenje, naj pri pogovoru z mladoletnimi žrtvami starši ali svojci sploh ne bodo navzoči. Pogovori naj se opravijo posebej z mladoletno žrtvijo in posebej s starši ali svojci.

Zapisovanje izpraševanja je najbolj primerno v neposredni obliki. Napisati je treba tisto in tako, kot je povedal mladoletnik. Le tako bo zapis natančen.

Na koncu zapisa naj bi izpraševalec tudi pripisal, kako je potekal pogovor, ali se je ob tem zgodilo kaj posebnega, pa tudi, kakšen vtis je nanj naredila mladoletna žrtev. Zelo pomemben bo opis obnašanja mladoletne žrtve med pogovorom, označba tega, kakšna je bila njena mimika, kakšne so bile njene reakcije ipd. Večkrat se bo obnesla tudi uporaba magnetofona, saj načina, kako otrok oziroma mladoletnik izpoveduje, ne morejo oživeti še tako popolne pripombe izpraševalca na koncu zapisa.

Iz vsega je torej razvidno, da morajo delavci varnostnih organov pa tudi drugi delavci javnih tožilstev in sodišč, ki obravnavajo mladoletne žrtve kaznivih dejanj, z njimi ravnati zelo obzirno in taktno, to pa bo mogoče le, če bodo imeli določeno kriminalno psihološko znanje.

(Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 4/1969)

RAZVOJ VZGOJNIH ZAVODOV V SLOVENIJI

(Sto let vzgojnih zavodov)

Razvoj zavodske vzgoje v Evropi delno odseva tudi na tistih območjih, ki so do leta 1918 spadala pod avstro-ogrsko monarhijo. Tu mislim zlasti na Hrvaško, Slovenijo in Vojvodino. Avstrija je zvečine posnemala rešitve, kakršne je za zavodsko vzgojo sprejemala Nemčija.

Slovenci na področju zavodske vzgoje vedenjsko in osebnostno motene mladine nismo imeli osebnosti, ki bi opravila vidnejšo vlogo, kakršno so opustili drugod npr. Vives (1492-1540), Francke (1663-1727), Pestalozzi (1747-1827), Wichern (1808-1891), Don Bosco (1816-1880), Aichorn (1878-1949), Makarenko (1888-1939) in drugi. V tej zvezi bi lahko povedali le, da je imel ljubljanski mladinski sodnik in pisatelj Fran Milčinski (1867-1932) velike zasluge, da so se po letu 1907 začele izboljševati do tedaj zelo hude razmere v najstarejšem vzgajališču na Slovenskem v Ljubljani. Do konca druge svetovne vojne je šlo pri nas predvsem za posnemanje zavodskih vzgojnih sistemov, ki so jih po eni strani izoblikovale verske organizacije, po drugi strani pa državni penitenciarni organi.

Če odmislimo, da so tudi srednjeveška mesta na Slovenskem imela hospitale, kjer so oskrbovali zapuščene in vzgojno zanemarjene otroke in mladino skupno z odraslimi, moramo ugotoviti, da se je razvoj vzgojnih zavodov na naših tleh začel v drugi polovici XIX. stoletja. Za stoletje prej pa lahko ugotovimo le, da so različni ljudje v oporokah volili darove za sirotišnice. V Ljubljani segajo ta prizadevanja v leto 1758.

Leta 1847 je bila v Ljubljani zgrajena prisilna delavnica, ki je po zakonu iz leta 1873 morala ustanoviti "oddelek za korigende" - poboljševalnico. Ta oddelek je bil predviden za osebe, ki še niso prekoračile 18. leta starosti. Oddelek se je delil na dvoje, in sicer so bili v enem šolskoobvezni otroci, v drugem pa tisti, ki so bili starejši kot 14 let. V poboljševalnico so mladostnike pošiljale deželne komisije in sodišča. Ljubljanska prisilna delavnica je sprejemala "pokorivnike" in "korigende" iz Koroške, Štajerske, Primorske, Dalmacije in Benečije.

Leta 1876 se je z ustanovitvijo družbe Vincencija Pavelskega začelo v Sloveniji organizirano karitativno delo. Istega leta je ta družba ustanovila v Ljubljani mladinski dom za revne otroke, ki so bili v nevarnosti, da bi zašli na stranska pota. Dve leti pozneje je ta družba ustanovila tudi siro-

tišnico za dekleta. Salezijanci so leta 1901 odprli na Rakovniku v Ljubljani preventivni vzgojni zavod, ki je na pritisk ljubljanskega mestnega sveta leta 1906 postal vzgajališče.

Med svetovnjima vojnama sta po novi kazenski zakonodaji iz leta 1929 nastala v Sloveniji še dva zavoda "za popoljševanje mlajših mladoletnikov" - delinkventov. Oba zavoda sta bila nameščena v zaporih, in sicer za mladoletnike v Ljubljani, za mladoletnice pa v Begunjah na Gorenjskem. Salezijanci so po posebni pogodbi s tedanjo bansko upravo leta 1936 prevzeli tudi banovinsko vzgajališče, ki se je razvilo iz že omenjenega oddelka za korigende v prisilni delavnici; razen tega pa so ga tudi preselili na Selo v Ljubljani. Naposled so leta 1938 ustanovile tudi šolske sestre dekliško vzgajališče v Černečah pri Dravogradu.

Vsi navedeni vzgojni zavodi za vedenjsko in osebnostno moteno mladino so delovali do konca druge svetovne vojne. Po osvoboditvi se je obdržalo le nekdanje banovinsko vzgajališče. Mladinsko skrbstvo nove Jugoslavije se je po drugi svetovni vojni najprej osredotočilo na oskrbo otrok brez staršev in vojnih sirot. Skladno s sodobnimi spoznanji v svetu je Jugoslavija prevzela stališče, da problematika vedenjsko in osebnostno motene mladine ne more biti stvar karitativnega prizadevanja posameznikov in društev. Pomoč tej mladini je postala obveznost družbe. Po drugi svetovni vojni so organi ljudske oblasti v Sloveniji za to mladino ustanovili tele vzgojne zavode:

1945 dekliško vzgajališče v Mariboru. Leta 1948 je bil ta zavod opuščen, ko je bilo ustanovljeno dekliško vzgajališče v Višnji gori s prostori za 70 deklet v starosti od 14. do 18. leta.

1946 vzgojni zavod na Smledniku, ki je bil pozneje poimenovan po "Franu Milčinskem". Zavod sprejme lahko 60 šoloobveznih vedenjsko motenih nevrotičnih otrok.

1948 vzgojni zavod v Podsmreki pri Višnji gori, ki je bil ukinjen leta 1953.

1949 vzgojni zavod v Veržejju pri Ljutomeru za 70 osnovnošolskih otrok s socialno pedagoško indikacijo.

1951 vzgojni zavod v Planini pri Rakeku za osnovnošolsko mladino. Zadnja leta usposablja ta zavod lažje duševno prizadete vedenjsko motene otroke. Kapaciteta zavoda je 75 otrok.

1952 vzgojni poboljševalni dom v Radečah za delinkventno mladino v starosti od 14. do 18. leta. V zavodu je prostora za 100 fantov in za 20 deklet.

1954 prehodni mladinski dom v Ljubljani, kot observacijski center. Ta zavod se je leta 1964 vselil v popolnoma nove prostore v Jaršah v Ljubljani. To je edini zavod za vedenjsko in osebnostno moteno mladino, ki je v namensko zgrajenem splotju. Zavod ima kapaciteto za 60 otrok oz. mladostnikov.

1954 vzgojni zavod v Preddvoru pri Kranju za 85 osnovnošolskih otrok s socialno pedagoško indikacijo.

1961 vzgojni zavod v Slivnici pri Mariboru za 70 gojencev v starosti od 14. do 18. leta. To je pravzaprav internat za vedenjsko in osebnostno moteno mladino, ker se gojenci tega zavoda priučujejo in delajo izključno v gospodarskih organizacijah Maribora in okolice.

1966 vzgojni zavod v Gorenjem Logatcu za 48 gojencev v starosti od 14. do 18. leta. Ta zavod deluje s kratkim presledkom v letu 1966 dejansko že 100 let. Zavod so iz Ljubljane leta 1931 preselili v Ponoviče pri Litiji, leta 1936, kot smo že omenili, na Selo v Ljubljani, leta 1949 v Gradac pri Črnomlju in leta 1953 v Gorenji Logatec.

Od svoje ustanovitve do danes so slovenski vzgojni zavodi za vedenjsko in osebnostno moteno mladino prešli domala skoraj vse poglobitve znane faze obravnavanja te mladine. Od izrazito prisilnega in ustrahovalnega tretmana, ko je vse delo z mladostniki temeljilo na različno niansiranih pritiskih, so prek poudarjene verske vzgoje in nato prek preveč enostransko usmerjene delovne vzgoje začeli v zadnjih letih bolj upoštevati psihodinamične in psihoterapevtske elemente pri spremembi in resocializacijskih ukrepih zavodskemu osebju zaupanih gojencev. Nov prijem v delu z vedenjsko in osebnostno moteno mladino, način ki se je pod strokovnim mentorstvom posebnega tima Inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti univerze v Ljubljani (vodila ga je prof.dr. Katja Vodopivec) začel razvijati v vzgojnem zavodu v Gorenjem Logatcu, je zbudil spontano zanimanje strokovnih delavcev še drugih vzgojnih zavodov in lahko trdimo, da si že počasi utira pot pri nas. V tem je pomembna vloga vzgojnega zavoda v Gorenjem Logatcu v socialno pedagoških prizadevanjih za blagor vedenjsko in osebnostno motene mladine v Sloveniji in s tem tudi v naši širši domovini, Jugoslaviji.

(NAŠI RAZGLEDI, št.22/1973/15 z dne 10.8.1973)

POBEGI GOJENCEV IZ VZGOJNIH ZAVODOV

Namen raziskave

Inštitut za kriminologijo je skušal z raziskavo o pobegih iz vzgojnih zavodov poiskati dejavnike, ki bi utegnili vplivati na to, da gojenci pobegnejo iz vzgojnih zavodov. Poleg tega pa naj bi tudi ugotovili, kako so v zavodu obravnavali gojence, ko so se po begu vrnili. Raziskava naj bi tudi nakazala smernice za omejitev pobegov iz vzgojnih zavodov.

Raziskovalne metode in gradivo raziskave

V raziskavi so bili zajeti begi, ki so jih gojenci vzgojnega zavoda v Gorenjem Logatcu, VPD v Radečah, vzgojnega zavoda v Slivnici in dekliškega vzgajališča v Višnji gori naredili v času od 15.septembra 1971 do 14.septembra 1972.

V raziskavi je obdelano naslednje število begavcev, nebegavcev in begov:

Vzgojni zavod	Nebegavci	Begavci	Skupaj	Begi
Logatec (moški)	14	32	46	101
Radeče (moški)	67	50	117	98
Slivnica (moški)	51	19	70	25
Višnja gora (ženske)	58	18	76	24
Skupaj	190	119	309	248
Od tega moških	132	101	233	224

Definicija bega

Iz raziskave je razvidno, da vzgojni zavodi v Sloveniji različno pojmujejo, kaj je beg. Ker noben naših normativnih aktov nima definicije bega, smo morali za potrebe raziskave postaviti operativno definicijo bega. Po tej definiciji so raziskovalci šteli za beg "vsak odhod gojenca iz vzgojnega zavoda brez dovoljenja ali samolastno podaljšanje dovolje-

nega izhoda, če se gojenec ne vrne prek noči do 6. ure zjutraj".

Raziskovalci so ob koncu raziskave sodili, da je bilo treba definicijo bega, ki so jo uporabili v raziskavi, za potrebe prakse nekoliko spremeniti. Predvsem kaže razmisliti glede minimalnega časa odsotnosti gojenca iz vzgojnega zavoda. Poleg tega pa so se ob razčlembi pojava, ki so ga raziskovali, pokazale težave zaradi izenačevanja samolastnega "podaljšanja dovolilnice" z begi. Razloček med tema pojavoma je že v tem, da beg nastane s storitvijo, s kršitvijo prepovedi, in pomeni tudi določen napor. Beg iz vzgojnega zavoda pomeni akcijo zavodskega gojenca. Nasproti tej akciji je samolastno "podaljšanje dovolilnice" le opustitev, kršitev zapovedi (vrniti se v zavod), in nastane z minimalnim naporom. V raziskavi pri "podaljšanju dovolilnice" ni bilo mogoče opazovati morebitnih sprememb v vedenju gojenca "pred begom", kako se je gojenec pripravljajl "na beg", kaj je vzel s seboj, od kod "je pobegnil", kako je "bežal", udeležbo pri "begu" in kam je "bežal". Tudi pri sprožilnih položajih so bili razločki.

Zato bi za potrebe prakse kazalo šteti za beg iz vzgojnega zavoda "vsako nedovoljeno oddaljevanje gojenca iz vzgojnega zavoda za krajši ali daljši čas". Odhod iz vzgojnega zavoda brez dovoljenja pa je pri tem bistvo bega. Kaj je "krajši čas", pa bi se bilo treba domeniti z domskimi praktiki in tega ne kaže postavljati enostransko. Samolastnega "podaljšanja dovolilnice" ne kaže popolnoma enačiti z begom iz vzgojnega zavoda. Res je sicer, da je učinek podoben kot pri begu iz vzgojnega zavoda, saj gre od trenutka, ko se gojenec ne vrne v zavod, navsezadnje tudi za "nedovoljeno oddaljevanje gojenca iz vzgojnega zavoda za krajši ali daljši čas". Vendar pa le ne gre prezreti, da gojencu pri tem ni bilo treba premagati ovire in da je iz zavoda prišel na dovoljen način.

Vzgojni zavodi in zavodske razmere

Raziskava obravnava bege iz štirih vzgojnih zavodov v Sloveniji. Od tega so trije zavodi sprejemali moško, eden pa žensko mladino od 14. leta starosti dalje.

Vsem tem zavodom je bilo skupno:

- da so sprejemali vedenjsko in osebnostno moteno mladino;
- da so se nahajali zunaj občinskih upravnih središč;
- da so v starih gradovih, ki so bili za namene vzgojnih zavodov adaptirani;
- da so revno opremljeni;

- da trpijo zaradi pomanjkanja gmotnih sredstev;
- da imajo bolj ali manj nestrokovno osebje in
- da imajo premalo strokovnega osebja.

Po drugi strani pa se med seboj zelo ločijo po ekoloških in družbenih dejavnikih. Vsak zavod ima tako v ožjem kot v širšem okolju posebne možnosti za delovanje. Končno se vsi štiri zavodi ločijo tudi po zavodskih razmerah. Te pa so posledica naravnosti, stališč zavodskega osebja, osebne sestave oziroma motenosti gojencev in objektivnih delovnih razmer. Zavodske razmere so bile najbolj ugodne v vzgojnem zavodu v Logatcu in v Slivnici, manj ugodna pa v VPD v Radečah in v dekliškem vzgajališču v Višnji gori.

Vse, kar je bilo vsem štirim zavodom skupnega, pa tudi tisto, kar jih je ločevalo, je treba upoštevati pri ocenjevanju begov gojencev iz vzgojnih zavodov. Pri tem se je treba zavedati, da ni vzgojnega zavoda, iz katerega mladoletniki ne bi uhajali, pa naj bi bil še tako zavarovan. Ni pa prezreti tudi dejstva, da vsako uspešno zavodsko obravnavanje motene mladine terja tudi določeno tveganje. Begi iz vzgojnih zavodov so nekakšen davek za to tveganje, ki ga je treba plačevati, da bi lahko vzgajali in prevzgajali v večji svobodi, kot se je to dogajalo pred časom in da bi prebredli anahronizem vzgajanja v zavodu za življenje na prostosti.

Raziskovalci so ugotovili, da so bile med zavodi bistvene razlike glede števila begov. V zavodih so obstajale različne možnosti za beg. Največ begov je bilo iz vzgojnega zavoda v Logatcu, čeprav je imel, po ugotovitvah z različnimi merjenji, najugodnejše zavodske razmere in iz VPD v Radečah, ki je najbolj zaprt zavod z manj ugodnimi zavodskimi razmerami. Glede na število zavodskih gojencev so gojenci iz vzgojnega zavoda v Logatcu uhajali razmeroma pogosteje kot iz VPD v Radečah. V drugih dveh zavodih je bilo število begov enako in tudi število gojencev oziroma gojenk je skoraj enako pa vendar ob diametralno različnih zavodskih razmerah in zavodskemu režimu.

Raziskava je pokazala, da tako represivno kot tudi permisivno obravnavanje vedenjsko in osebnostno motene mladine omogoča bege iz zavodov. Temu pa se ne smemo čuditi, saj pomeni za gojenca oddaja v vzgojni zavod, ne glede na to, kako je v zavodu obravnavan, omejitev njegove prostosti. Z njegovega stališča je beg iz vzgojnega zavoda naravno prizadevanje za to, kar naj bi užival vsak človek - prostost. Ta nagnenja so nekaj normalnega in samo po sebi umevnega. Zato se moramo tudi mi in zlasti strokovno zavodsko osebje tega zavedati, čeprav beg pomeni kršitev zavodske discipline.

Življenske razmere begavcev in nebegavcev

Ob raziskovanju življenskih razmer begavcev in nebegavcev raziskovalci niso našli statistično pomembnih razločkov med skupinama. Iz prikazanih ugotovitev raziskave glede vpliva gojenčevih življenskih razmer na bege je mogoče nekoliko trdneje opozoriti le na zvezo med begi iz vzgojnega zavoda in konfliktnimi družinskimi razmerji. Gibanja nakazujejo zvezo med begi iz vzgojnega zavoda in

- popustljivo, neenotno in nedosledno vzgojo,
- menjavo družinskega okolja,
- ponovno oddajo v vzgojni zavod,
- neuspešnim šolanjem v osnovni šoli,
- netriaziranjem v opazovalnem zavodu.

Te ugotovitve napotujejo na to, da bi se morali zavodski vzgojitelji že takoj ob prihodu v zavod prav posebno posvetiti gojencem, ki prihajajo iz družin s konfliktnimi razmerji ali pri katerih se ob oddaji v zavod ugotovi kateri izmed naštetih petih dejavnikov.

Etiologija motenosti in simptomatika disocialne motenosti gojencev

V raziskavi ugotovljena razvrstitev gojencev po zavodih po etiologiji njihove motenosti kaže na etiološke razločke med gojenci v posameznih zavodih in sočasno opozarja na način triaziranja. Gojenci se po posameznih zavodih ločijo glede etiologije disocialne motenosti. Zavodi se med seboj ločijo po izbirnih merilih in po obravnavanju motenega gojenca.

V raziskavi ugotovljena porazdelitev etioloških vrst disocialnih motenj ni odstopala od pričakovanj. Raziskava je tudi ugotovila zvezo med disocialno motenostjo posameznih etioloških vrst z vrstami disocialnega vedenja. Kot posledica motenega čustvenega razvoja sta se pri sekundarnih peristatičnih motnjah pomembno ločili podskupini z nevrotično in disocialno sestavo. Pri tem pa je podskupina z disocialno sestavo manifestno in prognostično verjetno najbolj ogrožena oblika odklonskosti.

V raziskavi smo hoteli ugotoviti razločke v etiologiji disocialne motenosti in simptomatiki disocialnega vedenja med begavci in nebegavci. Pri tem je šlo za vprašanje, ali etiološke in vedenjske posebnosti gojenca vplivajo ali ne vplivajo na bege in ali so v slednjem primeru begi lahko odvisni od drugih dejavnikov. Pri tem smo izhajali iz domneve, da se begavci in nebegavci po etiologiji disocialne motenosti in simptomatiki disocialnega vedenja ne ločijo.

Ugotovili so, da se po splošnih vedenjskih potezah ločijo fantje od deklet, in sicer bolj kot fantje po posameznih zavodih. Po raznih raziskovalnih postopkih se je pokazalo, da so pri begavcih-fantih pogosteje razne oblike izmikanja (npr. odklanjanja učenja in dela ter manjkanje in uhajanje). Begavci-fantje se na ovire odzivajo bolj z "umikom" (beg pred ovirami) in iskanjem nadomestnega ugodja in lagodnosti. Tak "umik" je prva in najbližja oblika razbremenitve ob sprožilnih položajih. S tem se lahko nevtralizirajo druge oblike neprilagojenega vedenja, pa naj izhajajo večinoma iz osebnosti ali zunanjih frustracij. Ta obča poteza vedenjskega odzivanja z "umikom" pa lahko pomeni pripravljalni vzorec za ponavljanje begov iz vzgojnega zavoda. Pri fantih nebegavcih pa se pogosteje kažejo komplementarna znamenja neposrednejše napadalnosti z večjo disocialno vrednostjo. Nebegavci kažejo več ekspanzivnosti, manifestnega izražanja odpora, napadalnosti in nasilnosti. Hipotetično je "napadalnost" pri fantih osebnostna poteza, ki pomembno spremlja psihološke lastnosti nebegavcev. Pomanjkanje možnosti za neposredno razbremenitev z "umikom" v obliki bega pa pomeni nevarnost povečanega disocialnega potenciala v zavodu.

Pri begavkah se kaže nasprotno nagnenje kot pri begavcih. Pri begavkah so ugotovili več napadalnosti in destruktivnega vedenja, in sicer tudi, ko so jih opazovali po znamenjih disocialnega vedenja. Pri begavkah ni mogoče domnevati varovalnega mehanizma nevtralizacije. Pri dekletih šteje beg hipotetično za bolj funkcionalno obliko destruktivnega vedenja z neposrednim disocialnim pomenom. Raziskava je pokazala, da pri dekletih obstajajo drugačne okoliščine za beg. To se ujema tudi z ugotovitvijo, da se manifestne oblike deklinirane disocialnosti ločijo od deške.

Gojenci v vzgojnih zavodih

Gojence v vzgojnih zavodih so raziskovalci lahko opazovali le posredno po podatkih, ki si jih posredovali zavodski vzgojitelji in delno zavodski psihologi. Ker ugotovitve o gojencih v zavodih izhajajo iz ocen in navedb vzgojiteljev, je nujno, da vsebujejo tudi njihove percepcije in stališča. To je naravno kovalo določeno previdnost pri razlaganju ocen in ugotovitev.

Oddaje v vse vzgojne zavode naj bi bile po navedbah vzgojiteljev večinoma ustrezne, čeprav gojenci pred oddajo v zavod niso bili vsi triažirani v opazovalnem zavodu in so tisti, ki niso bili triažirani, uhajali pogosteje kot drugi.

Raziskovalci na splošno niso mogli ugotoviti posebne zveze med begi in ustreznostjo oddaje v vzgojni zavod. To je veljalo tudi za spremembo gojenčeve življenjske ravni ob oddaji v vzgojni zavod, pa naj je gojenec s tem prišel v boljše ali

slabše gmotne življenske razmere.

Ugotovitev raziskave, da se pri begavcih pogosteje kažejo razne oblike izmikanja, so potrdila tudi opazovanja v času njihovega bivanja v zavodu.

V raziskavi ugotovljene posebnosti begavcev opozarjajo na to, da utegne na uhajanje vplivati veliko okoliščin v zavodu. Vzgojitelji se bodo morali posvetiti zlasti tistim gojencem, ki na razne načine kažejo svojo osamelost in ki skušajo na razne načine premagati čustveno zavrženost. Posebno bo treba pomagati, da se pomanjkanje čustvenih vezi v družini nadomesti z drugimi.

Medsebojna razmerja v zavodih

Podatke za raziskavo o medsebojnih razmerjih v vzgojnih zavodih so dajali tako gojenci kot vzgojitelji in raziskovalci so lahko zlasti za slednje ugotovili nezadostno usposobljenost za opazovanje teh razmerij v zavodih. To dejstvo so raziskovalci med raziskavo odkrili večkrat, najočitneje pa se je pokazalo pri razčlembi podatkov o vlogi gojenca v skupini: zaradi kontradiktornosti zbranih podatkov so se jim morali odpovedati.

V skupini begavcev vseh zavodov je bil večji delež gojencev, ki so jih tako vzgojitelji kot mojstri ocenili za slabo socializirane ali nesocializirane. Raziskovalci so pri tem domnevali, da je beg pomembno vplival na vzgojiteljevo in mojstrovo oceno gojenčeve socializiranosti in s tem tudi na negativno sprejemanje gojenca. V posameznih zavodih so se ocene socializiranosti gojencev, ki so jih dajali vzgojitelji, ločile od ocen mojstrov.

Na podlagi podatkov o tem, kako gojenci sprejemajo vzgojitelje, raziskovalci menijo, da so podatki o negativnem sprejemanju vzgojiteljev zanesljivi. Za pozitivno sprejemanje vzgojiteljev tega ni mogoče trditi, ker ni mogoče zanikati, da ni kak gojenec tako sprejemanje vzgojitelja izrazil iz strahu pred posledicami, če bi se o njem izrazil negativno.

Glede negativnega sprejemanja vzgojiteljev obstajajo med zavodi pomembni razločki. Raziskovalci so tudi ugotovili, da je bilo v zavodih z več begi manj gojencev, ki so negativno sprejemali vzgojitelje. Tu so posebno nazorne ugotovitve raziskave glede vzgojnega zavoda v Logatcu: število begov je bilo veliko, pa nepomemben delež gojencev, ki so negativno sprejemali vzgojitelja. Na drugi strani je bilo v dekliškem vzgojnišću v Višnji gori malo begov, delež negativnega sprejemanja vzgojiteljev pa zelo visok.

Ob upoštevanju podatkov še drugih dveh zavodov raziskovalci ugotavljajo, da ugodnejše razmere, sproščenejši režim, skratka koncept vzgojnega zavoda (kaže se zlasti v obravnavanju gojenca ob vrnitvi iz bega), odseva tudi v sprejemanju vzgojitelja s strani gojencev.

Fenomenologija pobegov

Podatki o tem, kolikokrat, kdaj (ob katerem letnem času, dnevu in uri) in kako so gojenci bežali, so odvisni od zelo različnih okoliščin za beg, pa tudi od organizacije dela in koncepta posameznih vzgojnih zavodov. Kaže, da je številčnost begov odvisna predvsem od zavodskih razmer in od stališč osebja do bega. Ta stališča pa se kažejo v tem, da je razmerje osebja do pobegov bolj ali manj negativen oziroma obsojajoč; razmerje osebja do bega se zrcali tudi v trajanju bega in v nagnenju gojenca, ali bi se v zavod vrnil sam ali ne.

Sprožilni položaji

Raziskava se ukvarja tudi s sprožilnimi položaji. Raziskovalci so sodili, da je ustrezneje govoriti o sprožilnih položajih ali povodih za beg kot pa o vzrokih.

Raziskovalci so hoteli z odprtimi vprašanji zajeti vso raznovrstnost sprožilnih položajev. Ob pregledu odgovorov na odprta vprašanja je bilo ugotovljeno 16 sprožilnih položajev, in sicer: družba in zabava, obisk doma oziroma domotožje, dekle ali fant, nemožnost privaditi se zavodu, neuspešnost v šoli ali v delavnici, slabo počutje v skupini, odklanjanje zavoda, pridobivanje gmotne koristi, želja po alkoholu, nago-varjanje drugih, pustolovstvo, brez vzroka in druge okoliščine. Teh 16 sprožilnih položajev so nato združili v tri skupine:

- slabo počutje v zavodu,
- vablјivost zunaj zavoda in
- drugo.

V raziskavi so ocenili, da so gojenci, razen iz VPD v Radečah, najpogosteje bežali zato, ker jih je vlekla kaka mikavnost zunaj zavoda (družba, zabava, domači, dekle, fant, pridobitev gmotne koristi, želja po alkoholu, pustolovstvo). Ta sprožilni položaj je nastopal predvsem pri begavcih iz vzgojnih zavodov v Logatcu, Slivnici in Višnji gori.

Kolikor je pri begavcih iz omenjenih treh zavodov prišla v poštev skupina sprožilnih položajev "slabo počutje v zavodu", je nastopala predvsem kot reakcija na kritiko s strani osebja, na zavodske disciplinske ukrepe in na strah pred kaznijo. Pri

begavcih iz VPD v Radečah pa je bil najpogostejši povod iz te skupine sprožilnih položajev "slabo počutje gojenca v skupini". V tem zavodu so nastajale neformalne skupine, ki so delale na gojence razne pritiske, gojenci pa so se nanje odzivali z begom.

Obnavljanje gojencev po vrnitvi z bega

Pri obravnavanju gojencev po vrnitvi z bega sta se pokazala naravnost zavodskega osebja in celoten koncept zavoda. To se je pokazalo že takoj ob sprejemu begavca pri vrnitvi v zavod. Postopki so si bili podobni na eni strani v vzgojnih zavodih v Logatcu in Slivnici, na drugi strani pa v VPD v Radečah in v dekliškem vzgajališču v Višnji gori.

Ugotovitve raziskave o obravnavanju gojencev po vrnitvi z bega dajejo dosti snovi za razmišljanje, ali v naših zavodih le ne kaže spremeniti ravnanja z begavcem, ko se vrne v zavod.

Sodobno vzgojno, prevzgojno in terapevtsko obravnavanje z od-dajo že tako in tako socialno prizadete gojenke ali gojenca terja posebno skrben postopek ob vrnitvi z bega.

Raziskovalci sodijo, da je treba vsakega begavca ob vrnitvi v zavod obravnavati zelo diferencirano in individualno, z velikim poslušom za njegove težave in občutkom odgovornosti. Pri tem je treba posebno pozorno raziskati sprožilni položaj in ugotoviti, kaj je dalo gojencu povod za beg. To od zavodskega osebja zahteva tudi veliko objektivnosti in uvidevanja, zlasti glede zavodskih okoliščin, ki so ustvarile sprožilni položaj za beg. Zoper begavca ne bi smel biti storjen noben ukrep, preden se z njim ne bi temeljito pogovoril njegov vzgojitelj.

(Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 4/1974)

MLADINSKO KAZENSKO PRAVO V NOVEM USTAVNEM SISTEMU

Po prvi ustavi SLR Jugoslavije iz l. 1946, pa tudi po ustavi iz l. 1963, je bila federacija pristojna za izdajo kazenskega zakonika v okviru t.i. popolne zvezne zakonodaje. S tem sicer ni bila izključena zakonodajna pristojnost socialističnih republik, vendar je le-ta dejansko obstajala v zelo ozkih okvirih.

Ustavni amandmaji iz l. 1971 so ustvarili pomembne spremembe, ker je bila sprejeta na področju kazenskega prava koncepcija o deljeni zakonodajni pristojnosti med federacijo in socialističnimi republikami oz. avtonomnima pokrajinama.

Ustava SFR Jugoslavije iz l. 1974 je načelno sprejela rešitve, ki so jih predvideli amandmaji. To določa nova ustava v 12.točki 1.odstavka 281. člena. Po tej določbi ureja federacija po svojih organih "splošna pravila o uporabi vzgojnih ukrepov in kaznovanju mladoletnikov". Ustava torej določa, da federacija predpiše temeljna določila o pravnem položaju mladoletnega storilca kaznivega dejanja. S tem pa je republikam in pokrajinam omogočeno, da glede na morebitne svoje specifične pogoje, pa tudi potrebe na svoj način določijo zlasti uporabo kazenskih sankcij proti mladoletnikom. Vsaka republika in obe pokrajini torej pri tem lahko upoštevajo zlasti obseg in družbeni pomen mladinske kriminalitete na svojem področju, kadrovske in materialno stanje svoje socialne službe in razvoj svojih preventivnih dejavnosti. Iz različnih zveznih in republiških posvetovanj, na katerih se je obravnavala problematika mladinskega prestopništva, je znano, da prav glede naštetih problemov obstajajo med posameznimi republikami in pokrajinama dokajšnje razlike.

II.PRIPRAVA KAZENSKIH ZAKONOV

Takoj po sprejetju XX. do XLII. amandmaja je v smislu 1. odstavka 19. člena ustavnega zakona za izvedbo amandmajev odbor za pravosodje družbenopolitičnega zbora zvezne skupščine kot predlagatelj začel postopek za uskladitev kazenskega zakona iz l. 1951 z 11. točko XXX. amandmaja, ki je določal razdelitev zakonodajne pristojnosti med federacijo in republikami oz. pokrajinama na področju kazenskega prava. Družbenopolitični zbor in zbor narodov zvezne skupščine sta 27.decembra 1973 sprejela "predlog za izdajo kazenskega zakona".

Odbor za pravosodje je nadaljeval delo na pripravi zveznega kazenskega zakona in je pri tem upošteval načela, ki so bila izražena v predlogu za njegovo izdajo. Da bi izdelala osnove za ta zakon, je odbor ustanovil posebno skupino strokovnjakov, ki

so jo sestavljali: sedem univerzitetnih profesorjev (iz Slovenije prof.dr. Ljubo Bavcon) in en sodnik zveznega sodišča (bivšega vrhovnega sodišča Jugoslavije). Ta skupina je izdelala prvi osnutek zveznega kazenskega zakona marca 1974. Že 25. aprila 1974 je o "načrtu zveznega kazenskega zakona" razpravljala odbor za pravosodje (zvezne skupščine) ter sklenil, da se predložene rešitve lahko sprejmejo kot osnova za nadaljnje delo in da naj se načrt dostavi v oceno republiškim in pokrajinskim skupščinam, pa tudi organom pravosodja in drugim zainteresiranim ustanovam.

Ko je bila izoblikovana zvezna skupščina po novih ustavnih določilih, je bilo sklenjeno, da naj bo zvezni izvršni svet predlagatelj zveznega kazenskega zakona, priprava zakona pa je bila zaupana zveznemu sekretariatu za pravosodje in organizacijo zvezne uprave. Ta zvezni sekretariat je sestavil osnutek zakona, ki je upošteval pripombe in predloge sodišč, javnih tožilstev, pravnih fakultet in drugih znanstvenih zavodov, ki se ukvarjajo z vprašanji kazenskega prava. Skupina strokovnjakov je po tem osnutku zveznega sekretariata za pravosodje in organizacijo zvezne uprave nadaljevala svoje delo v začetku januarja 1976 v Cavtatu ter je tako nastal nov osnutek zveznega kazenskega zakona.

Zvezni sekretariat za pravosodje in organizacijo zvezne uprave je nato izvršil vrsto konsultacij o nekaterih odprtih vprašanjih. Končno je ta sekretariat imenoval ožjo redakcijsko komisijo, ki je pripravila predlog kazenskega zakona SFR Jugoslavije z obrazložitvijo. Po natančni oceni tega dela, ki je tudi še vsebovalo alternativne rešitve posameznih vprašanj, je zvezni sekretariat za pravosodje in organizacijo zvezne uprave izdelal končni predlog zakona z obrazložitvijo in ga je predložil zveznemu izvršnemu svetu kot predlagatelju zakona.

- - -

Republiški sekretariat za pravosodje, organizacijo uprave in proračun v Ljubljani je zaupal izdelavo republiškega kazenskega zakona inštitutu za kriminologijo in katedri za kazensko pravo pri pravni fakulteti v Ljubljani, ki sta sestavila delovno skupino in ta je januarja 1975 izdelala osnutek kazenskega zakona SR Slovenije z obrazložitvijo.

V juniju in juliju 1975 je delovna skupina pregledala vse prispele pripombe ter je po njih spremenila in dopolnila prvi osnutek slovenskega osnutka kazenskega zakona. Na svojih sejah v septembru, oktobru in novembru 1975 pa je delovna skupina ponovno predelala osnutek slovenskega kazenskega zakona in pri tem upoštevala analize primerjalnega pregleda kazenskih zakonov ostalih republik in pokrajine Vojvodine. Konec decembra 1975 je nato ožja redakcijska skupina (Bavcon, Kobe, Zobec) izdelala drugi osnutek kazens-

skega zakona SR Slovenije.

III. NAZIV ZAKONA

Dosedanje materialno kazensko pravo je kodificirano v "kazenskem zakoniku". Ta naziv se je uporabljal že v ustavi iz l. 1946 (22. točka 44.člena), v ustavi iz l. 1953 (5.a točka 15.člena) in v ustavi iz l.1963 (1.točka 161.člena). Razen tega se izraz zakonik (codex, codice, código, Gesetzbuch) uporablja tudi v tuji zakonodaji za pomembne zakone, s katerimi se ureja celotna veja določenega prava.

Pri nas poznamo le dva zakonika in sicer: kazenski zakonik in zakonik o kazenskem postopku. Ustava iz l. 1963 je sicer omenjala še "pomorski zakonik" in "zakonik o zračnem prometu", vendar ti zakoniki doslej niso bili izdani.

Nova ustava SFRJ iz l. 1974 ne govori več o kazenskem zakoniku in sploh ne omenja več izraza "zakonik". Ker zakonodajni akt, za katerega je pooblaščen federacija, ne more več predstavljati popolne kodifikacije določenega področja, izraz "zakonik" ne bi več ustrezal. Primeren pa tudi ni za republiške oz. pokrajinske zakone s kazenskega področja, ker so prav tako le nekompletni zakoni. Ti zakoni namreč ne vsebujejo splošnih določb, ki jih sicer vsebuje vsak kazenski zakonik.

IV. PREDLOG ZVEZNEGA KAZENSKEGA ZAKONA

V predlogu kazenskega zakona SFR Jugoslavije je mladinsko kazensko pravo urejeno v šestem poglavju, torej po številu enakem poglavju kot v sedaj veljavnem kazenskem zakoniku. Naslov tega poglavja "Splošna pravila o uporabi vzgojnih ukrepov in kaznovanju mladoletnikov" ustreza formulaciji 12. točke 1.odstavka 281.člena ustave SFRJ. V njej se našteva materija splošnega dela bodočega zveznega kazenskega zakona.

Predlog zveznega kazenskega zakona je postavil 13 splošnih pravil in sicer:

1. o veljavnosti posebnih kazenskopravnih določb za mladoletnike (71.člen),
2. o izključitvi kazenskih sankcij proti otrokom (72.člen),
3. o kazenskih sankcijah proti mladoletnikom (73.člen),
4. o namenu vzgojnih ukrepov in mladoletniškega zapora (74.člen),
5. o vrstah vzgojnih ukrepov (75.člen),

6. o spremembi določbe o vzgojnih ukrepih in ustavitvi njihovega izvrševanja (76.člen),
7. o kaznovanju starejših mladoletnikov (77.člen),
8. o mladoletniškem zaporu (78.člen),
9. o izrekanju vzgojnih ukrepov in mladoletniškega zapora za kazniva dejanja v steku (79.člen),
10. o zastaranju izvrševanja kazni mladoletniškega zapora (80.člen),
11. o izrekanju vzgojnih ukrepov in mladoletniškega zapora polnoletnim osebam za dejanja, ki so jih storili kot mladoletniki (81. člen),
12. o izrekanju vzgojnih ukrepov mlajšim polnoletnim osebam (82.člen) in
13. o učinku vzgojnih ukrepov in kazni mladoletniškega zapora (83. člen).

Ob pregledu vseh teh konkretnih določb lahko ugotovimo, da je osnutek zveznega kazenskega zakona postavil "splošna pravila", ki omogočajo republikam in pokrajinam, da po svojih specifičnih potrebah in pogojih izoblikujejo določila "o uporabi vzgojnih ukrepov in kaznovanju mladoletnikov" v svojih kazenskih zakonih.

V. OSNUTEK KAZENSKEGA ZAKONA SR SLOVENIJE

1. Določbe o vzgojnih ukrepih in kaznovanju mladoletnikov, ki izpolnjujejo okvir zveznega kazenskega zakona, so v osnutku kazenskega zakona SR Slovenije vsebovane v tretjem poglavju od 11. do 37. člena. Razen tega vsebuje 55. do vključno 57. člena četrtega poglavja (splošne določbe o izvršitvi kazenskih sankcij) nekaj okvirnih določb o izvrševanju vzgojnih ukrepov in o pomoči mladoletniku po odpustu iz zavoda.

Med pripravljanjem republiškega kazenskega zakona se je razpravljalo, ali naj se podobno kot v republiško ustavo, prenesejo nekatera določila osnutka zveznega kazenskega zakona v osnutek republiškega zakona. Zagovorniki so to mnenje utemeljevali s tem, da bi bil tako v republiškem zakonu poudarjen veliki pomen celotne ureditve mladinskega kazenskega prava in da bi to tudi olajšalo delo praktikom. To mnenje ni bilo sprejeto, ker bi podoben problem lahko postavili za ves splošni del kazenskega zakona. Zato vsebuje osnutek kazenskega zakona SR Slovenije le tista določila o mladoletnikih, ki izpolnjujejo okvir zveznega kazenskega zakona glede materialnih določb za mladoletne storilce kaznivih dejanj.

Sestavljalci osnutka so stali na stališču, da ni treba spreminja-

ti osnovne koncepcije, ki jo je postavila sedanja mladinska zakonodaja. Le-ta ustvarja zadosti širok prostor za učinkovit boj proti mladinski kriminaliteti pri nas. Izvršene so določene korekture, na katere so naši teoretiki in praktiki opozarjali na številnih zveznih, republiških in regionalnih posvetovanjih in sestankih različnih oblik.

V osnutku se ne uporablja več izraz "skrbstveni organ", ampak izraz "organ socialnega skrbstva", kar je v skladu z reorganizacijo socialnega skrbstva po zakonu o socialnem skrbstvu. Pri tem je delovna skupina tudi upoštevala, da je prenehal veljati zakon o določitvi skrbstvenega organa. Tudi zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ne pozna več "skrbstvenega organa".

Glede bolj običajnega izraza "socialno varstvo" pa je treba opozoriti, da je iz prvega člena zakona o skupnosti socialnega varstva razvidno, da je izraz "socialno varstvo" širši, kot izraz "socialno skrbstvo" in da zajema socialno varstvo: socialno skrbstvo, otroško varstvo, pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zaposlovanje in stanovanjsko skrbstvo.

2. Osnutek celovito opredeljuje položaj mladoletnega storilca kaznivega dejanja, ko določa, da zanj veljajo splošne določbe o uporabi vzgojnih ukrepov in kaznovanju mladoletnika, ki jih vsebuje šesto poglavje zveznega kazenskega zakona in pa določbe republiškega kazenskega zakona.

Ker se proti mladoletniku, ki ob storitvi kaznivega dejanja še ni bil star štirinajst let (otrok) ne smejo uporabiti kazenske sankcije (75. člen KZ) osnutek sploh ne govori o otrocih. Zanje tudi ni določila o pristojnosti organa socialnega skrbstva, ker je le-ta zanje pristojen po republiškem zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (119. do 122. člen).

3. Za razliko od kazenskega zakonika osnutek ne pozna zavodskega ukrepa "oddaje v zavod za defektne mladoletnike". Osnutek predvideva med zavodskimi ukrepi, razen oddaje v prevzgojni dom (bivši vzgojno poboljševalni dom), skladno z republiškim zakonom o usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Ur.l. SRS, št. 5-26/68) še oddajo v "vzgojni zavod" in oddajo v "drug zavod za usposabljanje".

Ker so vzgojni zavodi tudi zavodi za usposabljanje, so v osnutku posebej poudarjeni. Zavod za "defektno" mladino oz. za mladino moteno v telesnem in duševnem razvoju je označen z izrazom "drug zavod za usposabljanje".

Ukrep strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika je delovna skupina v drugem osnutku dopolnila še s strožjim nadzorstvom posvo-

jitelja. To je prevzela iz osnutka kazenskega zakona Bosne in Hercegovine.

V drugem osnutku je predvideno, da se mladoletnikom lahko izrekajo varnostni ukrepi, razen prepovedi opravljanja poklica in prepovedi javnega nastopanja in sicer tako ob izreku vzgojnih ukrepov kot ob kazni mladoletniškega zapora.

4. Razen že omenjene dopolnitve strožjega nadzorstva staršev oz. skrbnika s posvojiteljem sicer besedilo v osnutku ustreza dosedanjemu besedilu z dopolnitvijo, da ne gre le ta zanemarjanje nadzorstva nad mladoletnikom s strani staršev, posvojitelja ali skrbnika, ampak predvsem za zanemarjanje "vzgoje in varstva". Ta dopolnitev se je delovni skupini zdela pomembna zato, ker je nadzorstvo le sestavni del dejavnosti, ki ga starši in njihovi namestniki kažejo pri primarni dolžnosti varstva in vzgoje svojega otroka.

Po dosedanjem predpisu je sodišče lahko določilo, "naj skrbstveni organ nadzoruje in pomaga staršem ali skrbniku" pri izvajanju vzgojnega ukrepa. V praksi je to nadzorstvo oz. pomoč staršem ali skrbniku povzročalo skrbstvenim organom velike težave. Zato sedanjemu osnutku zakona omejuje nadzorstvo in pomoč organa socialnega skrbstva le na navodila, ki jih je sodišče dalo staršem, posvojitelju ali skrbniku glede izvajanja tega vzgojnega ukrepa. S tem je organu socialnega skrbstva dano jasnejše napotilo za delo in se verjetno nadzorstvo in pomoč ne bosta mogla spremeniti v drugo obliko vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva, kot je to ugotavljala dosedanja praksa.

Nova je tudi določba, da sodišče naknadno odloča o trajanju tega vzgojnega ukrepa, ki pa ne more biti krajše od enega in ne daljše od treh let.

5. Pri vzgojnem ukrepu strožjega nadzorstva organa socialnega skrbstva smo v delovni skupini razpravljali o tem, kako naj se imenuje oseba, ki za organ socialnega skrbstva opravlja posle tega nadzorstva. Pri tem je dosedanji izraz "uradna oseba" nadomestil izraz "svetovalec", ki ga že uporablja republiški zakon o izvrševanju kazenskih sankcij.

Za ta izraz se je skupina odločila kljub dokaj tehtnemu ugovoru, da funkcija te osebe ni le svetovanje mladoletniku, kaj naj stori, oz. kako naj kaj stori, ampak mora ta oseba tudi neposredno izvesti določene ukrepe za ureditev posameznih mladoletnikovih razmer.

Delovna skupina je zavrnila tudi izraz "socialni delavec", ki ga uporablja osnutek kazenskega zakona SR Makedonije. Pri tem je delovna skupina sodila, da bi z uporabo tega izraza zožila krog

oseb, ki jih organ socialnega skrbstva lahko pooblasti za izvrševanje tega vzgojnega ukrepa.

6. Novo je določilo o posebnih navodilih, ki jih sodišče lahko da mladoletniku, ko izreče katerega od vzgojnih ukrepov strožjega nadzorstva ali pa med njegovim izvrševanjem. Osnutek navaja primeroma štirinajst navodil, ki jih sodišče lahko da mladoletniku. Sodišče pa lahko da mladoletniku tudi druga navodila, ki v zakonu niso navedena. Pri tem pa mora posebej paziti, da z njimi ne bo prizadelo mladoletnikovega človeškega dostojanstva in mu povzročilo težave. Dana navodila sodišče lahko spremeni ali odpravi. Sodišče lahko tudi spremeni vzgojni ukrep, če mladoletnik ne bi izvrševal danih navodil.

Sodišče naj nalaga mladoletniku taka navodila, ki usmerjajo in varujejo njegovo nadaljnjo vzgojo. Navodila bodo vselej učinkovita, če bodo naložene dolžnosti in opustitve v najtesnejši zvezi s storjenim kaznivim dejanjem. Pri tem pa naj velja praviloma načelo, da je treba dati mladoletniku taka navodila, ki jih je mogoče nadzirati. Preden bo sodišče dalo navodila "zdraviti se v ustreznem zdravstvenem zavodu ali obiskovati vzgojno, poklicno, psihološko ali drugo podobno posvetovalnico", bo kazalo pribaviti mnenje psihiatra, psihologa, pedagoga ali vzgojne oz. psihohigienske posvetovalnice. Možnost dajanja navodil naj bi upoštevali tudi organi socialnega skrbstva v svojih poročilih o mladoletniku po 432. členu zakona o kazenskem postopku.

Profesor Ante Carić iz Splita je na posvetovanju v Budvi (pa tudi republiško javno tožilstvo v svojih pripombah) postavil vprašanje, ali se navodila ne bi mogla izrekati tudi kumulativno z disciplinskimi vzgojnimi ukrepi. Vprašanje je vredno premisleka, ker bi se z navodili lahko obogatila vsebina disciplinskih ukrepov, še zlasti ukora.

7. Določilo o vzgojnem ukrepu oddaje v vzgojni zavod je delovna skupina stilistično popravila in ga uskladila s popravki drugih členov osnutka. Pri tem pa je poudarila, da gre v vzgojnem zavodu za vzgojo in prevzgojo pod stalnim vodstvom strokovnih vzgojiteljev in ne za "nadzorstvo strokovnih vzgojiteljev". S tem je sledila upravičeni pripombi, da v vzgojnem zavodu skrbijo za mladoletnika "v vseh tistih pogledih, glede katerih je bil v njegovem dotedanjem življenju ugotovljen deficit in tudi v vseh drugih pogledih, ki so relevantni za to, da bi se zagotovila njegova "vzgoja, prevzgoja in pravilen razvoj", ne pa le za to, da bi se nad njim izvajalo "stalno nadzorstvo".

8. Pri vzgojnem ukrepu oddaje v prevzgojni dom (doslej vzgojni poboljševalni dom) je spremenjena določba o najdaljši dobi bi-

vanja mladoletnika od dosedanjih pet let na tri leta. To pa zato, ker so v Sloveniji mladoletniki bivali v takem domu manj kot tri leta. Spremenjeni najdaljši rok bivanja v takem domu torej bolj ustreza dosedanji praksi, je pa tudi realnejši glede na namen ukrepa.

9. Določba o vzgojnem ukrepu oddaje v drug zavod za usposabljanje ustreza smiselno 78.členu kazenskega zakonika, vendar ne govori več o dafektnih mladoletnikih (gluhih, slepih, gluhonemih, in podobnih), marveč o moteni mladini v duševnem in telesnem razvoju, kot imenuje te otroke republiški zakon o usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Tako bodo lahko oddani mladoletni storilci kaznivih dejanj, ki imajo telesno ali duševno motnjo v ustrezen zavod za usposabljanje, kot jih predvideva navedeni zakon.

Bivanje v zavodu bo odvisno od potrebe po varstvu in zdravljenju. Zato je bila delovna skupina mnenja, da se ob polnoletnosti tudi odloči, ali naj mladoletnik še ostane v zavodu za mladoletnike, ali pa naj se po potrebi premesti v zavod za polnoletne.

10. Ker je potrebno vzgojni ukrep čimprej izvršiti, je bila v osnutku znižana doba, po kateri naj se ponovno odloča o vzgojnih ukrepih, od dosedanjih dveh na eno leto. Če je poteklo od pravno-močnosti odločbe, s katero je bil izrečen vzgojni ukrep že eno leto, se je dosedaj večkrat pokazala potreba po ponovnem odločanju. Zlasti je prišlo do nevšečnih situacij, če je bil mladoletnik ali če je bila mladoletnica poročena.

Slovenski osnutek tudi predvideva ponovno odločanje o vzgojnem ukrepu, če se je ukrep sicer začel izvrševati, pa je njegovo izvrševanje de facto prenehalo npr. zaradi bega mladoletnika iz vzgojnega zavoda ali prevzgojnega doma in se nato ukrep eno leto ni izvrševal. Potek časa ima namreč tudi v takih primerih pomembno funkcijo.

11. V osnutku je pri odmeri kazni struktura osebnosti ustreznjejšo izražena kot popreje, ko se je "gledalo" "na njegovo duševno razvitost". Po sedanji formulaciji je za odmero kazni pomembna "stopnja mladoletnikove zrelosti". Tudi je delovna skupina sodila, da je bolj primerno reči "usposabljanje", kot pa "strokovno izpopolnjevanje", saj gre, v pretežni večini primerov za začetno usposabljanje v okviru rednega učenja določenega poklica, ali pa še bolj pogosto za priučevanje določenemu poklicu.

12. Izenačenje mladoletnega storilca kaznivega dejanja, obsojenega na mladoletniški zapor s polnoletnim obsojencem je terjalo

upoštevanje pripora in druge vrste odvzema prostosti v kazenskem postopku. Gre zlasti tudi za čas, ki ga je mladoletni storilec kaznivega dejanja prebil po prvem odstavku 434.člena zakonika o kazenskem postopku "med pripravljalnimi postopkom" v prehodnem domu, vzgojnem ali kakšnem podobnem zavodu. Všetnje tega časa je toliko bolj utemeljeno, ker je mogoče pričakovati, da je mladoletnikovo bivanje oz. ravnanje z njim v teh zavodih že začetek njegovega prevzganja, torej tega, za čemer se stremi tudi s kaznijo mladoletniškega zapora.

13. Določila o izvrševanju kazni mladoletniškega zapora so skoraj v celoti povzeta iz 79 f člena kazenskega zakonika s pomembno spremembo, ki v skladu z 48. členom osnutka prenaša pristojnost za pogojni odpust na sodišče.

Delno pa je delovna skupina upoštevala pripombo komiteja za zdravstveno in socialno varstvo, da naj se ne bi ukrep po četrtem odstavku imenoval strožje nadzorstvo organa socialnega skrbstva, ampak le "nadzorstvo". To pa zato, ker gre za enakovrsten ukrep z enakimi cilji kot pri navodilih za polnoletne osebe. Po sedanji formulaciji je delovna skupina sodila, da gre pri pogojnem odpustu mladoletnika le za ukrep, ki je bil podoben vzgojnemu ukrepu strožjega nadzorstva organa socialnega skrbstva. Če pa gre za osebo, ki je ob pogojnem odpustu že polnoletna, pa je zanjo predvidela nadzorstvo, kot je predpisano za bivše obsojence.

14. Z novo določbo osnutka o odmeri kazni pri steku kaznivih dejanj, ki jih je storil storilec deloma kot mladoletnik in deloma kot polnoletna oseba, je bila zapolnjena vrzel, na katero so praktiki in teoretiki opozarjali že dlje časa. Osnutek določa, da sodišče izreče glavno kazen po določbah zveznega zakona, kadar sodi polnoletnemu za kazniva dejanja, ki jih je storil kot starejši mladoletnik in kot polnoletnik v steku, in določi za kazniva dejanja, ki jih je storil kot mladoletnik, kazen mladoletniškega zapora, za druga pa kazen zapora ali denarno kazen. Pri tem se šteje za najhujšo kazen tista izmed izrečenih kazni, ki je po trajanju najdaljša.

15. V osnutku so predpisi o evidenci izrečenih vzgojnih ukrepov in o kazni mladoletniškega zapora postavljeni jasneje kot doslej. Evidenca izrečenih vzgojnih ukrepov do sedaj zakonsko ni bila urejena. Po tretjem odstavku 8. člena sicer že derogiranega republiškega zakona o izvrševanju vzgojnih ukrepov je "skrbstveni organ neposredno spremljal izvrševanje vzgojnih ukrepov" in "vodil ustrezno evidenco". Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo je dne 12. decembra 1967 po 8-56-1/56 izdal navodila o "evidenci izrečenih vzgojnih ukrepov". Po teh navodilih so pristojni skrbstveni organi vodili "evidenčni list o izvrše-

vanju vzgojnega ukrepa" in "seznam mladoletnikov, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep". To evidenco vodijo organi socialnega skrbstva še danes. Delovna skupina se je, za razliko od prvega osnutka odločila predlagati, naj vodi evidenco o vzgojnih ukrepih komite za zdravstveno in socialno varstvo. Evidenco o obsodbah mladoletnikov na kazen mladoletniškega zapora se vodi skupno z evidenco odraslih oseb.

16. Pri izvrševanju vzgojnih ukrepov je treba mladoletniku omiliti ali odpravljati vedenjske ali osebnostne motnje oz. posledice teh motenj, razvijati zavest o osebni odgovornosti za njegovo ravnanje in ga spodbujati, da tudi sam prostovoljno sodeluje pri svoji prevzgoji. Sodišče, ki je izreklo vzgojni ukrep, izvaja tudi nadzorstvo njih pravnega in zakonitega izvrševanja. Zato mora organ, ki je pristojen za izvršitev vzgojnega ukrepa, poročati sodišču, o izvrševanju ukrepa, kadar bi sodišče to zahtevalo, najmanj pa vsakih šest mesecev.

17. Končno določa osnutek, da je treba vsakemu mladoletniku pomagati pri njegovem vživljanju v družbo, zlasti s primerno zaposlitvijo in nastanitvijo. Po potrebi bi se mladoletniku lahko postavil tudi svetovalec, ki naj mu pomaga, da prebrede težave, na katere zadeva v družbeni skupnosti.

Prikazana ureditev pomožaja mladoletnega storilca kaznivega dejanja po sedanjem drugem osnutku kazenskega zakona SR Slovenije še ni dokončna in je mogoče pričakovati določenih sprememb. Veliko bo tu odvisno od dokončnega besedila zveznega kazenskega zakona. Po zveznem posvetovanju v Budvi pa so s predlogom zveznega kazenskega zakona že "uskajena" dosedanja zelo različna stališča glede ureditve položaja mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj.

Pri tem pa tudi ne bomo mogli prezreti nujnega usklajevanja prava prekrškov za mladoletnike z mladoletniškim kazenskim pravom, ki je v velikem razmaku že od novele iz l. 1959. To usklajevanje je tembolj nujno, ker se pripravlja tudi zvezni zakon o prekrških, po katerem se bodo morali ravnati tudi republiški in pokrajinski zakoni o prekrških. Ustrezna zakonodaja na področju prekrškov je že sprejeta, in sicer Zakon o prekrških, s katerimi se kršijo zvezni predpisi (Ur.l.SFRJ 4/77) in republiški zakon o prekrških (Ur.l. SRS, 12/77 z dne 11.6.1977). Dosedanji osnutki zveznega zakona o prekrških (zadnji z januarja 1976) ne kažejo nobenega napredka. Ne le to, ampak je zadnji osnutek tudi poostril represijo proti mladoletnim storilcem prekrškov. Mednarodni primerjalni pregled predpisov o položaju mladoletnih storilcev prekrškov nam kaže, da nikjer ni neuskajenosti njihovega položaja s položajem storilcev kaznivih dejanj. Na potrebo po nujni uskladitvi obeh zakonskih predpisov glede starejših mladoletnikov smo v zadnjem času večkrat opozorili, ne nazadnje tudi na zveznem posvetovanju v Budvi.

PRVA OTROŠKA VAS V JUGOSLAVIJI

Druga svetovna vojna je v svetu in zlasti v Evropi zapustila hudo razdejanje. Razne državne (javne in zasebne) in mednarodne organizacije so se vsaka po svoje pa tudi skupaj trudile omiliti težave prizadetih otrok in mladine.

Ena izmed oblik skrbi za osirotele otroke se je razvila po misli Avstrijca Hermanna Gmeinerja. Leta 1949 je v bližini tirolskega mesteca Imst ustanovil svojo prvo otroško vas. Gmeiner je pri ustanovitvi otroške vasi v Imstu izhajal iz izkušnje, da se otroški in mladinski domovi ter podobne ustanove niso obnesli. V veliki večini teh domov je manjkala topla družinska zveza med vzgojitelji in gojenci.

Že Pestalozzi (1746-1827) je v svojih delih poudarjal pomen tople družinske vzgoje, ki omogoča naravni razvoj otroka.

Že od začetka tega stoletja je znana nevarna otroška bolezen, ki jo je münchenski otroški zdravnik Pfaundler poimenoval "hospitalizem". Hospitalizem nastane zaradi pomanjkanja materine nege, zlasti tam, kjer otroku manjkajo tesni človeški stiki. Ta bolezen lahko povzroči hude razvojne motnje in povečano nagnjenost k boleznim. Odkritje te bolezni (ki jo zelo dobro poznajo zlasti vzgojitelji prevzgojnega vzgojno-poboljševalnega doma v Radečah) je moderni medicini, psihologiji in pedagogiki omogočila razložiti mnogotere razvojne in vedenjske motnje otrok in mladine. Tako je npr. otroški zdravnik Frank Loeber pri svojih raziskavah ugotovil, da kažejo domski otroci v primerjavi z otroki, ki so živeli v družinah, 21-odstoten zaostanek v razvoju. Ta zaostanek je toliko večji, očitnejši in nenadomestljivejši, čim prej je bil otrok ločen od svoje matere in čim dalj je živel v domu.

Tudi številne druge raziskave vedenjsko in osebnostno motene mladine so pokazale, da je najbolj ogroženim in najbolj vzgojno težavnim otrokom ter mladostnikom manjkalo zdravo in urejeno družinsko življenje. Zato je temeljna misel Gmeinerjevih otroških vasi v tem, da se otroku zagotovita materialna skrb in ljubezen ter občutek, da pripada neki družini. Skrb za osirotelega otroka bo tem boljša in tem uspešnejša, čim bolj bo podobna družinski. Ta skrb bo tem popolnejša čim bolj bo lahko nadomestila izgubljeno družino. Gmeinerjeva misel otroške vasi je torej v tem, da se otroku brez staršev ali zapiščenemu otroku da domačija in družinska vzgoja.

Ta koncepcija temelji na naslednjih temeljnih načelih:

- v otroški vasi je nastanjenih lo do 16 družin;
- vsaka družina živi v lični lastni hišici;
- družino sestavlja 7 do 9 otrok in ženska, ki je zmožna nadomestiti mater; njihovo skupno življenje pa ima vse poteze naravne družine;
- ženska, ki živi z otroki, skrbi zanje, jih vzgaja, da se razvijejo v poštene in koristne člane človeške skupnosti; zato posveča otrokom vso ljubezen; otroci jo večinoma kličejo "mama";
- otroška vas se postavi v bližini urbanističnega naselja, ki ima vse ustanove za normalno družinsko življenje (šola, zdravstvene, športne in rekreacijske ustanove, trgovine itd.);
- otroška vas se sezida in vzdržuje iz različnih virov, praviloma z akcijami zasnovanimi na solidarnosti in humanosti (prostovoljni prispevki, darovi družbenih skupnosti, delovnih kolektivov in posameznikov).

V nasprotju z drugimi otroškimi vasmi je Gmeiner imenoval po svoji misli zasnovane otroške vasi "otroške vasi SOS" (SOS Kinderdorf, SOS Children village, Dečje selo SOS).

Z dobro organizacijo in zelo spretnimi propagandnimi ukrepi je Gmeinerju uspelo ustvariti mrežo društev "otroške vasi SOS"x) po vsem svetu. Ta društva so potem začela postavljati otroške vasi. Društva otroških vasi SOS so se združila v mednarodno organizacijo "SOS Kinderdorf international" s sedežem na Dunaju. Danes obstajajo društva otroških vasi SOS v 57 državah štirih celin. Deluje 91 otroških vasi SOS, 11 jih nastaja, 16 pa je načrtovanih. (Po stanju 1. julija 1976).

2. Mati in oče v otroških vaseh SOS

SOS otroška vas ni nikakršen veliki zavod, ki bi bil razdeljen na manjše vzgojne enote, To tudi ni vzgojni zavod, v katerega bi bili otroci sprejeti za časovno omejen čas. Gre za organsko zrasle skupnosti samostojnih družin, kjer mladostnik ostane, dokler se ne pripravi za samostojno življenje. To je otrokov pravi dom, v katerem ima trdno in pravo duševno oporo.

x) V začetku so to bile inicialke imena društev "Societas socialis". Ni bil torej mišljen signal v sili na morju. Geslo "Save our souls" pa se je smiselno le uporabljalo tudi za otroke.

Matere posameznih družin otroške vasi SOS so samske ženske, ki so se odločile, da bodo osirotelim otrokom dobre matere, in ki z zaupanimi jim otroki ustanovijo družino. Matere so otrokom na voljo ves dan in noč, kot vsaka druga dobra mati. Včasih imajo matere družin otroške vasi SOS tudi pomočnice. Otroci jo imenujejo "teta".

Vlogo očeta opravlja upravnik otroške vasi SOS. Sprejemanje zakonskih parov je Gmeiner že od vsega začetka odklonil in sicer zato, ker so zelo redki zakonski pari, ki bi ustrezali nalogam družinskih staršev otroške vasi SOS. Na to, da se težko najdejo zakonski pari za vzgojo sirot, je opozoril že veliki nemški vzgojitelj take mladine Hermann Francke (1663-1727). Od njegovega časa se v tem smislu ni veliko spremenilo.

Na temelju teoretičnih razmišljanj se pomanjkanje očeta večkrat prikazuje kot precejšnja pomanjkljivost vzgoje v otroških vaseh SOS. Praksa pa je pokazala, da so pomanjkljivosti zaradi manjkajočega očeta nepomembne. Poleg tega pa se teoriji o pomanjkljivosti zaradi manjkajočega očeta upirajo naslednja razmišljanja in izkušnje:

1. Zakonski pari se za delo v otroški vasi SOS le redko potegujejo iz resničnih altruističnih razlogov. Tudi želja po otrocih navadno ni tako velika, da bi bila zakonca pripravljena žrtvovati se za tuje otroke.
2. Kolikor se zakonca prigrasita za delo v otroški vasi SOS, postavljata zahteve po prostornem stanovanju in zagotovljenem obstanku. Možje večkrat nimajo nobenega poklica ali pa so v svojem poklicu odpovedali. Zakonca sta s svojim dotedanjim življenjem nezadovoljna in bežita v nov položaj. Tako bi taki zakonci otroško vas v najkrajšem času obremenjevali in se ne bi mogli popolnoma posvetiti vzgoji zaupanih jim otrok.
3. Tudi pri nastanitvi ustreznih zakoncev bi nastale težave. V otroški vasi SOS so zelo majhne možnosti za zaposlitev večjega števila moških. Zato bi morali iskati delo zunaj otroške vasi SOS. To pa je v bližini take vasi zelo oteženo zaradi omejenega števila delovnih mest.
4. Pri nastanitvi zakoncev bi bilo treba posamezne hišice tudi prostorninsko razširiti. To bi terjalo večje naložbe. Solidarnostni prispevki pa so namenjeni le potrebam otrok.
5. Kaj bi se zgodilo, če bi zakonca pri delu v otroški vasi SOS odpovedala? Zakonca sta večinoma doma iz drugih krajev in bi se branila izprazniti stanovanje, dokler jim otroška vas SOS ne bi dala primerne novega stanovanja. Pri tem

pa bi nastal še paradoks, da bi v času, dokler se ne bi vse uredilo z njuno izselitvijo, delovali "starši", ki so se izkazali za nezmožne vzgajati otroke in ki tako ne sodita več v družino.

6. Mož, ki bi bil uslužben zunaj otroške vasi SOS, bi s svojo ženo del dohodkov porabil in naložil skupno. Tako bi zakonca v družini sestavljala posebno gospodarsko interesno enoto, ki ne bi bila v interesu družine otroške vasi SOS.
7. Očetu, ki ni hranilec ne vzdrževalec družine manjka podlaga za njegov položaj in avtoriteto v družini. Je brez moralne in idealne zveze s svojo družino. Poleg tega je doma le po opravljenem delu. Mati bi tedaj skrbela zanj in bi morala izpolnjevati svoje dolžnosti do njega. "Tuji" otroci, ki zelo potrebujejo svojo mater, bi bili tako le napoti. Tako bi prišli spet tja, kjer se začne življenska pot otrok brez staršev oziroma zapuščenih otrok. Otroci bi le težko priznali za svojega očeta moža, ki jim jemlje občutek resnične varnosti.
8. Posebna kriza bi nastala v družini otroške vasi, ko bi zakonca dobila lastnega otroka. Tudi najpravičnejši starši ne bi mogli preprečiti, da se otroci družine otroške vasi SOS ne bi čutili prikrajšane. Najneznatnejše razlike v obravnavanju bi občutili in jih večkrat tudi precenjevali. Odkrili bi, da so končno le tuji otroci, in bi sodili, da je bila vsa dosedanja skrb in ljubezen do njih le neodkritosrčnost, katere žrtev so spet postali.

Razprava o tem vprašanju je potekala tudi v mednarodnih organizacijah, zlasti v Federation internationale communautes d'enfants in v Association internationale des éducateurs de jeunes inadaptes. Širjenje otroških vasi SOS po vsem svetu pa le potrjuje Gmeinerjeva stališča glede tega, čeprav ugovarjanje njegovim poglavitnim mislim še ni prenehalo.

3. Otroška vas SOS pri nas

Slovenci smo se s idejami otroških vasi SOS spoznali, ko smo bili povabljeni na tretje pedagoško posvetovanje otroških vasi SOS v dneh od 25. do 29. septembra 1963 v otroški vasi SOS Wienerwald v Hinterbrühlu pri Dunaju. Gmeiner nas je skušal že takrat pridobiti za zidavo otroške vasi SOS v Jugoslaviji. Bil je tudi pripravljen prispevati denarna sredstva za zidavo ene hišice v jugoslovanski otroški vasi SOS. Dne 24. novembra 1964 je bil tudi v Ljubljani in je istega dne zvečer v Zagrebu

predaval o otroških vaseh SOS. Profesor pedagoške akademije Marjan Pavčič in pisec tega članka sva se udeležila tudi predavanja v Zagrebu. Niti v Ljubljani, niti v Zagrebu med pristojnimi dejavniki socialnega skrbstva tedaj ni bilo razumevanja za uresničitev Gmeinerjeve misli.

Nekaj let kasneje pa se je zanjo ogrel pokrajinski sekretar za zdravstvo in socialno skrbstvo AP Vojvodine, dr. Milorad Pavlovič iz Novega Sada. Po proučitvi ideje otroških vasi SOS in posebnih možnosti v naših samoupravnih socialističnih razmerah so sestavili iniciativni odbor pod predsedstvom dr. Pavloviča.

9. marca 1971 je društvo "SOS Dečje selo" postalo član mednarodne organizacije otroških vasi SOS. Pri tem pa je delovalo po vseh posebnostih jugoslovanske samoupravne socialistične skupnosti. S takim svojim stališčem in delom so izvršilni odbor in njegovi člani pridobili poseben ugled v krogih mednarodne organizacije otroških vasi SOS.

V času največje dejavnosti društva in ko je bilo izbojevano veliko razumevanje za njegove naloge in namen, je 25. februarja 1972 na službenem potovanju v Pragi nenadno umrl predsednik dr. Milorad Pavlovič. To je bil za društvo hud udarec. Predvidevanje nekaterih, da bo akcija za otroško vas SOS prenehala, pa se ni izpolnilo. Po hudem šoku je društvo sorazmerno hitro nadaljevalo delo pod novim predsednikom dr. Dragoljubom Čonkićem. Delo na postavitvev otroške vasi SOS se je začelo 30. okt. 1973. Sezidanih je bilo 13 družinskih hišic za skupaj 110 otrok. Vsa dela (brez oprave) so stala 20 271 963,20 din. Vsaka hišica je sezidana tako, da ima v pritličju veliko dnevne sobe, kuhinjo, garderobo in kopalnico. V mednadstropjih in prvem nadstropju so tri sobe. V vsaki sobi spi in prebiva po troje otrok. Posebnost družinskih hišic v Sremski Kamenici pa je četrta soba s po eno posteljo. Ta soba je namenjena za prenočevanje otrokovih sorodnikov pa tudi nekdanjim članom družine, ki so se že emancipirali, pa pridejo na obisk na "svoj dom".

5. novembra 1975 je "SOS Dečje selo" v Sremski Kamenici slovesno odprla tovarišica Jovanka Broz. Otroška vas se imenuje po pokojnem dr. Miloradu Pavloviću. Ob mojem obisku 22. sept. 1976 je bilo v vasi že naseljenih sedem družin s skupno 43 otroki.

Družine nastajajo zapovratjo in se sestavljajo z veliko skrbnostjo. Zato se ne smemo čuditi, da po enem letu delovanja te otroške vasi še niso zasedena vsa prosta mesta, posebno ker ni preprosto najti primernih žensk, ki naj bi vzgajale otroke. Poleg tega pa nekaj hišic tudi še ni prevzela kolavdacijska komisija.

Ob večurnem bivanju v prvi otroški vasi SOS v SFRJ sem se lahko prepričal o velikem trudu, ki so ga vložili prizadevni člani društva otroških vasi SOS v Sremski Kamenici, da čim bolje in čim lepše izpeljejo postavljene si naloge. Zato jim je treba izraziti vse priznanje pa tudi zahvalo za njihovo nesebično delo. To priznanje in zahvala pa gre tudi vsem delovnim organizacijam in posameznikom, ki so doumeli velik pomen te solidarnostne akcije za postavitev prve otroške vasi SOS v naši domovini in s tem pokazali izredno pomembno skrb za osirotele otroke oziroma otroke, ki niso deležni družinske skrbi in vzgoje.

Ne nazadnje sem bil tudi priča sproščenega življenja otrok te vasi. Ko sem zapuščal otroško vas SOS v Sremski Kamenici, sem znova obžaloval nerazumevanje odločilnih dejavnikov otroškega varstva v naši republiki za zidavo otroške vasi SOS v Sloveniji, ki so ga pokazali leta 1964. Hkrati pa s pedagoškim optimizmom izražam upanje, da bodo prizadevanja in uspehi vojvodinskih mladinsko-skrbstvenih in družbenopolitičnih dekavcev morda le našli posnemalce tudi drugod v naši samoupravni socialistični in napredni domovini.

(Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 4/1976)

OBJAVLJENA DELA DR. BRONISLAVA SKABERNETA

1. Temeljni zakon o razmerju med starši in otroki; LJUDSKI PRAVNIK 3/1948, str. 10-19, 67-78
2. Skrbniški referenti in skrbniški sveti; LJUDSKI PRAVNIK 3/1948, s. 184-187
3. Vloga okrajnega izvršilnega odbora v skrbništvu; LJUDSKA UPRAVA 1948/4-5, s. 226-228
4. Razvoj skrbništva in njegove naloge; LJUDSKI PRAVNIK 4/1949/8, s. 293-308
5. Varstvo mladoletnika v naši novi kazenski zakonodaji; LJUDSKI PRAVNIK 4/1949/2, s. 49-65
6. Sestavki: Roditeljska pravica, Posvojitev, Nezakonski otroci, Nadzorstvo skrbniških organov nad izvrševanjem roditeljskih pravic, Skrbništvo, Varstvo mladoletnikov v kazenski zakonodaji; PRIROČNIK ZA SVETOVALKE AFZ, Ljubljana, december 1950, s. 39-69
7. Iskustva starateljske službe u NR Sloveniji; SOCIALNO STARANJE, Bg. 1950/12, s. 441-443
8. S posvetovanja okrajnih skrbniških referentov; LJUDSKA UPRAVA 1951/2, s. 88-91
9. Odločbam skrbniških organov več pozornosti; LJUDSKA UPRAVA 1952/3, s. 133-135
10. Današnja problematika zaščite matere in otroka; NASI RAZGLEDI z dne 28.6.1952 (št. 9), s. 14-15
11. Pojasnila aktualnih vprašanj mladinskega skrbstva; LJUDSKA UPRAVA 1952 št. 6, (7, 8, 9 in 1953/6
12. Gospodarski pomen socialnega skrbstva; GOSPODARSKI KOLEDAR 1954
13. Zdravstveni zavodi in njih družbeno upravljanje; GOSPODARSKI KOLEDAR 1955, s. 95-100
14. Položaj žene v zakonski zvezi, kot ga kažejo razvezne pravde (referat na zveznem posvetovanju v Zagrebu 30.10.1955); NASA DECA Bg. 1955/11-12, s. 25-30 in LJUBLJANKSI DNEVNIK od 9. do 11.11.1955
15. Vpliv industrializacije na imovinske odnose na vasi, kot se kaže pri delu sodišč; (z Jožetom Fišingerjem) PRAVOSODNI BILTEN 1956/1-2 s. 39-45

16. Problematika poročanja našega dnevnega časopisja o kriminalu; PRAVOSODNI BILTEN 1956/1-2, s. 45-50
17. Splošno varstvo mladoletnikov po kazenski zakonodaji; LJUDSKA UPRAVA 1956/5-6, s. 270-284
18. O kaznivem dejanju prepovedanega prehoda čez državno mejo; PRAVOSODNI BILTEN 1956/3, s. 20-24
19. Organizacija zdravstvene službe; Ljubljana 1956, 67 str. (ciklostil) druga izdaja 1959, 74 str.
20. Nekaj novosti v našem rodbinskem pravu; LJUDSKA UPRAVA 1957/5-6 s. 253-256
21. Osmo mednarodno posvetovanje vzgojiteljev neprilagojene mladine; KRIMINALISTIČNA SLUŽBA 8/1957/2, s. 193-198
22. Maloletnici u porodičnom pravu (referat na II. kongresu pravnikov Jugoslavije); Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Bg. 1958, s. 23-40
23. Novi in razširjeni predpisi o varstvu zaposlene žene; MEDICINSKA SESTRA NA TERENU 5/1958/1, s. 43-48
24. Mladoletniki v našem pravu (poročilo o delu sekcije II. pravniškega kongresa); PRAVNIK 13/1958/5-8, s. 246-258 in NASI RAZGLEDI z dne 7.6.1958 (št. 11)
25. Fran Milčinski, pionir slovenske mladinske kriminologije; KRIMINALISTIČNA SLUŽBA 9/1958/2, s. 163-176
26. Nekaj vprašanj glede kazenskega postopka zoper mladoletnike; (z dr. Katjo Vodopivec) PRAVNIK 13/1958/11-12, s. 389-402 in REVIJA ZA KRIMINALISTIKO IN KRIMINOLOGIJO 10/1959/1 s. 83
27. Seminar o kazenski politiki; KRIMINALISTIČNA SLUŽBA 9/1958/4, s. 345, 346
28. O razvezah zakonskih zvez, vzrokih in posledicah; MEDICINSKA SESTRA NA TERENU 1959
29. Kako je z otroki iz razvezanih zakonov; MEDICINSKA SESTRA NA TERENU, 1959/2
30. O utrjevanju zakonske zveze; MEDICINSKA SESTRA NA TERENU 1959/3
31. Ukrepi zoper mladoletnike po noveli h kazenskemu zakoniku; STROKOVNI LIST 10/1960, s. 121-133

32. Kazenski zakonik - pojasnila k členom VI., XVI., XVII., XXV. poglavja in uvodnemu zakonu h kazenskemu zakoniku; CZ Uradni list, Ljubljana 1960
33. Krivične mere protiv maloletnika i zadaci organa starateljstva; SOCIALNA POLITIKA Bg. 10/1960/6, s. 25-41
34. Vzgojitelj neprilagojene mladine in njegova mentalna higiena (V. mednarodni kongres vzgojiteljev neprilagojene mladine); REVIJA ZA KRIMINALISTIKO IN KRIMINOLOGIJO (v nadaljevanju kratka RKiK) 11/1960/2, s. 155-160 in SODOBNA PEDAGOGIKA 11/1960, s. 227-234
35. O osebnem šolstvu; NASI RAZGLEDI 11/1960/21 (212), s. 489, 490
36. Ukrepi in postopek zoper mladolenike po spremenjenem kazenskem zakoniku in zakoniku o kazenskem postopku - posebej glede na sodelovanje skrbstvenih organov; Socialne službe v Sloveniji, Socialno delo v mladinskem sodstvu, Ljubljana 1961, s. 35-67
37. Priročnik za predmet "Osnove kazenskega prava s procesom"; (skupno z Ljubom Bavconom), Ljubljana 1961 (ciklostil), druga izdaja 1965
38. Oddaja otroka v vzgojni zavod (poročilo z mednarodnega posvetovanja v Freiburgu in jugoslovanski prispevek za to posvetovanje), RKiK 12/1961/4, s. 279-290 in SOCIALNI RAD, Zg. 1961/2-3, s. 62-77 ter ZBORNIK MATERIJALA I. saveznog seminara sekcije vaspitaca neprilagodene omladine Udruženja defektologa Jugoslavije, Bg. 1962, Savezni zavod za proučavanje školstva i prosvetnih pitanja, s. 18-33
39. Istraživanje o problemima delinkventne omladine u NR Sloveniji, SOCIALNA POLITIKA, Bg. 1961/11, s. 1002-1013; Zbornik materijala I. saveznog seminara ... (glej zgoraj), s. 84-100; Informativni bilten sekretarijata SIV za socijalnu politiku i komunalna pitanja 2/1961/4, s. 32-41
40. Civilnopravni ukrepi sodišč in skrbstvenega organa v zvezi z alkoholizmom; ZBORNIK RAZPRAV O ALKOHOLIZMU, Ljubljana 1961, s. 163-173
41. Alkoholizem, problem družbe in posameznika; Ljubljana 1961, s. 91-101
42. Do katere mere so upravičene razlike v zakonodaji in obravnavanju mladoletnih, mlajših polnoletnih in odraslih delinkventnih oseb (sociološki vidiki); (z dr. Katjo Vodopivec), RKiK 12/1961/3, s. 155-166

43. Dr. Metod Dolenc; RKiK 12/1961/4, s. 234-249
44. Isti vzroki, a ne vedno iste posledice; MLADINA z dne 7.4.1962 (št. 13)
45. Več skrbi vzgajališčem za otroke; GLASILO DPM SLOVENIJE 3/1962/4
46. Izvrševanje vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva, VESTNIK SVETA ZA SOCIALNO VARSTVO LRS 1962/3, s. 26-43 in RKiK 13/1962/1, s. 13-25
47. Vzgojna misel v našem novem mladinskem kazenskem pravu in obravnavanje mladoletnega prestopnika v šoli; URESNIČEVANJE ŠOLSKE REFORME, DZS Ljubljana 1962, s. 46-53
48. Oddaja v disciplinski center za mladoletnike; PRAVNIK 17/1962/9-10, s. 307-316 in VESTNIK SVETA ZA SOCIALNO VARSTVO LRS 1962/4, s. 25-34
49. Mednarodno posvetovanje vzgojiteljev neprilagojene mladine v Badnu pri Dunaju; VESTNIK SVETA ZA SOCIALNO VARSTVO LRS 1962/5, s. 50-51, SPECIJALNA SKOLA 12/1963, s. 461-463 in RKiK 13/1962/2-3, s. 151-152
50. Potrebna nam je koordinacija vseh prizadevanj; NASI RAZGLEDI z dne 26.1.1963 (št.2), s. 25-26
51. Problemi odpuščenih mladoletnikov; GRADIVO s seminarja za predsednike in tajnike odborov za pomoč odpuščenim obsojencem, Svet za socialno varstvo LRS, s. 47-59
52. Les mesures éducatives et pénales envers les mineurs. Le droit pénal nouveau de la Yougoslavie, Paris, Les Éditions de l'Épargne 1962, p. 177-186 (Institut de Droit comparé de l'Université de Paris, Les grands systems de Droit pénal contemporains, 2)
53. Aspekti vzgojne zanemarjenosti (pravni in sociološki vidik), RKiK 14/1963/1-2, s. 1-10 in SPECIJALNA SKOLA 12/1963, s. 308-324
54. Zavodski vzgojni ukrepi, VESTNIK REPUBLISKEGA SEKRETARIATA ZA SOCIALNO VARSTVO 2/1963/3, s. 1-14
55. Kriminalna prognoza, RKiK 15/1964/4, s. 191-201
56. Oddaja mladoletnikov v tujo družino ali v zavod (skupaj z Vinkom Skalarjem), Ljubljana 1964, 199 str. Inštitut za kriminologijo, Publikacija št. 9
57. Oddaja mladoletnikov v tujo družino ali v zavod (z V. Skalarjem), RKiK 14/1963/3-4, s. 132-136

58. Medunarodni kongres vaspitaca neprilagodene omladine; SPECIJALNA SKOLA (Bg.) 13/1964, s. 64-70
59. Uporaba kazenskopravnih določb o mlajših polnoletnih v praksi naših sodišč (IV. posvetovanje jugoslovanskega združenja za kazensko pravo in kriminologijo); RKiK 15/1964/4, s. 167-169
60. K razpravi o skrbništvu in skrbstvenih organih; OBCAN 3/1964/9
61. Razprava o drugih tezah zakona o skrbništvu, OBCAN 3/1964/20
62. Združbe mladoletnih storilcev kaznivih dejanj; BILTEN republiškega sekretariata za pravosodno upravo 1964/2, s. 27-37
63. Tretiranje maloljetniške delinkvencije u Poljskoj i u Jugoslaviji; PRIRUCNIK (Zagreb) 12/1965/1, s. 22-36
64. Kriminalna prevencija in osnovnošolski otroci; RKiK 16/1965/1, s. 1-14
65. Die Ursachen der Jugendkriminalität (s. 125-129) in Erziehungsmaßnahmen gegen jugendliche Gesetzesverletzer (s. 357-359) v knjigi JUGENDKRIMINALITÄT UND IHRE BEKÄMPFUNG IN DER SOZIALISTISCHEN GESELLSCHAFT, Berlin, Staatsverlag der DDR 1965
66. Izvrševanje vzgojnih ukrepov; Vzgojni zavodi za mladino z motnjami vedenja in osebnosti. Ljubljana 1965, s. 38-46 (ciklostil)
67. S poti po Zahodni Nemčiji; RKiK 16/1965/4, s. 145-152 in VESTNIK SOCIALNEGA VARSTVA SRS 5/1966/2, s. 38-52
68. Dve knjigi o mladinski kriminaliteti (Studien zur Jugendkriminalität, Jugendkriminalität und ihre Bekämpfung in der sozialistischen Gesellschaft); RKiK 17/1966/4, s. 224-227
69. Pravno uredenje zaštite vaspitno zapuštene dece i omladine, SPECIJALNA SKOLA 15/1966, s. 376-386
70. Skupinsko delo (seminar v Linzu, oktober 1966); NASI RAZGLEDI 15/1966, s. 369
71. Razvoj kazenskega prava za mladoletnike; ZBORNIK ZNANSTVENIH RAZPRAV PRAVNE FAKULTETE 32/1966, s. 203-258
72. Izvrševanje krivičnih sankcija za maloljetnike i njihova efikasnost; PREVENCIJA MALOLJETNICKE DELINKVENCije (jug. simpozij, Arandelovac okt. 1967), Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja, Beograd 1967, s. 339-416

- .. Izvrševanje kazenskih sankcij za mladoletnike; RKiK 18/1967/3-4, s. 65-94; Izvrševanje institucionalnih mera za maloletnike, OSVRTI 2, Savez društava defektologa Jugoslavije, Beograd 1969, s. 83-122; prikaz tudi v Revue de Droit pénal et de criminologie 1968/69, št.4, s. 330
73. Handwörterbuch der Kriminologie; RKiK 18/1967/1-2, s. 61-63
74. Rad socijalne službe (Sprovođenje pojačanog nadzora organa starateljstva); BILTEN br. 3, Jugoslovenski odbor za socijalni rad, Bg. 1967, s. 20-24, 35-39, 104-109
75. Zaključki analize o izvajanju strožjega nadzorstva skrbstvenega organa, BILTEN republiškega sekretariata za pravosodje in občo upravo 1967/2, s. 5-11
76. Vzgojni ukrepi za mladoletnike; DELO z dne 18.7.1967
77. Kriminaliteta in obravnavanje mlajših polnoletnih oseb v SR Sloveniji; RKiK 19/1968/1, s 2-24
78. Kriminaliteta v socialistični družbi, (skupaj z L. Bavconom in K. Vodopivec); RKiK 19/1968/3, s 101-109
79. Die Bewährungshilfe in Jugoslawien, BEWÄHRUNGSHILFE, Bad Godesberg 15/1968, s. 259-277
80. Recidivizam maloljetnika i mere za njegovo sprečavanje i suzbijanje u socijalističkim zemljama; JUGOSLOVENSKA REVIJA ZA KRIMINOLOGIJU I KRIVICNO PRAVO, Beograd 6/1968, s. 304-317
81. Opit za v"zmožno poranno otkriveno na prest"pni mladeži; OBSTESTVENO V"ZPITANIE, Sofija 24/1968, s. 27-28
82. Uspešnost ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa; VESTNIK SOCIALNEGA VARSTVA SRS 7/1968, s. 22-38
83. Oris petih vzgojnih zavodov v Zvezni republiki Nemčiji; RKiK 20/1969/2, s. 120-127 in nadaljev. v št. 3, s. 198-203
84. Zavod za duševno nezadostno razvito vedenjsko in osebnostno motene mladoletnike; Gradivo s posvetovanja o duševno nezadostno razvitih v Sloveniji, Ljubljana 1969, s. 112-115
85. Istraživanje pojačanog nadzora organa starateljstva, (s Katjo Vodopivec); Savjetovanje o pojačanom nadzoru organa starateljstva, Krapinske toplice 1969, s. 158-174

113. *Revue internationale de l'enfance* n. 33/1969, s. 22-35 (v isti reviji tudi angleški in španski prevod)
86. Aide sociale à l'enfance en Yougoslavie; REVUE INTERNATIONALE DE L'ENFANT, Genève 33/1969, s. 22-35 (v isti reviji tudi angleški in španski prevod)
87. Četrty kongres strokovnih delavcev, ki proučujejo in obravnavajo duševno in telesno prizadete osebe; ZBORNIK Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije, 2/1969, s. 27-30
88. Analiza in uspešnost izvajanja vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa (s Katjo Vodopivec, Vinkom Skalarjem in Borisom Udermanom); Ljubljana 1969, 327 str. Inštitut za kriminologijo, Publikacija št. 14
89. Pomembnost pravilnega obravnavanja otrok in mladoletnikov, ki so bili žrtve kaznivih dejanj; RKiK 20/1969/4, s. 259-265 in SOCIJALNI RADNIK, Bg. 6/1970, s. 21-28
90. Untersuchungen an delinquenten Jugendlichen in Slowenien; HEILPÄDAGOGISCHE FORSCHUNG 2/1970/2 (Berlin), s. 180-188
91. Porodični odnosi i omladinska delinkvencija; PORODICA I SOCIJALIZACIJA, Beograd 1970, s. 111-116
92. XV. posvetovanje društva za celotno kriminologijo; RKiK 21/1970/1, s. 68-75
93. Stanje i problemi izvršenja krivičnih sankcija institucionalnog karaktera i organizacije postpenalne pomoči u SR Sloveniji; Material za Simpozijum "Izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima", Arandelovac 1970, Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja Bg., s. 1-21
94. Trije sestanki, ki so obravnavanli probleme institucionalnih ukrepov zoper vedenjsko moteno mladino; RKiK 21/1970/3, s. 226-228
95. Disciplinski centar za maloletnike; SOCIJALNI RAD(Bg.)1970, .27-32
96. Sedmi mednarodni kongres vzgojiteljev neprilagojene mladine, RKiK 21/1970/2, s. 296-302 in SPECIJALNA SKOLA (Bg.) 20/1971/2, s. 199-209
97. Izveštaj sekcije vaspitača neprilagojene omladine; SPECIJALNA SKOLA (Bg.) 19/1970/5, s. 586-598
98. Uvod u kongresni rad Sekcije vaspitača neprilagojene omladine; SPECIJALNA SKOLA 19/1970/6, s. 949-953

99. Posvetovanje o mladinskem prestopništvu - dogovor o mednarodnem posvetovanju; RKiK 22/1971/1, s.72-73
100. Družina in socialna psihiatrija; RKiK 22/1971/2, s. 131-134
101. Škola kao strateška tačka prevencije patoloških pojava; posvetovanje "Socijalna patologija dece i omladine, Zlatibor 1971, Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja Bg., s.1-6
102. Istorijski razvoj pojačanog nadzora organa starateljstva; SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD (Bg.) 7/1971/1, s. 77-84
103. Novo Ćvicarsko mladinsko kazensko pravo; PRAVNIK 22/1971/7-9, s. 358-365
104. Usposabljanje za skupinsko delo v Sloveniji; VESTNIK DELAVCEV NA PODROČJU SOCIALNEGA DELA, 10/1971/5-6, s. 23-30
105. Medunarodni sastanak defektologa na Bledu; SPECIJALNA SKOLA (Bg.) 20/1971/3, s. 327-328
106. Posvetovanje o socialni patologiji otrok in mladine; RKiK 23/1972/1, s. 40-43
107. Publikacije Jugoslovenskega društva vzgojiteljev neprilagojene mladine; RKiK 23/1972/1, s. 56-58
108. Vloga prava pri preprečevanju mladinske kriminalitete (III. posvetovanje socialističnih držav o mladinski kriminaliteti); RKiK 23/1972/3, s.218-223
109. Mladostnik v stiski (pogovor z dr. Bronislavom Skabernetom); PROSVETNI DELAVEC, Ljubljana 23/1972/17
110. Günter Kaiser, Kriminologie; Verlag C.F. Müller, Karlsruhe 1971, 197 str.; RKiK 23/1972/4, s. 286-292
111. Razvoj vzgojnih zavodov v Sloveniji; NASI RAZGLEDI 22/1973/15(518), s. 381-382
112. Deveto nemško zvezno posvetovanje o pomoči obsojencem; RKiK 24/1973/1, s. 88-95
113. Osmi mednarodni kongres vzgojiteljev neprilagojene mladine; RKiK 25/1974/3, s. 210-215
114. EKSPERIMENT U LOGATCU (Pokušaj uvođenja novih koncepcija u vaspitni zavod); Savez društava defektologa Jugoslavije, Bg. 1974; prispeval tekst na str. 23-32, 53-55, 195-197, 209-217

115. Razgovor za okroglo mizo v Gradcu; PRAVNIK 29/1974/4-6, s.217-218
116. Pobegi gojencev iz vzgojnih zavodov; RKiK 25/1974/4, s. 285-294
117. Odgovor na katualno "M" pismo; MLADINA (Lj.) 1975/49
118. Hans Joachim Schneider: Jugendkriminalität im Sozialprozess
Mladinska kriminaliteta v družbenem razvoju;
RKiK 26/1975/1, s. 59-60
119. Mladinskò kazensko pravo po novi ustavi; PTIČKI BREZ GNEZDA (Lj.)
1/1975/3-4, s. 70
120. Dve pravici; DELO - Sobotna priloga z dne 18.11.1975
121. Neka pitanja maloletničkog krivičnog prava; JUGOSLOVENSKA REVIJA
ZA KRIMINOLOGIJU I KRIVIČNO PRAVO (Bg.) 13/1975/4, s. 719-723
122. Mladinsko kazensko pravo v novem ustavnem sistemu; PRAVNIK 31/1976/
/4-6, s. 112-126
123. Entweichungen aus Erziehungsheimen; INFORMATION ZUR BILDUNG UND
FORTBILDUNG FÜR ERZIEHER, Wien 1976/4, s. 1-7
in Heilpädagogik Gegenwart und Zukunft, Berlin 1976
124. Prva otroška vas v Jugoslaviji; RKiK XXVII/1976, s.296-302
(zadnje objavljeno delo).

Prejeto v tiskanje na račun št. 5030-603-20916.

Priloge se kopirajo.

Kopije se ne vračajo.

Vestnik je po znanju Republiškega komiteja za kulturo SRB
(Štev. 4210-144/77 z dne 7/4-1977) opređen prometnega
stavka.

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo
- Višja šola za socialno delo
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov Slovenije
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

To številko Vestnika je uredil Marjan Čonč.

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 24-047.

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina je
30 din, posamezna številka stane 5 din.

Naročnino vplačajte na račun št. 50100-603-40916.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

Vestnik je po mnenju Republiškega komiteja za kulturo SRS
(štev. 4210-144/77 z dne 7/4-1977) oproščen prometnega
davka.

